

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Γεώργιος Τσανανάς - Απόστολος Μπάρλος

Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου

Καινή Διαθήκη
Ο Ιησούς Χριστός
και το έργο του

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου

Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-1928-X

Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου

**Καινή Διαθήκη
Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του**

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Γεώργιος Τσανανάς

πρ. Επιμελητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Απόστολος Μπάρολος

Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

Ιωάννης Γαλάνης

Καθηγητής Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Χαράλαμπος Ατματζίδης

Σχολικός Σύμβουλος

Γεώργιος Χλωρός

Θεολόγος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης

Βασιλική Γώγου

Θεολόγος, Ζωγράφος

Αλέξανδρος Νικολαΐδης

Φιλολόγος

Σταύρος Γιαγκάζογλου

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γεώργιος Ν. Στάθης

Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Γεώργιος Ν. Στάθης

Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA Α.Ε.”

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηνεοστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Γεώργιος Τσανανάς   Απόστολος Μπάρολος

Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου

**Καινή Διαθήκη
Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του**

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

Σελ.

Προλεγόμενα

Εισαγωγικά μαθήματα: Ο κόσμος στα χρόνια του Χριστού – Η Καινή Διαθήκη

Εισαγωγή.....	9
1. Ο ελληνορωμαϊκός κόσμος την εποχή του Χριστού στη γη Ισραήλ.....	10
2. Ο ισραηλιτικός κόσμος στα χρόνια του Χριστού.....	15
3. Η Καινή Διαθήκη Α': Τα Ευαγγέλια και οι Πράξεις των Αποστόλων.....	19
4. Η Καινή Διαθήκη Β': Οι Επιστολές και η Αποκάλυψη.....	19

Α. Ο Ιησούς Χριστός έρχεται και εγκαινιάζει τον καινούριο κόσμο του Θεού

Εισαγωγή.....	23
5. Ο Ευαγγελισμός της Μαρίας για τη γέννηση του Μεσσία.....	24
6. Η γέννηση του Ιησού Χριστού: Γενέθλια της νέας ανθρωπότητας.....	26
7. Πώς γιορτάζουμε τα Χριστούγεννα;.....	30
8. Τα παιδικά χρόνια του Ιησού.....	33
9. Ιωάννης ο Βαπτιστής: Ο τελευταίος Προφήτης και Πρόδρομος του Χριστού.....	37
10. Ο Ιησούς βαπτίζεται στον Ιορδάνη: Ο καινούριος κόσμος εγκαινιάζεται.....	40
11. Ο Ιησούς και οι μαθητές του.....	43
12. Ένα κήρυγμα του Χριστού στη Ναζαρέτ με ξεχωριστή σημασία.....	45

Β. Ο Χριστός... με τη διδασκαλία του δείχνει τη Βασιλεία του Θεού

Εισαγωγή.....	46
13. Ο Ιησούς ως διδάσκαλος – Εισαγωγή στις παραβολές του.....	47
14. Η παραβολή του σπλαχνικού πατέρα (παραβολή του "ασώτου υιού").....	50
15. Η παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη: Ο πλησίον μας και εμείς.....	53
16. Η παραβολή της τελικής κρίσης: Πώς αξιολογούνται οι άνθρωποι στη Βασιλεία του Θεού.....	56
17. Ο Ιησούς υπερασπίστηκε και εξύψωσε τις γυναίκες και τα παιδιά στην καινούρια ανθρωπότητα.....	58
18. Κάποιοι ευσεβής και ο Ζακαίος: Δύο πλούσιοι, δύο διαφορετικές επιλογές ζωής.....	61
19. Η Κυριακή προσευχή ("Πάτερ ἡμῶν"): Στον κόσμο του Θεού οι άνθρωποι προσεύχονται Ανακεφαλαίωση.....	63 65

Γ. Ο Ιησούς με τα θαύματά του φανερώνει χειροπιαστά τον καινούριο κόσμο του Θεού

Εισαγωγή.....	66
20. Η κατάπαυση της τρικυμίας – Τα θαύματα του Χριστού ως σημάδια του καινούριου κόσμου.....	67
21. Η θεραπεία ενός παράλυτου στην Καπερναούμ: Ο Χριστός ελευθερώνει από την ασθένεια.....	71
22. Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού: Ο Χριστός ... χαρίζει το αληθινό φως της ζωής.....	74
23. Η ανάσταση της κόρης του Ιαείρου: Ο Χριστός χαρίζει ξανά το δώρο της ζωής.....	75
24. Η Μεταμόρφωση του Χριστού: Φανέρωση της θεϊκής μεγαλοσύνης του πριν από τα Πάθη του..... Ανακεφαλαίωση.....	77 79

Δ. Η Βασιλεία του Θεού πορεύεται μέσα από τα Πάθη και την Ανάσταση του Χριστού

Εισαγωγή.....	80
25. Η ανάσταση του Λαζάρου – "Εγώ είμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ".....	81
26. "Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος!..." – Ο Ιησούς εισέρχεται στα Ιεροσόλυμα και εκδιώκει τους εμπόρους.....	84
27. "Λάβετε φάγετε..." – Ο Μυστικός Δείπνος και η συμφωνία του Ιούδα για παράδοση του Ιησού.....	86
28. "Περίλυτός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου..." – Η προσευχή στη Γεθσημανή και η σύλληψη του Ιησού.....	88
29. "Ενοχος θανάτου ἐστί!" – Οι θρησκευτικοί ηγέτες καταδικάζουν τον Ιησού σε θάνατο.....	90
30. "Ἄρον ἄρον, σταύρωσον αὐτόν!" – Ο Πιλάτος παραδίδει τον Ιησού να σταυρωθεί.....	92
31. "Τετέλεσται..." – Η σταύρωση και η ταφή του Ιησού.....	93
32. "Χριστὸς Ἀνέστη!".....	95
33. "Πάσχα μέγα, Πάσχα τῶν πιστῶν!".....	97
34. Η ανάληψη του Χριστού – "Ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι..."..... Ανακεφαλαίωση.....	99 100

Παράρτημα: Στοιχεία για απάντηση στην Ερωτ. 5 του μαθήματος 5..... 101

Βιβλιογραφία: α. Ελληνόγλωσση, β. Ξενόγλωσση..... 104

Προλεγόμενα

α'

α. Όλες οι περιοχές ζωής και έκφρασης σε κάθε μέρος της υψηλίου όπου διαδόθηκε ο Χριστιανισμός είναι σφραγισμένες με τα ίχνη του Ιησού Χριστού και του Ευαγγελίου του. Γι' αυτό και έχει ειπωθεί ότι με τον Ιησού και το έργο του έχουμε "τομή της ιστορίας στα δυο: στην προ και μετά Χριστόν". Έτσι η ενασχόληση με αυτό το θέμα θεωρείται παντού, άρα και στο σχολείο, από αυτονόητη και απαραίτητη μέχρι - τουλάχιστον από πολιτιστική σκοπιά - χρήσιμη. Το σχολικό μάθημα των Θρησκευτικών στη χώρα μας σήμερα είναι κριτικό και πρώτιστα ενημερωτικού/γνωστικού αλλά συνάμα και μορφωτικού χαρακτήρα (όπως με τον τρόπο του και το καθένα από όλα τα άλλα μαθήματα). Και η διδακτική ύλη του στη Β' Γυμνασίου: **"Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του"** αποτελεί σπουδαία ευκαιρία, για να αντλήσουν τα παιδιά από αυτό το κορυφαίο θέμα πληροφορίες, γνώσεις και μορφωτικά στοιχεία και ερεθίσματα. Από αυτά θα βοηθηθούν, ώστε ελεύθερα και με επίγνωση να κάνουν, αν και όποτε θελήσουν, τις δικές τους επιλογές ζωής σε σχέση με τον Χριστό και το έργο του για χάρη όλων των ανθρώπων.

β. Το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών (ΑΠΣ) της Β' Γυμνασίου είναι ιστορικής υφής. Σχετίζεται με: α) Ευαγγελικά πρόσωπα (Ιησούς, Απόστολοι και πλήθος λαού). β) Γεγονότα (ποια, πότε, πού, γιατί - τι φανέρωσαν, τι εμπειρίες προκάλεσαν, ποια η απήχησή τους - πραγματική ή δυνητική - τότε, μετά, σήμερα, στο μέλλον). Όσα από τα πρόσωπα και τα γεγονότα έχουν επιλεγεί είναι περιορισμένα και ενδεικτικά. Και εκτιμήθηκαν ως στοιχειώδη, αλλά ουσιαστικά και επαρκή για την Β' Γυμνασίου. Στον Πρόλογο του βιβλίου των μαθητών/τριών αδρομερώς και με ερωτήματα παρουσιάζεται τι σε σχέση με το θέμα θα αναζητηθεί στα μαθήματα: προσέγγιση προσώπων και γεγονότων μαζί με αλήθειες σκέψης και ζωής που απορρέουν από αυτά. Κι αυτό όχι συστηματικά/δογματικά αλλά πρακτικά/βιωματικά. Με δογματικά θέματα θα ασχοληθούν στο Λύκειο.

γ. Βιβλίο/βοήθημα εκπαιδευτικού για Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου είναι το πρώτο που ως σήμερα συγγράφεται. Τα στοιχεία που παρέχει (ιστορικά, διάφορα πληροφοριακά, ερμηνευτικά, θεολογικά, ψυχοπαιδαγωγικά, διδακτικά κ.ά.) δεν είναι τα μόνα και αποκλειστικά. Κινούνται όμως πιστά στο πνεύμα, τις επιδιώξεις και τα περιεχόμενα του ΑΠΣ, πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η συγγραφή του σχολικού εγχειριδίου. Δηλώνουμε ότι το βιβλίο μας για την/τον εκπαιδευτικό δεν είναι "τυφλοσούρτης", που παρέχει τα πάντα έτοιμα, αλλά μια υπεύθυνη ανοιχτή πρόταση για σοβαρή ετοιμασία και διδακτική δουλειά στην τάξη, με όλα τα ενδεχόμενα για το καλύτερο. Η έκτασή του δεν είναι επαρκής, όμως ήταν υποχρεωτική. Έτσι, κατ' ανάγκην, μερικά πράγματα δίνονται "τηλεγραφικά". Για τον ίδιο λόγο, και επειδή είναι η πρώτη απόπειρα, το στοιχείο του πειραματισμού σε ορισμένα μέρη ήταν αναπόφευκτο. Πάντως πιστεύουμε και ελπίζουμε ότι θα είναι ένας χρήσιμος συνοδός των συναδέλφων στο διδακτικό τους έργο. Στις επιμέρους διδακτικές ενότητες (δ.ε.) σημειώνονται, μαζί με τα "Ερμηνευτικά/Πληροφοριακά - θεολογικά", αρκετές συγκεκριμένες ιδέες και προτάσεις για διδακτικούς χειρισμούς. Εδώ δίνονται μερικά γενικά στοιχεία, που εκτιμούμε ότι είναι χρήσιμο να έχουν υπόψη τους οι συνάδελφοι εκπαιδευτικοί.

δ. Τέλος, επιθυμούμε να δηλώσουμε ότι για την όποια πληρότητα του βιβλίου πολύτιμη υπήρξε η συμβολή των κ.κ. συναδέλφων Κριτών-Αξιολογητών, τόσο με τις κριτικές τους παρατηρήσεις όσο και με τις εποικοδομητικές τους προτάσεις. Τους ευχαριστούμε θερμότατα.

β'

1. Επιδιώξεις (σκοποί και στόχοι) διδασκαλίας του μαθήματος των Θρησκευτικών

Όλες (οι γενικές, της τάξης, των κεφαλαίων και των επιμέρους δ.ε.) είναι αλληλένδετες, αλληλεξαρτώμενες και εξελικτικά ιεραρχημένες. Όταν αυτό λαμβάνεται μελετημένα υπόψη κατά την προετοιμασία, τον σχεδιασμό και τη διεξαγωγή του μαθήματος, τότε μπορεί να παραχθεί διδακτικό έργο στην τάξη συγκεκριμένο, οργανωμένο, συστηματικό και μεθοδευμένο για χάρη της καλύτερης γνώσης, μάθησης και μόρφωσης των μαθητών/τριών. Παραθέτουμε εδώ τις δύο πρώτες επιδιώξεις (γενικές και της Β' Γυμνασίου)· οι υπόλοιπες βρίσκονται στα οικεία μέρη παρακάτω.

α. Γενικές επιδιώξεις*

Ο σκοπός της διδασκαλίας του Μαθήματος των Θρησκευτικών (ΜτΘ) εντάσσεται στον γενικό σκοπό της Εκπαίδευσης, δηλαδή στη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών. Ειδικότερα η διδασκαλία του ΜτΘ συμβάλλει:

- Στην απόκτηση γνώσεων γύρω από τη χριστιανική πίστη και την Ορθόδοξη χριστιανική παράδοση και ζωή
- Στην ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης
- Στην προβολή της Ορθόδοξης Χριστιανικής ζωής ως ατομικού και συλλογικού βιώματος
- Στην κατανόηση της χριστιανικής πίστης ως μέσου νομιματοδότησης του κόσμου και της ζωής
- Στην παροχή ευκαιριών στους μαθητές για θρησκευτικό προβληματισμό και στοχασμό
- Στην κριτική επεξεργασία των θρησκευτικών παραδοχών, αξιών, στάσεων
- Στη διερεύνηση του ρόλου που έπαιξε ο Χριστιανισμός στον πολιτισμό και την ιστορία της Ελλάδας, της Ευρώπης και όλων των χωρών και λαών
- Στην κατανόηση του Χριστιανισμού ως παράγοντα που συντελεί στην ανάπτυξη του πολιτισμού και της πνευματικής ζωής
- Στην επίγνωση της ύπαρξης διαφορετικών εκφράσεων της θρησκευτικότητας στις άλλες Εκκλησίες, Ομολογίες και Θρησκείες
- Στην αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων και των μεγάλων σύγχρονων διλημμάτων
- Στην ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και ελεύθερης έκφρασης
- Στην αξιολόγηση του Χριστιανισμού ως παράγοντα βελτίωσης της ζωής των ανθρώπων
- Στην γνωστική, πνευματική, ηθική, κοινωνική και αισθητική καλλιέργεια για ολοκλήρωση της προσωπικότητας
- Στην επαφή με την ευρύτερη θρησκευτική κληρονομιά της ανθρωπότητας, διαχριστιανική και διαθρησκειακή
- Στην ικάνωση για κατανόηση της σχέσης ορισμένων πτυχών του θρησκευτικού φαινομένου με άλλα διδασκόμενα μαθήματα (με βάση την **αρχή της Διαθεματικότητας**)

β. Διευκρίνιση

1. Η θρησκευτική εκπαίδευση των μαθητών, όπως αναγνωρίζεται και διεθνώς, συνιστά όρο της ηθικής και πνευματικής τους ανάπτυξης και έχει ύψιστη κοινωνική σημασία. Χωρίς να παραγνωρίζεται το γεγονός πως η θρησκευτική εκπαίδευση των παιδιών πραγματοποιείται και στο πλαίσιο άλλων θεσμών (οικογένεια, Εκκλησία), η παροχή της στο σχολικό περιβάλλον λειτουργεί συμπληρωματικά και συντελεί στην ολοκληρωμένη μόρφωσή τους. Το ΜτΘ είναι ενταγμένο στην παρεχόμενη από την Πολιτεία εκπαίδευση υπηρετώντας τους γενικούς σκοπούς της Παιδείας, όπως αυτοί ορίζονται από το Σύνταγμα και τους Νόμους.

γ. Επιδιώξεις διδασκαλίας στη Β' Γυμνασίον

- α. Να γνωρίσουν οι μαθητές απευθείας από τα ευαγγελικά κείμενα τον Ιησού Χριστό και τον καινούριο κόσμο του Θεού ("Βασιλεία του Θεού"), που αυτός φανέρωσε για χάρη όλων αδιακρίτως των ανθρώπων με την προσωπικότητα, τη ζωή, τη διδασκαλία, τις θαυμαστές πράξεις και το όλο κοσμοσωτήριο έργο του.
- β. Να κατανοήσουν ότι το ευαγγελικό μήνυμα και ο τρόπος που έδρασε ο Χριστός έχουν υπερφυσικό, υπερεθνικό και οικουμενικό χαρακτήρα, χωρίς διακρίσεις και σύνορα.
- γ. Να συνειδητοποιήσουν ότι ο Ιησούς Χριστός και η Βασιλεία του Θεού αποτελούν - για τους Χριστιανούς - τα παντοτινά θεμέλια και αρχέτυπα ζωής: προσωπικής, εκκλησιαστικής και έμπρακτης κοινωνικής. Επιπλέον και τα κριτήρια για την αντικειμενική εκτίμηση όσων πραγματοποιήθηκαν ή παραλείφθηκαν από τους πιστούς μέχρι σήμερα, όπως επίσης και το όραμα και την ελπίδα για όσα ακόμη απομένει και πρέπει να γίνουν συγκεκριμένα στην πράξη.

* Οι διατυπώσεις των "Επιδιώξεων διδασκαλίας" εδώ και παντού στο βιβλίο είναι κατά λέξη αυτές του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών (ΑΠΣ) του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (βλ. ΦΕΚ αρ. 303, τχ. Β. 13.3.2003). Τα μέρη διατυπώσεων με όρθια γράμματα είναι συμπληρώσεις των συγγραφέων.

2. Υφή και δομή των μαθημάτων

Για την πορεία διδασκαλίας είναι σχεδόν πλήρως *σχεδιασμένα και σκηνοθετημένα*. Τα μέρη τους είναι: *τίτλος, εισαγωγή, ευαγγελικό κείμενο με ερμηνευτικά* (στις 29 δ.ε.), *επεξεργασία* (με ερωτήσεις και εργασίες), *βασικά στοιχεία, ποικίλο εικονιστικό και λοιπό βοηθητικό υλικό*.

α. Τίτλος. Κατά κανόνα είναι *διπλός*. Το α' σκέλος δηλώνει ρητά το θέμα, το β' υποδηλώνει το νόημα ή μήνυμά του. Αποτελούν τους δύο άξονες/πλαίσια του μαθήματος.

β. Εισαγωγή. Συνδέει με προηγούμενα και εντάσσει το γεγονός/θέμα χωροχρονικά: στο εκεί, τότε και κάποτε σε σχέση με την σημερινή επικαιρότητα. Γενικά είναι το περιγράμμα του περιεχόμενου της δ.ε. με στοιχεία σκοποθεσίας και "βιοματικής προπαρασκευής". Παρουσιάζεται ελεύθερα από τον/την συνάδελφο ή διαβάζεται από μαθήτρια/τή.

γ. Ευαγγελικό κείμενο. Αποτελεί το κέντρο της διδακτικής ύλης του μαθήματος. Σπάνια βασίζεται σε έναν Ευαγγελιστή· κατά κανόνα αποτελεί σύνθεση από τους περισσότερους ή όλους. **Το κείμενο αυτό δεν το αφηγούνται** οι συνάδελφοι, διότι κάθε αφήγηση προσθέτει ή αφαιρεί ή νοηματοδοτεί κάτι σε σχέση με τον κόσμο του αφηγούμενου. Αυτά αλλοιώνουν σε κάποιο βαθμό την ποιότητα και αμεσότητα του ευαγγελικού λόγου. Λοιπόν **διαβάζονται** και μάλιστα **χωρίς διακοπές** - πλην αυτών στα μαθ. 11, 13 και 19. Και πρέπει να **διαβάζονται καλά**· από τις/τους συναδέλφους ή από μαθήτριες/τές (που επισημαίνεται ποιοι ή ποιες μπορούν, διαβάζουν εκ περιτροπής, προειδοποιούνται και προετοιμάζονται). Αν το κείμενο είναι δύσκολο ή πολύ σημαντικό (π.χ. θεραπεία του εκ γενετής τυφλού), τότε, αμέσως μετά την ανάγνωση, το διηγείται σύντομα και με ακρίβεια κάποιος/α. Τέτοια διήγηση μπορούμε να ζητούμε και στο επόμενο μάθημα πριν την έναρξη του καινούριου. - **Σημείωση:** Τα κείμενα είναι ειλημμένα από τη *μτφρ. των "τεσσάρων"* (καθηγητών): *Πέτρ. Βασιλειάδη, Ιω. Γαλάνη, Γεωρ. Γαλίτη και Ιω. Καραβιδόπουλου*, έκδ. της "Ελλ. Βιβλ. Εταιρίας", 1989, 1997, 2003 (ενημέρει). Για ψυχοπαιδαγωγικούς λόγους σε κάποια σημεία χρειάστηκαν μεταφραστικές παρεμβάσεις μας, π.χ. στο "Πάτερ ημών" (Μτ 6, 9-13). - Οι συνάδελφοι είναι απαραίτητο να έχουν όλοι την πιο πάνω Κ. Διαθήκη (πρωτότ. και μτφρ.).

δ. Ερμηνευτικά. Διαβάζονται από έναν ή μία, ή σιωπηρά από όλους. Δίνονται πρόσθετες διευκρινίσεις, αν χρειαστούν. Κάποια χρησιμοποιούνται στην Επεξεργασία. Μερικά απλώς θα διαβαστούν. Για το ποια, πότε, πού και πώς τον λόγο έχουν οι συνάδελφοι.

ε. Επεξεργασία. Είναι το σπουδαιότερο έργο του μαθήματος. Οι Ερωτήσεις είναι με *λογική σειρά* και *προτεραιότητα* ταξινομημένες, που χρειάζεται να τηρούνται. Φυσικά θα γίνουν και άλλες ενδιάμεσες. *Στον πίνακα αναγράφονται:* διαπιστώσεις, επισημάνσεις, συμπεράσματα, αλήθειες ζωής, γενικά καθετί ουσιαστικό. Για τις Εργασίες σημειώνονται τα δέοντα στις επιμέρους δ.ε.

στ. Βασικά στοιχεία. Είναι πολύ ελλειπτικά και υπαινικτικά. Σχετίζονται κυρίως με τις βαθύτερες αλήθειες ζωής που ενυπάρχουν στη δ.ε. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν όπου κριθεί απαραίτητο. Κυρίως έχουν τη θέση τους στην Επεξεργασία, π.χ. ως επαλήθευση στο τέλος της. Κάποτε, αν κριθούν ως εύστοχα και επιγροαμματικά, μπορεί να αποτελέσουν κατακλείδα του μαθήματος.

ζ. Ανακεφαλαίωση. Με τις *απαντήσεις στη βασική* - και επαναλαμβανόμενη στα περισσότερα μαθήματα - *Ερωτ. 5 της δ.ε. 5* υπηρετείται σταδιακά η σφαιρική ολοκλήρωση της εικόνας του Χριστού και του καινούριου κόσμου που φανέρωσε. Και αυτά αποτελούν, από άποψη ευαγγελικών αληθειών ζωής, τους *δύο βασικούς άξονες του βιβλίου των μαθητών*. Στο τέλος οι μαθήτριες/τές θα είναι σε θέση να αρθρώνουν δυο μελετημένα λόγια για το ποιος, τι ήταν και είναι ο Ιησούς Χριστός· αν, κατά πόσο και γιατί αξίζει για την προσωπική και κοινωνική ζωή ο αλλιότικος κόσμος που φανέρωσε για όλους με τη ζωή και το έργο του.

η. Για την αξιολόγηση των μαθητών/τριών. Η αναδιήγηση των γεγονότων από τα βιβλικά κείμενα κάθε δ.ε. ανήκει στα πρώτιστα στοιχεία αξιολόγησής τους. Με αυτήν ασκούνται και στον αφηγηματικό λόγο, κάτι που είναι πολύ σημαντικό γι' αυτή την ηλικία - και όχι μόνο. Για το ποιες ερωτήσεις Επεξεργασίας, ποια θέματα Εργασιών και ποια σημεία των Ερμηνευτικών αξιολογούνται υπάρχει ειδική σημείωση στο τέλος κάθε δ.ε.

θ. Βιβλιογραφία. Πλούσια και για όλα τα θέματα παρατίθεται στο τέλος του βιβλίου.

ι. Βοηθητικό υλικό. Ποικίλο και - κατά το δυνατόν - πρωτότυπο: χάρτες, παραστατικοί πίνακες, γραφήματα, σχεδιαγράμματα, φωτογραφίες, αποφθέγματα, ύμνοι, ποιήματα, μνημειακά, συμβολι-

κά, υδατογραφίες (ακουαρέλες), ζωγραφικά, εικονογραφικά κ.ά. Επιλέχθηκε, για να πλουτίσει ε-ποπτικά το όλον ή σημεία των μαθημάτων. Αποτελεί οργανικό και λειτουργικό μέρος του βιβλί-ου. Σχεδόν ποθενά δεν είναι διακοσμητικό. Οι ζωγραφικοί πίνακες είναι διαφόρων εποχών, προελεύσεων και τεχνοτροπιών. Γενικά όλα προβάλλουν την πολιτιστική διάσταση του μαθήμα-τος. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις εικόνες. Οι περισσότερες στους ναούς - φορητές και σε τοιχο-γραφίες - έχουν καινοδιαθηκικά βιβλικά θέματα. Δόθηκε μεγάλη έκταση στο βιβλίο για τα πολλά που αυτές προσφέρουν σε σχέση με τα Ευαγγέλια.

ια. Τετράδιο Θρησκευτικών. Απαραίτητο. Σε αυτό οι μαθ. γράφουν όσα αξιοσημείωτα εξάγονται από τα μαθήματα και σημειώνονται στον πίνακα, απαντήσεις σε Ερωτήσεις και Εργασίες, καθώς και ό,τι ουσιαστικό και ενδιαφέρον προσωπικά αποκομίζουν από το διδακτικό έργο στην τάξη.

Εισαγωγικά μαθήματα:

Ο κόσμος στα χρόνια του Χριστού – Η Καινή Διαθήκη

Εισαγωγή

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

- α. Με ουσιαστικές και χρήσιμες πληροφορίες οι μαθητές/τριες να ενημερωθούν για τη χώρα των Ισραηλιτών, για γεγονότα εκεί λίγο πριν και κατά την εποχή του Χριστού (ελληνική και ρωμαϊκή κατοχή του τόπου) και για τις κοινωνικές, πολιτικές, θρησκευτικές και πολιτι-στικές καταστάσεις ζωής, ώστε να ξέρουν πού και πώς έζησε ως άνθρωπος ο Ιησούς, για να τον καταλάβουν καλύτερα στα μαθήματα της χρονιάς.
- β. Να γνωρίσουν στοιχειώδη εισαγωγικά θέματα της Κ. Διαθήκης (ιδιαίτερα για τα 4 Ευαγγέ-λια), ώστε να κατανοήσουν στοιχειωδώς την αξία του Ευαγγελίου και να είναι σε θέση να εξηγούν τη σπουδαιότητά του για τη ζωή των ανθρώπων και την κορυφαία του θέση ως παγκόσμιου θρησκευτικού και πολιτιστικού αγαθού.
- γ. Με την ευκαιρία να ευαισθητοποιηθούν για την αξία και τον τρόπο μελέτης και χρήσης της Κ. Διαθήκης.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

- α. Τα μαθήματα αυτά είναι πολύ πληροφοριακά. Τόσο το είδος των πληροφοριών όσο και ο τρό-πος παροχής τους προσέχτηκαν ιδιαίτερος και καταβλήθηκε προσπάθεια να υπάρχουν *νέα στοι-χεία και κάποιες εκπλήξεις*, που θα προσελκύσουν το ενδιαφέρον των μαθητών/τριών. Θα επα-νέρχονται σε αυτά και σε επόμενα μαθήματα, οπότε θα εκτιμηθεί η αξία και η χρησιμότητά τους βαθύτερα. Όλα αυτά, σε συνδυασμό και με το άφθονο και σπάνιο εποπτικό υλικό που παρατίθε-ται, εξασφαλίζουν το ενδιαφέρον, την προσοχή και τη δημιουργική διάθεσή τους.
- β. Ειδικά η επιλογή των *Ερωταποκρίσεων* για την πληροφόρηση των μαθητών/τριών είναι προ-φανές ότι στοχεύει στη πρόκληση ζωηρού ενδιαφέροντος και προσέλκυση περισσότερης προσο-χής για ευχάριστη και εποικοδομητική προσπάθεια στο μάθημα.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

- α. Λεπτομερώς γι' αυτούς γίνεται ειδικός λόγος στα επιμέρους μαθήματα. Είναι ανάγκη να ειπωθεί κατηγορηματικά ότι αυτό το *άφθονο πληροφοριακό υλικό δεν είναι για απομνημόνευση. Βέβαια κάποιες βασικές χρονολογίες, αριθμοί και ονόματα χρειάζεται να συγκρατηθούν*, όπως επίσης και *κάποια ουσιαστικά στοιχεία* (π.χ. προνομιακή θρησκευτική μεταχείριση των Ισραηλιτών από τους Ρωμαίους, Γαλιλαία, Καπερναούμ, Σέπφορις και Γιαφία, ο Ναός, ο Ευαγγελιστής Μάρκος, πώς γράφτηκαν τα Ευαγγέλια, πώς παραπέμπουμε στα βιβλικά κείμενα κ.ά.).
- β. Σχεδόν και τα 4 μαθήματα δεν είναι εύκολο να διδαχτούν σε 1 διδακτική ώρα το καθένα. Ας γίνει **επιλογή** και επιμονή στα **ουσιαστικά σημεία**. Σε αυτά άλλωστε επικεντρώνεται και το εν-διαφέρον των Ερωτήσεων στο τέλος. Κάποια μέρη μπορεί απλώς και μόνον να διαβαστούν.

γ. Είναι ανάγκη να εξοικειωθούν οι μαθ. με **τον χάρτη** της χώρας ρίχνοντας συχνές και άνετες ματιές στη τάξη και στο σπίτι, ύστερα από ειδική σύσταση. Αλλωστε σε αρκετά μαθήματα γίνονται παραπομπές στον χάρτη.

δ. **Για τις Ερωταποκρίσεις.** Διαβάζονται μία μία με τη σειρά και γίνεται αμέσως σύντομη διευκρινιστική συζήτηση. Για την ανάγνωσή τους: Ο/η καθηγ. διαβάζει την ερώτηση και ένας ή μία μαθ. την απάντηση. Ή: Μία ή ένας μαθ. διαβάζει και την ερώτηση και την απάντηση. φυσικά και στις δύο περιπτώσεις οι υπόλοιποι παρακολουθούν από το βιβλίο. Ύστερα δίνονται απαντήσεις στις ερωτήσεις που σημειώνονται στο τέλος του μαθήματος. Τα 3 πρώτα μαθήματα έχουν σύντομες εισαγωγές: τις διαβάζουν είτε ο/η καθηγ. είτε μαθητές/τριες.

1. Ο ελληνορωμαϊκός κόσμος την εποχή του Χριστού στη γη Ισραήλ

Α. Πληροφοριακά* - θεολογικά

1. Η ονομασία **Παλαιστίνη**. Η συγκυρία μέσα στην οποία δόθηκε το όνομα είναι συνυφασμένη με συνταρακτικά και οδυνηρά γεγονότα. Το 132-135 μ.Χ. έγινε η επανάσταση των Ισραηλιτών με ηγέτη τον **Σίμωνα Βαρ-Κοσίμπα** ή **Κοχβά** (= γιο του αστέρα). Αιτία ήταν το σχέδιο των Ρωμαίων επί αυτοκράτορα Αδριανού (117-138 μ.Χ.) για μετατροπή της Ιερουσαλήμ σε ειδωλολατρική πόλη. Η εξέγερση είχε επιτυχίες με κυριότερη την κατάληψη της Ιερουσαλήμ. Οι Ρωμαίοι όμως κατόρθωναν να καταπνίξουν την επανάσταση. Η χώρα ερημώθηκε. 50 οχυρά και 985 χωριά καταστράφηκαν. Έχασαν τη ζωή τους περ. 580.000 άνθρωποι. Απαγορεύθηκε η είσοδος Ιουδαίων στην πόλη, που μετονομάστηκε σε *Colonia Aelia Capitolina*. Στα ερείπια του παλιού Ναού υψώθηκε ιερό του Δία (Jupiter Capitolinus) και στην πόλη χτίστηκαν ιερά διαφόρων ειδωλολατρικών θεοτήτων. Η μετονομασία της χώρας σε "**Palaestina Syriae**" (Φιλισταία Συρίας) έγινε 4 χρόνια αργότερα (το 139 μ.Χ.). Τότε δεν υπήρχε πια Φιλισταία. Την ονομασία είχε πρωτοχρησιμοποιήσει ο Ηρόδοτος (480-421 π.Χ.): "*Παλαιστίνη Συρία*" (ή απλώς "*Παλαιστίνη*"). Ήταν σαφής η εκδικητική πρόθεση των τότε Ρωμαίων κατακτητών για την ταπείνωση που δέχτηκαν από έναν μικρό λαό: με το όνομα των αρχιεχθρών τους (στο παρελθόν) Φιλιστών να εκλείψει από τον χάρτη το όνομα της χώρας τους. – Κατά μία υπόθεση, η φυλή των Φιλιστών έφτασε γύρω στα 1200 π.Χ. κι εγκαταστάθηκε στην εντελώς κάτω νοτιοδυτική παραλιακή ζώνη της χώρας. Από εκεί οι Φιλισταίοι άρχισαν βαθμιαία να εκτοπίζουν τα ισραηλιτικά φύλα με πρώτους τους **Δανίτες**, που συναποτελούσαν "μία ισραηλιτική ένωση φυλών" (βλ. W. Dietrich, 197). Επί σχεδόν 1.000 χρόνια οι Φιλισταίοι είχαν συγκρούσεις με τους Ισραηλίτες. Υπενθυμίζεται ότι τόσο στην ενδοχώρα όσο και στα βόρεια της ήταν εγκατεστημένες (πριν, κατά και μετά), εκτός από τους Φιλισταίους και τα πολυπληθή ισραηλιτικά φύλα, και άλλες φυλές (αλφαβητικώς): **Αμαληκίτες**, **Αμμωνίτες**, **Αραμαίοι**, **Εδωμίτες**, **Μαδιανίτες**, **Μωαβίτες**, **Ομορίδες**, **Ρεχαβίτες**, **Φοίνικες**, **Χανααναίοι**, **Χετταίοι** (ή **Χεττίτες**), **Χουρρίτες** κ.ά.

2. Η εθνική και θρησκευτική σύνθεση του πληθυσμού

- Ο μισός ήταν Ισραηλίτες, ο άλλος μισός Σύροι, Έλληνες, Ρωμαίοι κ.ά.
- Στις παραλιακές πόλεις κυριαρχούσε το ειδωλολατρικό στοιχείο, με πιθανή εξαίρεση τις πόλεις *Ιάμνεια* και *Ιόππη*.
- Στη *Σαμάρεια* υπερετερούσαν οι σχισματικοί, αλλά υπήρχαν και αρκετοί ειδωλολάτρες. Η πρωτεύουσα της Σαμάρειας *Σεβάστεια* ή *Σεβαστή* ήταν ειδωλολατρική πόλη.
- *Γαλιλαία*. Δυτικά και βόρεια συνόρευε με ειδωλολάτρες. Στις περιοχές *Γαυλονίτιδα*, *Βαταναία* και *Τρα-*

* Τα πληροφοριακά (ιστορικά κυρίως) στα δύο αυτά πρώτα μαθήματα είναι - λόγω περιορισμών - λιγοστά. Λεπτομερή και πλήρη υπάρχουν στα βιβλία: 1. Σάβ. Αγουρίδη, *Ιστορία της Θρησκείας του Ισραήλ*. 2. Του ίδιου, *Ιστορία των χρόνων της Καινής Διαθήκης*. 3. Antonius H.J. Gunneweg, *Η ιστορία του Ισραήλ έως την εξέγερση του Βαρ-Κοχβά* (μτφρ. Ιω. Μούρτζιου). (Βλ. λεπτομερή στοιχεία τους στη Βιβλιογραφία).

χωνίτιδα ο πληθυσμός ήταν ενμέρει ισραηλιτικός, συριακός και νομαδικός (συνγνά άγριος και επιθετικός). Ο πληθυσμός στις πόλεις *Καισάρεια-Πανειάδα* και *Βηθσαϊδά-Ιουλιάδα* ήταν ειδωλολατρικός. Η Γαλιλαία δεν περιβαλλόταν μόνον από ειδωλολατρικό πληθυσμό· είχε τέτοιοι και στα εδάφη της. Γι' αυτό και ονομαζόταν "*Γαλιλαία των εθνών*". *Σέφωρις* και *Τιβεριάδα* ήταν ελληνικά ειδωλολατρικά κέντρα. Στις *Ναζαρέτ*, *Κανά*, *Μάγδαλα* κ.λπ. ζούσαν κατά μεγάλη πλειονότητα Ισραηλίτες.

- Ανατολικά, στη στενή λωρίδα της *Περαίας*, το ισραηλιτικό στοιχείο ήταν επικρατέστερο. Από τη Γαλιλαία την χώριζε σαν σφήνα η ομοσπονδία 10 πόλεων που έχτισε ο Πομπήιος, η *Δεκάπολις*, με αλλοεθνείς ειδωλολάτρες εποίκους.
- Τέλος, στην *Ιερουσαλήμ* και *ολόκληρη* την *Ιουδαία* ο λαός στη συντριπτική του πλειονότητα ήταν εθνικά και θρησκευτικά ισραηλιτικός/ιουδαϊκός.

3. Κοινωνικές τάξεις

- α. Πλούσιοι Σαδδουκαίοι.** Πηγές του πλούτου τους: η γη και ο Ναός. Οι περισσότεροι ήταν μεγαλογαιοκτήμονες. Υποστηρίζοντας τους Ρωμαίους προστάτευαν τα πλούτη και τα αξιώματά τους.
- β. Πλούσιοι έμποροι και τραπεζίτες.** Πηγές πλουτισμού τους οι εισαγωγές και εξαγωγές.
- γ. Μικρομεσαίοι.** Μικροβιοτέχνες και χειροτεχνίτες. Υπήρχαν πόλεις και χωριά με εξειδίκευση σε τέχνες και είδη βιοτεχνίας (π.χ. ξυλουργοί της Ναζαρέτ, υφαντές της Σέφωρις). Επίσης κάθε είδους καταστηματαρχες και μεσαίοι ιδιοκτήτες γης.
- δ. Κολίγοι.** Καλλιεργητές ξένων κτημάτων ή βοσκοί ξένων κοπαδιών, που έπαιρναν κάποιο μερίδιο από τα προϊόντα και τα κέρδη των ιδιοκτητών.
- ε. Ελεύθεροι πολίτες.** Εντόπιοι, μη ιδιοκτήτες καταστήματος ή γης, ελεύθεροι επαγγελματίες και ευκαιριακοί εργατοτεχνίτες.
- στ. Δούλοι.** Οι μισθωτοί εργάτες ήταν περισσότεροι από τους δούλους. Οι Ισραηλίτες διατηρούσαν τον δούλο 6 χρόνια· στον 7ο τον ελευθέρωναν. Κάθε ιδιοκτήτης ή βιοτέχνης είχε μερικούς ξένους δούλους· τα οικονομικά της χώρας δεν επαρκούσαν για πολλούς.

4. Οικονομικές συνθήκες

- Συνάγονται σαφώς από τα πιο πάνω 6 κοινωνικά στρώματα και από τα στοιχεία του γραφήματος "*Κοινωνική πυραμίδα*" (βλ. μάθ. 1, ερώτ. 7).
- *Εύφορα μέρη* ήταν μόνον η Γαλιλαία και η κοιλάδα του Ιορδάνη. Στις άλλες περιοχές η ζωή των αγροτών ήταν δύσκολη: λιγοστό το νερό, ανομβρίες, ξηρασίες, λιμοί, συγκρούσεις μεταξύ γεωργών και αστών.
- Δεν ήταν πολύ καλύτερη η *οικονομική κατάσταση των επαγγελματιών*: υφαντουργών, τεχνιτών κεραμικής, υαλουργών, σιδηρουργών, ραπτών, οικοδόμων κ.ά.
- Η Ιερουσαλήμ εισήγε σχεδόν τα πάντα. Μεγάλο μέρος του πληθυσμού εκεί ζούσε από φιλανθρωπίες. Χαρακτηρίστηκε τότε ως πόλη "*αργόσχολων*" και του παρασιτισμού.
- Το μεροκάματο του μισθωτού εργάτη ήταν 1 δηνάριο.
- *Υπερπληθυσμός*, πολιτικές και πολεμικές περιπέτειες και ανέχεια ανάγκαζαν πολλούς να μεταναστεύουν: στην Αλεξάνδρεια, Ρώμη, Κυρήνη (Λιβύη), Κύπρο, Ελλάδα και αλλού.
- Η *αρχιερατική αριστοκρατία* ήταν άμπλουτη, ο *κατώτερος κλήρος* ζούσε στη φτώχεια.
- Τέλος, οι *Γραμματείς* δεν ήταν πλούσιοι. Τα προς το ζην τους κέρδιζαν από την άσκηση διαφόρων επαγγεμάτων.

5. Ελληνική κατοχή: πολιτιστικές επιδράσεις, πολιτικές επιπτώσεις (332 - 63 π.Χ.)

- α.** Το 332 π.Χ. ο Μ. Αλέξανδρος με τη στρατιά του περνάει τον Ελλήσποντο και απελευθερώνει τη Μ. Ασία από τους Πέρσες. Ακολουθούν η κατάκτηση της Συρίας, της χώρας των Ισραηλιτών και τέλος της Αιγύπτου.
- Το 324 πεθαίνει ο Αλέξανδρος. Δύο στρατηγοί του παίρνουν τα εδάφη: **Πτολεμαίος**: Αίγυπτο και νότιο Συρία, **Αντίγονος**: βόρεια Συρία και δυτική Βαβυλωνία.
- Το 301 ο **Σέλευκος Α'** κυριεύει τα εδάφη του Αντίγονου και τη Μ. Ασία.
- Οι Ισραηλίτες εμπλέκονται στους ανταγωνισμούς και στις ένοπλες συγκρούσεις μεταξύ *Αντιγονιδών-Σελευκιδών της Συρίας* και *Πτολεμαίων της Αιγύπτου*. Και τις δύο ηγεμονίες θα διαλύ-

σουν οι Ρωμαίοι, τα έτη 63 και 30 π.Χ. αντίστοιχα.

β. Πολιτιστικές επιδόσεις στη χώρα. Συμπληρωματικά σε όσα αναφέρονται στο βιβλίο των μαθητών (μάθ. 1, ερωτ. 4):

- Οι αρχιτεκτονικές προσθήκες στον Ναό (αίθουσες στη μεγάλη αυλή για μη Ισραηλίτες με κίονες και "Βασιλική αίθουσα") σαφέστατα έγιναν κατά ελληνικά πρότυπα.
- Επιδόσεις έχουμε επίσης και στα είδη μουσικών οργάνων και στην ψυχαγωγία του λαού (αρματοδρομίες, αθλητισμός στίβου κ.λπ.). Στην Ιεριχώ υπήρχε θέατρο, αμφιθέατρο και ιππόδρομος. Τα ίδια στην Ιερουσαλήμ και στην παραθαλάσσια Καισάρεια.
- Ιδιαίτερα για την ελληνική γλώσσα. Ήταν διαδεδομένη (μιλιόταν, μαθαινόταν και γραφόταν) σε ολόκληρη τη χώρα, ιδιαίτερα στη Γαλιλαία. Την συναντούμε ακόμη και στην επιγραφή στο πάνω μέρος του σταυρού του Ιησού (βλ. Ιω 19, 19-20).
- Ισχυρή ομάδα από την άρχουσα τάξη στην Ιερουσαλήμ υποστήριξε τον εξελληνισμό της ισραηλιτικής κοινωνίας. Ηγέτες τους, ακόμη και αρχιερείς, είχαν ελληνικά ονόματα: Ονίας, Ιάσων, Μενέλαος, Άλκιμος, Αριστόβουλος, Αλέξανδρος, Αντίπατρος. Και το όνομα Ηρώδης ελληνικό είναι (= απόγονος ήρωα). Των 3 γιων τον επίσης ελληνικά (βλ. επόμενη σελ., σημείο 7).

γ. Η περίπτωση του Αντίοχου Δ΄ του Επιφανούς (βλ. μάθ. 1, 4γ). Επιπλέον στοιχεία: Πολλοί κάτοικοι πουλήθηκαν ως σκλάβοι. Γκρεμίστηκαν τα τείχη. Επί ποινή θανάτου απαγορεύτηκαν η περιτομή, τα ιερά βιβλία του Νόμου και η τήρηση του Σαββάτου. Επρόκειτο για αιφνιδιαστική και βίαιη προσπάθεια επιβολής του Ελληνισμού και για πρόγραμμα καταστροφής του Ιουδαϊσμού ως θρησκείας και έθνους. Για την ερμηνεία του γεγονότος ας υπομνησθεί το εξής Βασική προϋπόθεση αναγνώρισης της ισονομίας του πολίτη στην πόλη-κράτος του κλασικού Ελληνισμού ήταν η τιμή, ο σεβασμός και η λατρεία των θεών που αναγνωρίζονταν επίσημα. Ο Αλέξανδρος είχε σχετικοποιήσει αυτή την αρχή στις πόλεις που έχτιζε και εποίκιζε· σε αυτές ίσχυε αρκετή ανεξιθρησκία. Έτσι στα ελληνικά κράτη της Συρίας και της Αιγύπτου επικρατούσε ανεξιθρησκία. Όμως ο Αντίοχος Δ΄ δεν την εφάρμοξε.

δ. Η απάντηση στον Αντίοχο Δ΄ ήρθε με την επανάσταση των Μακκαβαίων, που άρχισε το 168 π.Χ. Η επαναστατική, πολιτική και ιερατική δυναστεία τους ονομάστηκε των **Ασιμοναίων** (από τον πρόγονό τους *Άσιμων*). Την διαδέχθηκε η δυναστεία των **Ηρωδών** (από το 37 π.Χ. - 44 μ.Χ.).

6. Ρωμαϊκή περίοδος στη χώρα - Ρώμη και Ηρώδης

α. Από το 168 - 63 π.Χ. Ελλάδα, Μ. Ασία, Κύπρος, Συρία και γη Ισραήλ κυριεύονται και γίνονται ρωμαϊκές επαρχίες. Αρκετά πριν το 63 π.Χ. επί Ασιμοναίων υπήρξαν επικοινωνίες και συνεννοήσεις της πολιτικής και θρησκευτικής ηγεσίας της χώρας με τη Ρώμη για ζητήματα θρησκευτικά, πολιτικά και οικονομικά. Το 65 π.Χ. ξέσπασε διαμάχη ανάμεσα σε δύο Ασιμοναίους αδελφούς για τη θέση του αρχιερέα, που δίχασε τους Ιεροσολυμίτες. Προτάθηκε να ζητηθεί μεσολάβηση (για διευθέτηση) του Ρωμαίου στρατηγού **Πομπήιου**, που βρισκόταν στη Συρία. Αυτός προέκρινε τον ένα από τους δύο. Οι οπαδοί του άλλου αντέδρασαν και οχυρώθηκαν στον χώρο του Ναού. Ο Πομπήιος το 63 π.Χ. κινήθηκε προς την πόλη με στρατό. Ύστερα από 3μηνη πολιορκία η αντίσταση κάμφθηκε. Οι υπερασπιστές, ανάμεσά τους και πολλοί ιερείς, σφαγιάστηκαν. Ο Πομπήιος με την ακολουθία του μπήκε στον Ναό και στα Άγια Άγια. Αυτό ξεσήκωσε καθολική κατακραυγή. Η μεσολάβηση τραγικά κατέληξε σε ρωμαϊκή κατοχή της χώρας, που προσαρτήθηκε στη ρωμαϊκή επαρχία της Συρίας.

β. Στις πιο πάνω εξελίξεις σπουδαίο ρόλο έπαιξε ο **Αντίπας** (σύντμηση του ονόματος **Αντίπατρος**), πολιτικός διοικητής των Ασιμοναίων στην υποτελή περιοχή της αραβικής Ιδουμαίας (εντελώς νότια). Οι Ρωμαίοι τον τοποθέτησαν ως επίτροπο υπεύθυνο σε ολόκληρη τη χώρα. Αυτός διόρισε τον γιο του **Ηρώδη** έπαρχο στη Γαλιλαία, όπου εκτέλεσε πολλούς επαναστάτες. Αυτό προκάλεσε την αγανάκτηση του λαού. Σε αυτήν προστέθηκε και πολλή οργή για άγρια φορολογία, με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν ταραχές, να δολοφονηθεί ο Αντίπας, οι Πάρθοι να καταλάβουν την Ιερουσαλήμ (το 40 π.Χ.) και, τέλος, ο Ηρώδης να αναγκαστεί να καταφύγει στη Ρώμη. Εκεί την ίδια χρονιά αναγορεύεται από τη Σύγκλητο "Rex socius et amicus populi Romani" (= βασιλιάς σύμμαχος και φίλος του ρωμαϊκού λαού). Επιστρέφει και νικά τους Πάρθους με τους συμμάχους τους. Οι Ρωμαίοι ξεσπούν σε ληλασίες του Ναού και σε αιματοχυσίες. Ο Ηρώδης το 37 π.Χ. αναλαμβάνει την εξουσία, που ήταν ισόβια και κληρονομική, αλλά με περιορισμούς.

γ. Το έργο του Ηρώδη. Σταθεροποίησε την ενοποίηση και ανεξαρτητοποίηση της χώρας που εί-

χαν επιτύχει οι Μακκαβαίοι/Ασμοναίοι. Οι Ρωμαίοι χωρίς συνειδητοποίησαν ότι από όλους τους υποταγμένους λαούς ο ισραηλιτικός ήταν ο δυσκολότερος στη διακυβέρνηση. Γι' αυτό και έγκαιρα έλαβαν τα μέτρα τους, ώστε να μη προκαλούν απερίσκεπτα (βλ. βιβλίο μαθητών, μάθ. 1, ερωτ. 5 και 6). Ο Ηρώδης υπήρξε πιστός και πολύτιμος συνεργάτης και σύμμαχος τους. Με την όλη πολιτική και τα έργα του σφράγισε σημαντικά την εποχή, στην οποία θα γεννιόταν και θα δρούσε ο Χριστός. Ας δούμε επιγραμματικά κάτι από τη δράση και τα έργα του:

- Διέθετε στρατιωτικές ικανότητες και διπλωματική πολιτική ευφυΐα. Πάντοτε κατόρθωνε να βρισκεται με το μέρος εκείνων των Ρωμαίων εξουσιαστών, που τελικά επικρατούσαν.
- *Είχε πολλούς εχθρούς:* την Κλεοπάτρα της Αιγύπτου, τους ευγενείς, τα μέλη του Μεγάλου Συνεδρίου, τους Φαρισαίους. Ο λαός ήταν ο κυριότερος εχθρός του (εξαιτίας των βαρύντων φόρων που εισέπραττε για τα μεγαλεπήβολα οικοδομικά του έργα στο εσωτερικό και εξωτερικό και διότι ήταν στην καταγωγή Άραβας Ιδουμαίος).
- *Έργα του στο εσωτερικό.* Το μεγαλύτερο είναι όσα έκανε για τον Ναό (βλ. μάθ. 2 του βιβλ. μαθ., 1). Πέραν αυτού: θεατρικές και αθλητικές εγκαταστάσεις, ανάκτορα σε πολλά μέρη, ανέγερση νέων πόλεων, δημόσιων κτηρίων, ανακατασκευή τειχών και άλλα πολλά.
- *Στο εξωτερικό.* Υποστήριζε πάρα πολύ τον ελληνιστικό πολιτισμό. Δώρισε σημαντικά ποσά για ειδωλολατρικά ιερά, για δημόσια κτήρια και πολιτιστικές εγκαταστάσεις σε πόλεις και χώρες όπως: Ρόδο, Νικόπολη Ηπείρου, Χίο, Αντιόχεια Συρίας, Αθήνα, Σάρπη κ.ά.
- *Στη χώρα εξασφάλισε τάξη, ασφάλεια και εμπορική κίνηση.* Στην Ιερουσαλήμ επεδείξε ενδιαφέρον για την υποστήριξη του Ιουδαϊσμού και για τη διατήρηση των ιουδαϊκών παραδόσεων.
- Οι επιτυχίες του ως ηγέτη ήταν αναμφισβήτητες. Οι μέθοδοι όμως πολλαπλώς προβληματικές. Τα εγκλήματά του (βλ. μάθ. 6, Ερμ.- θεολ. 9) οι ιστορικοί τα αποδίδουν όχι μόνον σε ψυχοπαθολογικά αίτια αλλά και στις συνήθειες πρακτικές της εξουσίας της εποχής του - και όχι μόνο.
- *Έζησε από το 73 μέχρι το Φθινόπωρο του 4 π.Χ. Πέθανε στην Ιεριχώ* πιθανόν από καρκίνο και υδρωπικία. Ενταφιάστηκε στο φρούριο Ηρώδειο (στην έρημο της Ιουδαίας, όχι μακριά από τη Βηθλεέμ). Στη Ρώμη επικυρώθηκε η διαθήκη του για τους **διαδόχους** (τρεις γιοι και μία αδερφή του): α) *Αρχέλαος* (4 π.Χ. - 6 μ.Χ.): Εθνάρχης Ιουδαίας, Ιδουμαίας και Σαμάρειας. (Τυραννικός, ο χειρότερος από τους γιους). β) *Φίλιππος* (4 π.Χ. - 34 μ.Χ.): Τετράρχης Βαταναίας, Τραχωνίτιδας, Γαυλωνίτιδας, Πανειάδας και Ιτουραίας. (Ο μόνος αγαθός γιος του Ηρώδη). γ) *Ηρώδης Αντίπας* (4 π.Χ. - 39 μ.Χ.): Τετράρχης Γαλιλαίας και Περαιάς. (Ο πιο γνήσιος - στα αρνητικά - γιος του πατέρα του). *Σαλώμη* (4 π.Χ. - 10 μ.Χ.). Διοίκηση στην Ιάμνεια, Αζωτον, Φασηλιτίδα, ανάκτορο στην Ασκάλωνα.

7. Από το τέλος του Ηρώδη ως τον Ιουδαϊκό πόλεμο (66 - 73 μ.Χ.)

α. Πολιτικές και πνευματικές ζυμώσεις στον ελληνορωμαϊκό κόσμο

- Με τον Μ. Αλέξανδρο έχουμε καταστροφή της πόλης-κράτους. Τη θέση της παίρνουν οι ελληνιστικές μοναρχίες. Στη Ρώμη ο αυτοκράτορας δεν είναι κληρονομικός και ανεξέλεγκτος μονάρχης· η Σύγκλητος μπορεί και παρεμβαίνει. *Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία με Σύγκλητο και αυτοκράτορα είναι στην πολιτική ιστορία κάτι το νέο.*
- Από τις πιο πάνω εξελίξεις παρατηρούνται επιπτώσεις στην προσωπική και κοινωνική ζωή των ανθρώπων στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία, που αγγίζουν και την ισραηλιτική κοινωνία:
  - Καθώς οι άνθρωποι γίνονται πολίτες της οικουμένης χάνουν τα **στηρίγματα** που τους παρείχε η πόλη-κράτος και αναζητούν στηρίγματα στον εαυτό τους. Από αυτή τη ριζική μεταβολή βιώνουν: ρευστότητα και αβεβαιότητα, οικουμενικότητα και ατομικότητα.
  - Φιλοσοφία και θρησκευτική σκέψη γίνονται κοσμοπολιτικές και ο συγκροτητισμός εμφανίζεται και διαδίδεται.
  - Ως αντίδοτα στο αίσθημα της ανασφάλειας προκύπτουν:
    - σε προσωπικό επίπεδο: τάσεις αναχώρησης, απόστασης, φυγής ή απομάκρυνσης από τον κόσμο
    - σε στενό κοινωνικό επίπεδο: σύμπληξη θρησκευτικών ή κοινωνικών συντεχνιών ή εταιριών, των "θιάσων"
  - Τύχη, εμαρμένη και σκεπτικισμός, αλλά και ουτοπία, κέρδιζαν έδαφος
  - Συνθήματα εποχής: απάθεια, αταραξία, αυτάρκεια (Κυνικοί, Επικούρειοι, Στωικοί)

β. Εξεγέρσεις Ισραηλιτών. Έκαναν τις πιο πολλές από όλους τους υποδοιλωμένους λαούς για θρησκευτικούς κυρίως λόγους αλλά και για εθνικούς και κοινωνικούς. Ήδη αναφέρθηκαν: η επανάσταση των *Μακκαβαίων κατά των Σελευκιδών* (168 π.Χ.). Το ίδιο και εκείνη του *Σίμωνα Βαφ-Κοχβά κατά των Ρωμαίων* (132-135 μ.Χ.). Στο μάθ. 2 γίνεται μνεία του κινήματος *Σίμωνα του Γαλιλαίου* (6 μ.Χ.). Διο λόγια εδώ για τον **"Ιουδαϊκό πόλεμο"** (66 -73 μ.Χ.), που σφράγισε έντονα τον α' μ.Χ. αιώνα. Αφορμή έδωσαν η ανεξέλεγκτη *ληλιάτηση της χώρας* από τον επίτροπο *Γέσιο Φλώρο* και οι *ομότιτες* του (αρπαγή χρημάτων από το ταμείο του Ναού, σφαγή πολλών που διαμαρτυρήθηκαν). Πρωτοστάτησαν οι Ζηλωτές. Ο *αυτοκράτωρ Νέρων* αναθέτει την αντιμετώπισή τους στον στρατηγό **Φλάβιο Βεσπασιανό**, ο οποίος με πολυάριθμο στρατό καταπνίγει την επανάσταση παντού και μετά τον θάνατο του Νέρωνα ανακηρύσσεται αυτοκράτωρ. Αναθέτει στον γιο του **Τίτο** την τελευταία και αποφασιστική επιχείρηση. Πολιορκεί την Ιερουσαλήμ. Ο ρωμαϊκός στρατός την κυριεύει τον Αύγουστο του 70 μ.Χ. Ο Ναός λεηλατείται, πυρπολείται και ισοπεδώνεται. Τον Σεπτέμβριο πέφτει και η τελευταία εστία αντίστασης. Στα ερείπια του Ιερού του Ναού υψώνονται τα λάβαρα με τους ρωμαϊκούς αετούς. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Το 73 μ.Χ. πέφτει και το φρούριο της Μασάδας. Έγιναν *σφαγές* και σε πόλεις της Διασποράς (π.χ. στη Δαμασκό και την Αλεξάνδρεια). Στο εξής οι Ισραηλίτες εξαναγκάστηκαν να πληρώνουν τον φόρο του "διδράχμιου" στον Δία του Καπιτωλίου. Η θρησκεία τους πάντως συνέχισε να είναι στην αυτοκρατορία "επιτρεπόμενη". Ως κέντρο της ζωής τους παρέμεινε στο εξής ο Νόμος του Θεού. Οι θρησκευτικές ευθύνες πέρασαν στον θεσμό της Συναγωγής, στους Νομοδιδασκάλους και στους Φαρισαίους. Πολύ γρήγορα στην παραλιακή Ιάμνεια (νότια της Ιόπτης) συγκροτήθηκε συμβούλιο από 72 πρεσβυτέρους και ιδρύθηκε ισραηλιτική ραββινική ακαδημία. Παρόμοια ραββινική κίνηση σημειώθηκε και στην Τιβεριάδα.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

- α. Οι μαθητές/τριες να ενημερωθούν στοιχειωδώς για τα κυριότερα δεδομένα της χώρας των Ισραηλιτών λίγο πριν και μετά Χριστόν (γεωγραφικά, γεωφυσικά, γεωπολιτικά, εθνολογικά και θρησκευτικά- ιστορικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά και πολιτιστικά), για να γνωρίσουν έτσι σε ποιον και τι είδους κόσμο θα γεννηθεί, θα ζήσει και θα δράσει ο Ιησούς Χριστός, ώστε να τον κατανοήσουν καλύτερα.
- β. Ιδιαίτερα να κατατοπιστούν για την προνομακή θρησκευτική μεταχείριση των Ισραηλιτών από τους Ρωμαίους κατακτητές και να είναι σε θέση να ερμηνεύσουν το γεγονός.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

- α. Οι μαθητές/τριες για πρώτη φορά - και μάλιστα με επιλεγμένες ερωταποκρίσεις - θα πληροφορηθούν για τα πιο πάνω(α) δεδομένα, που συνδέονται με ζυμώσεις και εξελίξεις δραματικές και συγκινητικές στην πατρίδα του Ιησού κατά την ελληνορωμαϊκή περίοδο.
- β. Ως νέες και άγνωστες που είναι αυτές οι πληροφορίες, αναμένεται να κερδίσουν το ενδιαφέρον και την προσοχή τους στο μάθημα.
- γ. Ίσως από τα παραπάνω στοιχεία, που θα δουλέψουν στην τάξη, θα στοχαστούν τώρα ή αργότερα και θα συνεργήσουν, ώστε η σύγχρονη τραγωδία σε αυτή τη χώρα να λυθεί όχι με αλληλοεξόντωση λαών αλλά με ειρηνευτική πολιτική σκέψη και δράση.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

- α. Το μάθημα είναι το πρώτο της σχολικής χρονιάς. Θα ξεκινήσει για λίγη ώρα με τα συνήθη προσωπικά και κοινωνικά: καλωσορίσματα, χαιρετισμοί, φιλική επικοινωνία, αλληλοσυστάσεις και πρώτη γνωριμία - αν πρόκειται για νέα τάξη.
- β. Το επόμενο βήμα: Ανάγνωση (από τον/την συνάδελφο ή μαθητές/τριες) του Προλόγου του βιβλίου και του Πίνακα Περιεχομένων του, ώστε να αποκτηθεί μια πρώτη γενική εικόνα από τη δουλειά που θα γίνει όλη τη χρονιά. Ίσως χρειαστεί και κάποιος ολιγόλεπτος σχολιασμός.
- γ. **Οι Ερωταποκρίσεις.** Θα διαβαστούν μία μία με τη σειρά. (Στην Εισαγωγή αυτών των 4 μαθημάτων - Διδ. χειρισμοί 3δ - γίνεται σχετική πρόταση για το πώς).

δ. Οι Ερωτήσεις στο τέλος. Κρίθηκε ότι πρέπει να είναι λίγες και να σχετίζονται με καίρια στοιχεία του περιεχομένου του μαθήματος.

Ερώτ. 1. Ασφαλώς θα αισθανθούν κάτι ιδιαίτερο ανακαλύπτοντας εκεί τόσα ελληνικά ονόματα. Ας μη τους διαφύγει όμως ότι αυτά προέκυψαν από ελληνική κατοχή της εκεί χώρας.

Ερώτ. 2. Η απάντηση βρίσκεται στην Ερωταπόκριση 3. Όμως μια σκέψη: Επειδή μια μικρή χώρα βρίσκεται σε καίρια γεωπολιτική θέση, δικαιώνονται οι ισχυροί να την κατακτούν και να την ρημάζουν;

Ερώτ. 3. Τα συμπεράσματα:

- Ήταν άξιοι της πίστης των πατέρων τους. Την ζούσαν με ευαισθησία, συνέπεια και ποιότητα. Αυτή ακτινοβολούσε και εντυπωσίαζε.
  - Αγωνίστηκαν και έκαναν διαπραγματεύσεις, για να γίνουν η θρησκευτική πίστη και ζωή τους σεβαστές. Ήταν δυναμικός λαός.
  - Αυτό μπορεί να γίνει και σήμερα και να συμβαίνει πάντοτε, όταν η πίστη των ανθρώπων είναι ζωντανή, έχει συνέπεια στη ζωή και είναι συνετά αγωνιστική.
- **Ερώτ. 4.** Τα σωστά στοιχεία: γ και ε. Να τους ζητηθεί να αιτιολογήσουν.

Σημείωση. Μετά τις απαντήσεις στις 4 Ερωτήσεις, φυσικά αν υπάρχει χρόνος, γίνεται συζήτηση και για ό,τι επιπλέον ζητήσει κάποιος/α, πάντοτε σε σχέση με τα θέματα του μαθήματος. (Π.χ. για το όνομα "Παλαιστίνη" μια ερώτηση: "Είναι ορθό και δίκαιο να χρησιμοποιείται αυτή η ονομασία, όταν ξέρουμε πότε, πώς και γιατί δόθηκε"; Για τον Ηρώδη ας κρατηθούν οι ερωτ. για το μάθ. 2).

ε. Αξιολόγηση. Ερωταποκρίσεις 4 και 5. Ερωτ. 2 και 3.

2. Ο ισραηλιτικός* κόσμος στα χρόνια του Χριστού

Α. Πληροφοριακά - θεολογικά

1. Ο Ναός. Η ανακαίνισή του ήταν ριζική: προσθήκες, επεκτάσεις και μετατροπές. Κατά τον Ιώσηπο (*Ιουδ. Αρχαιολ.* 15, 389): Πριν γίνει οτιδήποτε, ο Ηρώδης απευθύνει προς όλο τον λαό σχετικό μήνυμα· αμέσως αρχίζει και συγκεντρώνει γρήγορα 1.000 άμαξες για τη μεταφορά λίθων κάθε μεγέθους, καθώς και 1.000 οικοδόμους εργατοτεχνίτες· ζητεί να εκπαιδευτούν 1.000 ιερείς και λευίτες στην οικοδομική τέχνη στο πλευρό των εργατοτεχνιτών. Εκπονούνται τα σχέδια, μεταφέρονται στον χώρο όλα τα υλικά και σε 10 χρόνια τα ουσιαστικότερα έργα υποδομής είναι έτοιμα. Τελούνται μάλιστα τα πρώτα εγκαίνια. Στα επόμενα 8 χρόνια ανεγείρονται οι αίθουσες με τις κιονοστοιχίες, στρώνονται όλες οι αυλές και χτίζονται τα τείχη. Απομένουν οι πολυάριθμες λεπτές διακοσμητικές εργασίες, που θα αποπερατωθούν το 65 μ.Χ.

α. Ιδιαίτερα του Ναού (του Ιερού και του όλου χώρου)

- Η συνολική έκταση του πλατώματος όπου ήταν ο Ναός έφτασε επί Ηρώδη τα 144.000 τ.μ.
- Σε αρχιτεκτονικό μεγαλείο και συνολική λαμπρότητα ξεπέρασε ό,τι μέχρι τότε είχε οικοδομηθεί. Η κίνηση εκεί στα χρόνια του Χριστού ήταν τεράστια.
- **Το Ιερό** (το κέντρο του Ναού) είχε διαστάσεις: μήκος περ. 150 μ., πλάτος 120 μ. (= 18.000 τ.μ.). *Τα Άγια των Αγίων:* μήκος και πλάτος από 10 μ. (= 100 τ.μ.). Το θυσιαστήριο (βωμός των θυσιών) ήταν από μονοκόμματο απελέκητο λίθο.
- *Η αυλή των Ισραηλιτών (και των γυναικών)* είχε επιβάρυνση 67,5 τ.μ. Στους τοίχους βρίσκονταν οι κερματοδέκτες των προσφορών. Η είσοδος σε αυτήν λεγόταν "*ωραία πύλη*". Εξω από αυτήν υπήρχαν *μαρμάρινες πλάκες* που ελληνιστί και ρωμαϊστί προειδοποιούσαν πως η είσοδος στον Ναό σε μη Ισραηλίτες (ειδωλολάτρες) σήμαινε: *κατηγορία, δίκη, θανάτωση*. Το δάπεδο αυτής της αυλής ήταν επιστρωμένο με πολύχρωμες λίθινες πλάκες.

---

* Χρησιμοποιούμε την ονομασία "**Ισραηλίτης**" / "**ισραηλιτικός**", και όχι "*Ιουδαίος*" / "*ιουδαϊκός*" ή "*Εβραϊός*" / "*εβραϊκός*", διότι έτσι αυτοαποκαλούνται οι ίδιοι από τα πανάρχαια χρόνια ως σήμερα. Τις άλλες δύο ονομασίες έδιναν οι άλλοι γι' αυτούς. Αυτή την ονομασία χρησιμοποιούμε και στη χώρα μας (π.χ. "*ισραηλιτική κοινότητα*", "*ισραηλιτικό νεκροταφείο*" κ.ά.), ενώ τη δεύτερη σχεδόν ποτέ και την τρίτη με απαξιωτική ή και υβριστική χροιά.

- Στα *πλάγια* οι *αίθουσες* με τις κιονοστοιχίες είχαν ύψος 15 μ. και η οροφή τους είχε επένδυση από ξύλο κέδρου. Στη νότια πλευρά της βρισκόταν η τρίκλιτη "*βασιλική αίθουσα*", μήκους 185 μ. Με βάση νεότερες έρευνες υποστηρίχθηκε ότι σε αυτήν μετατέθηκε ο χώρος συνάξεων του Μ. Συνεδρίου. Εκεί δέχτηκαν οι χρηματιστές τη δυναμική προφητική διαμαρτυρία του Ιησού και αυτού έγινε η δίκη του πρωί πρωί τη Μ. Παρασκευή.

β. Ιερείς, πηρεσίες και οικονομικά του Ναού

- Οι *ιερείς* στα χρόνια του Χριστού υπολογίζονται σε μερικές χιλιάδες (με κοινωνικές διαφορές μεταξύ τους). Η ιεροσύνη τους ήταν ανεξάλειπτη. Στην Ιερουσαλήμ έμεναν μόνιμα πάνω από 1.000 ιερείς, 250 λευίτες, 150 μουσικοί και θυρωροί για τις λατρευτικές ανάγκες του Ναού.
- *Υπεύθυνοι* για τη λατρεία, τη διοίκηση των οικονομικών και εποπτεία του Ιερού ήταν οι *πρωθιερείς*, οι *αρχιερατές* και *τρεις ταμίες*. Στο *θησαυροφυλάκιο* φυλάσσονταν τεράστια ποσά σε κέρματα, άκοπα τεμάχια πολύτιμων μετάλλων, κοσμήματα, ιδιωτικές καταθέσεις. Το ταμείο του Ναού ήταν ένα είδος τράπεζας.
- *Πηγές εσόδων του Ναού*: α. πώληση μέρους κρεάτων των θυσιαζόμενων ζώων, β. πρώτοι καρποί, "δεκάτη" από αγρούς και κοπάδια, γ. έκτακτες εισφορές για ευχές, από αφιερώματα και δωρεές, δ. καταβολή "δίδραχμου" (από κάθε άρρενα Ισραηλίτη της χώρας και της Διασποράς).

γ. Αρχιερέας και Μέγα Συνέδριο

- *Αρχιερέας του "ενιαυτού"*. Κορφαίος υπεύθυνος για όλα. Σε αυτόν συγκεντρώνονταν όλες οι θρησκευτικές, εθνικές και πολιτικές αρμοδιότητες. Πνευματικός αρχηγός και μεσάζων μεταξύ λαού και κατακτητών. Το αξίωμα και η θέση του είχαν ανεξάλειπτο χαρακτήρα. Απολάμβανε μέρος των προνομίων του εν ενεργεία αρχιερέα και μετά τη θητεία του. Οι αρχιερείς προέρχονταν από αριστοκρατικές και προνομιούχες οικογένειες, κυρίως Σαδδουκαίων.
- *Το Μ. Συνέδριο*. Ενημέρωση γι' αυτό γίνεται στο μάθ. 27. Εδώ λίγα για τις απαρχές θεσμοθέτησης και για τη λειτουργία του. Πρωτοεμφανίζεται επί Αντιόχου Γ' του Μεγάλου της Συρίας (223-183 π.Χ.), κυρίως όμως επί Μακκαβαίων/Ασιμοναίων (175-40 π.Χ.). Στην αρχή η σύνθεσή του ήταν αριστοκρατική. Κατά τη δεκαετία 76-67 π.Χ. έγιναν σε αυτό δεκτοί και Φαρισαίοι ως μέλη. Φαίνεται ότι επί Ηρώδη το Μ. Συνέδριο "επανιδρύθηκε", αλλά και δεινοπάθησε από αυθαιρεσίες του. Πάντως επί Ρωμαίων Επιτρόπων λειτούργησε σοβαρά. Μετά την καταστροφή του 70 μ.Χ. διαλύθηκε για πάντα. Ποτέ δεν συνεδρίαζε ημέρα Σάββατο. Κανονικά είχε τις συνάξεις του Δευτέρες και Πέμπτες. Οι συνέδριοι κάθονταν ημικυκλικά. Απαρτία είχε, αν ήταν παρόντα 23 μέλη. Για αθώωση αρκούσε απλή πλειοψηφία, για καταδίκη τα 2/3 των ψήφων.

- δ. **Ο Ναός ως "κατοικητήριο" του Θεού.** Με την απάντησή του στο ερώτημα της Σαμαρειτίδας, αν στο Γαριζίν ή στον Ναό της Ιερουσαλήμ πρέπει (αποκλειστικά) να λατρεύεται ο Θεός, ο *Ιησούς ανέτρεψε αργότερα την πιο πάνω αντίληψη*: ούτε στον ένα τόπο ούτε στον άλλο, αλλά παντού και αλλιώς ("εν πνεύματι και αληθεία") (βλ. Ιω 4, 20-24). Ο Θεός είναι παντού και πάντοτε παρών και γεμίζει τα σύμπαντα (βλ. προσευχή: "Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε... ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν..."). Άλλωστε πολλαχού στην Π. Διαθήκη ομολογείται η πανταχοῦ παρουσία του Θεού, π.χ. Ψαλ 138, 7-10 ("Πού πορευθῶ..."). Μνημονευτέα και η βασική θέση του Απ. Παύλου ότι *ο πιστός ως ὅλον ἢ τὸ σῶμα του καθένα ἢ τὸ σῶμα του λαοῦ του Θεοῦ εἶναι ναός του Αγ. Πνεύματος* ἢ "*κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι*" (βλ. Α Κορ 3, 16-17· 6, 19. Β Κορ 6, 16. Εφ 2, 21).

2. Η Συναγωγή στη χώρα και τη Διασπορά. Συμπληρώσεις:

- *Αυτοδιοίκηση*. Στις κατά πλειονότητα ή καθαρά ισραηλιτικές πόλεις της χώρας υπήρχαν δικαστές, διοικητικοί υπάλληλοι και ένα είδος "βουλής". Λειτουργούσαν τοπικά συνέδρια (3μελή, 7μελή, 11μελή και 23μελή), που συνεδρίαζαν μέσα στη συναγωγή. Είχαν αρμοδιότητες για θέματα εισφορών, ποινών, υποθέσεων ληστείας, επιθέσεων κατά ζωής και περιουσίας, αποζημιώσεις, φυλακίσεις, πρόστιμα. Επί αδυναμίας ερμηνείας και αποφάσεων παραπομπή στο Μ. Συνέδριο της Ιερουσαλήμ.
- *Ρόλος της Συναγωγής*. Μέσα στο κτίσμα ή σε διπλανή αίθουσα συνήθως λειτουργούσε σχολείο. Η επίδρασή της γενικά στον "εθνικό" κόσμο δεν ήταν μικρή. Στις συνάξεις της εύαριθμοι ειδωλολάτρες γνώρισαν την ισραηλιτική πίστη και ζωή και κάποιοι τη δέχθηκαν. Θεωρείται ως η μήτρα, μέσα από την οποία βγήκε η χριστιανική Κοινότητα. Γενικά έστρωσε τον δρόμο για τον ερχομό της Εκκλησίας.

3. Θρησκευτικές και πολιτικές ομάδες και παρατάξεις: Γραμματείς, Φαρισαίοι, Σαδδουκαίοι, Ζηλωτές- Εσσαίοι, Ηρωδιανοί, Γαλιλαίοι- Σικάριοι, Σαμαρείτες, μαθητές Ιωάννη του Βαπτιστή. Η πληθώρα αυτή παρατάξεων με πολλές κοινές αλλά και διαφορετικές απόψεις αποτελούσε ένδειξη διάλυσης ή ζωτικότητας. Με βάση την πράξη τους και την ιστορία τους ισχύει το δεύτερο. Θα περιοριστούμε μόνον σε τρεις (με πρόσθετα στοιχεία σε εκείνα που δίνονται σε διάφορα σημεία των βιβλίων για μαθητές και καθηγητές).

α. Γραμματείς. Φιλολόγοι και θεολόγοι: μελετητές, ερευνητές, γνώστες, ερμηνευτές και διδάσκαλοι του θείου Νόμου της Π. Διαθήκης. Ταυτόσημες ονομασίες: *νομικοί, νομοδιδάσκαλοι, "ιερογραμματείς", ραββίνοι*. Ο λαός τους εκτιμούσε και τους σεβόταν πολύ. Δίδασκαν σε μαθητές και στον λαό, σε ειδικά σχολεία ή στις συναγωγές. Γνωμάτευαν για δικαστικά ζητήματα ή εκτελούσαν χρέη δικαστών σε τοπικά δικαστήρια ή για δικαστικές υποθέσεις του Μ. Συνεδρίου, στο οποίο συμμετείχαν ως μέλη οι επιφανέστεροι από αυτούς. Οι περισσότεροί τους προέρχονταν από την τάξη των Φαρισαίων, αυτοί όμως δεν είχαν στο σύνολό τους τη θεολογική κατάρτιση των Γραμματέων. Το τριπλό τους έργο (ερμηνευτικό, διδακτικό και νομικό/δικαστικό) το ασκούσαν κατά κανόνα δωρεάν· γι' αυτό και δεν ήταν εύποροι. Το συγγραφικό τους έργο βρίσκεται στο *Ταλμούδ* και στην υπόλοιπη ραββινική γραμματεία. Το κέντρο της δράσης τους ήταν η συναγωγή. Από τις *σχολές Γραμματέων* διακρίθηκαν ιδιαίτερα η φιλελεύθερη του *Χιλλέλ* και η συντηρητική του *Σαμάλ*. Μέγας νομοδιδάσκαλος από την πρώτη αναδείχθηκε ο Γαμαλιήλ Α', δάσκαλος του Απ. Παύλου.

β. Φαρισαίοι. Συμπληρωματικά σε όσα σημειώνονται στο βιβλίο μαθητών:

- Προήλθαν από το αυθεντικό κίνημα των *Ασιδαίων* (Χασιδίμ, Ευσεβών), που αγωνίστηκαν με τους Μακκαβαίους στην πρώτη φάση της επανάστασής τους. Μετά το 142 π.Χ. αποτραβήχτηκαν, όταν οι Μακκαβαίοι πολιτικοποιήθηκαν και δεν στρέφονταν πια κατά των ελληνιζόντων. Ακολούθησε η *διάσπαση των Ασιδαίων* στους *ακραίους επαναστάτες Ζηλωτές*, στους *ακραίους ασκητές Εσσαίους* και στους *ευσεβείς μέσα στον κόσμο Φαρισαίους*. (Η λέξη σημαίνει "αποχωρισμένος", "ξεχωριστός". Έτσι τους αποκάλεσαν οι Εσσαίοι. Οι ίδιοι αυτοαποκαλούνταν "*Heberim*", δηλ. *οι πλησίον*).
- Βασικό χαρακτηριστικό τους: Η ακριβής ερμηνεία και πιστή τήρηση του θείου Νόμου. Στην ερμηνεία της Γραφής διακρίνουμε σε αυτούς μια δυναμική-προοδευτική θεολογία· μια μέση γραμμική ανάμεσα σε ακαμψία και χαλαρότητα.
- Οι Φαρισαίοι είναι αξιοσεβάστοι για όσα θετικά έκαναν στην υπηρεσία του Ιουδαϊσμού.
- Προβληματικές πλευρές μερίδας Φαρισαίων: σχολαστικότητα στην τήρηση του Νόμου, περιπρωσιολογία, αυταρέσκεια, περιφρόνηση του απλού λαού, υποκρισία.
- Δεν πολέμησαν όλοι οι Φαρισαίοι τον Ιησού. Κάποτε μερικοί από αυτούς τού συνέστησαν να προφυλάγεται, γιατί κινδύνευε από τον Ηρώδη Αντίπα (βλ. Λκ 13, 31). Ο Ιησούς δεν τους περιφρονούσε. Πήγε σε όσους τον προσκάλεσαν (βλ. Μτ 7, 36-50· 26, 3-9). Ο Φαρισαίος Νικόδημος συνομιλούσε με σεβασμό μαζί του (βλ. Ιω 3, 1-21).
- Το δριμύ κατηγορώ του Ιησού προς αυτούς (βλ. Μτ 23, 1-33: "οὐαὶ... ὑποκριταί...") απευθύνεται όχι προς όλους τους Φαρισαίους συλλήβδην αλλά προς εκείνους που ήταν ανάξιοι της θρησκευτικής κληρονομιάς των Ασιδαίων (Ευσεβών).

γ. Ζηλωτές. Σημειώνουμε το επαναστατικό τους "πιστεύω" και μια κριτική παρατήρηση:

- Μόνον ο Θεός είναι Κύριος στον Ισραήλ και τη χώρα τους· κανένας άλλος. Αν ο Θεός είναι ο μόνος κύριος και κυβερνήτης του λαού του, δεν μπορεί να αναγνωρίζεται η κυριαρχία του Καίσαρα στη χώρα τους και η υποχρέωση καταβολής φόρου στη Ρώμη. Κι αν η Ρώμη επιμένει στην υποδούλωση του λαού του Θεού, ο πόλεμος εναντίον της είναι αναπόφευκτος.
- Η επανάσταση των Μακκαβαίων ήταν το πρότυπο όλων των εξεγέρσεων των Ζηλωτών. Εκείνοι όμως σφράγισαν την επιτυχία της επανάστασής τους με πολιτική ευφύια, σύνεση και πράξη: διαπραγματεύσεις με τους εχθρούς, αξιοπρεπείς υποχωρήσεις και συμβιβασμοί. Στην επανάσταση του 66-73 μ.Χ. έλειψε από τους Ζηλωτές η πολιτική συνέχεια, γι' αυτό και το τέλος ήταν τόσο τραγικό, ίσως και διότι οι Ρωμαίοι τότε ήταν πανίσχυροι σε σχέση με τους Σελευκίδες επί Μακκαβαίων.

4. Σέπφωρις. Στο βιβλίο των μαθ. σημειώνεται η σχέση της με τον Ιησού. Όταν εκείνος ήταν μικρό παιδί, αυτή η πόλη έζησε μια μεγάλη συμφορά. Το 6 μ.Χ. έγινε στη χώρα απογραφή του πληθυσμού. Αυτό σήμαινε άγρια φορολογία. Τότε οι Ζηλωτές με ηγέτη τους τον *Ιούδα Γαλιλαίο* ή *Γαυλωνίτη* επαναστάτησαν. Ο ανθύπατος της Συρίας *Varus* με πολύ στρατό ανέλαβε τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις στη Γαλιλαία και νοτιότερα. Συνέτριψε τη δύναμη των επαναστατών, σταύρωσε αρκετούς, κατέστρεψε την περιοχή, έκαψε και ισοπέδωσε την πόλη Σέπφωρη. Σύντομα ο Ηρώδης Αντίπας την ξανάχτισε και την έκανε λαμπρή ελληνιστική πόλη.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

- α. Να ανακαλέσουν στη μνήμη τους βασικά στοιχεία που γνώρισαν στην Α΄ τάξη για την ιστορία, τη θρησκευτική ζωή και παράδοση, καθώς και τον πολιτισμό των Ισραηλιτών, και να τα διευρύνουν με πρόσθετες νέες και ενδιαφέρουσες πληροφορίες, προκειμένου να είναι βαθμιαία σε θέση να αρχίσουν να διαπιστώνουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ ιουδαϊκής και χριστιανικής πίστης και ζωής.
- β. Να έχουν ξεχωριστή πληροφόρηση για τον Ναό και για τη Γαλιλαία (ιδιαίτερη και προσφιλή περιοχή του Ιησού), προκειμένου να συνδέσουν αργότερα και τους δύο τόπους με την εκεί κύρια δράση του και να προσεγγίσουν πιο απτά το έργο και το πρόσωπο του.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

Και εδώ για πρώτη φορά θα γνωρίσουν άγνωστες λεπτομέρειες για τόπους και χώρους, όπου έζησε και έδρασε ο Ιησούς: τη Γαλιλαία με τη Ναζαρέτ, την Καπερναούμ, τη Γαφιά, τη Σέπφωρη και την Ιερουσαλήμ με λεπτομέρειες για τον Ναό και την εκεί λατρεία και ευσέβεια. Μπορούμε να μιλήσουμε για ανακαλύψεις, που θα προκαλέσουν ευχάριστη διάθεση για το μάθημα.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Κάποια ουσιαστικά στοιχεία για όσα δεν υπάρχουν στο βιβλίο των μαθ. θα συμπληρωθούν από τα πρόσθετα που σημειώνονται στα Πληροφοριακά εδώ· όμως όχι φορτικά και πολλά.

β. Ερευνητικές ματιές στον χάρτη της χώρας, στα γραφήματα του Ναού και στον χάρτη (της περιοχής της Ερωταπόκρισης 4) εποπτικά θα βοηθήσουν πολύ.

Ερωτ. 1. Αναμενόμενα: αξιοπρόσεκτα, ασυνήθιστα, σπάνια, μοναδικά, ενδιαφέροντα, με βάθος· μήπως υπερβολικά; Το Πληροφ.- θεολ. Ιδ ας χρησιμοποιηθεί μόνον αν χρειαστεί. Και αυτό με προσοχή, ώστε να μη μειωθεί εκείνη η μεγαλοσύνη. Στην Γ΄ τάξη και στη Α΄ Λυκείου θα γνωρίσουν τον "πανταχοῦ καὶ ἐν ἡμῖν παρόντα καὶ λατρευόμενον" Θεό.

Ερωτ. 2. α. Συγκινητική, σπάνια, εντυπωσιακή, ενοποιητική. **β.** Τέτοιος Ναός δεν υπήρχε για τους Ισραηλίτες αλλού. Εκεί η λατρεία ήταν πλήρης. Ήταν σύμβολο ενότητας και συνοχής.

Ερωτ. 3. Ελεύθερη, προσωπική σύνθεσή τους με βάση απαντήσεις στις Ερωτ. 1 και 2.

Ερωτ. 4. Πολλά μαθήματα συνδέονται με τη Γαλιλαία. Σε αυτά τα μέρη έζησε και κυρίως έδρασε: έπαιξε, πήγε σχολείο, είχε φίλους, έφαγε, ήπια, γέλασε, έλαψε· προσευχήθηκε στη συναγωγή ή μόνος του, γιόρτασε· εργάστηκε, μεγάλωσε, ταξίδεψε, συναναστράφηκε· γνώρισε τον τρόπο ζωής των συμπατριωτών του Ναζαρηνών, Γαλιλαίων κ.λπ. Έτσι όσοι τον μελετούν, τον γνωρίζουν και τον σκέφτονται, αγαπούν αυτούς τους τόπους. Εκεί τον νιώθουν ως άνθρωπο κοντινό, δικό τους. Πολλοί χριστιανοί από όλον τον κόσμο πηγαίνουν για προσκύνημα στους Αγίους Τόπους. Με τα μαθήματα κατά κάποιον τρόπο η τάξη θα κάνει ένα νοερό προσκύνημα στα ίχνη του Ιησού.

δ. Αξιολόγηση. Ερωταποκρίσεις 2 και 3. Ερωτ. 1, 2, 3 και 4.

3. Η Καινή Διαθήκη Α':

Τα Ευαγγέλια και οι Πράξεις των Αποστόλων

4. Η Καινή Διαθήκη Β': Οι Επιστολές και η Αποκάλυψη

Α. Πληροφοριακά - θεολογικά

1. Η ερμηνεία της Κ. Διαθήκης. Εκτιμάται ότι το έργο της ποτέ στην ιστορία της Χριστιανοσύνης δεν ήταν τόσο ενεργό, υπεύθυνο και καρποφόρο για τη θεολογία και τη χριστιανική ζωή και δράση όσο στην εποχή μας*. Αφετηρία της ήταν και παραμένει η επιστημονική αμφισβήτηση για πολλές πτυχές της καινοδιαθηκικής πραγματικότητας. Κλήθηκε να απαντήσει σε σοβαρά ερωτήματα, όπως π.χ. τα παρακάτω (ενδεικτικά):

- Όσα παρουσιάζουν τα βιβλία της Κ. Διαθήκης για τη ζωή και το έργο του Χριστού και της πρωτοχριστιανικής Εκκλησίας συνέβησαν όντως όπως περιγράφονται και αποτελούν αξιόπιστες ιστορικές πηγές;
- Γράφτηκαν αυτά όντως από τους άνδρες που φέρουν το όνομά τους; Είναι λ.χ. ο Ματθαίος πραγματικά συγγραφέας/συντάκτης του "κατά Ματθαίον" Ευαγγελίου;
- Η "αρχιερατική" προσευχή του Ιησού (Ιω κεφ. 17) και οι λόγοι του Στεφάνου και του Παύλου στις Πράξεις (7, 1-53- 17, 22-34 26, 1-23) είναι αυτούσιοι λόγοι του Ιησού, του Στεφάνου και του Παύλου ή συνθέσεις των δύο Ευαγγελιστών κατά το πνεύμα - άραγε με πόση πιστότητα και ακρίβεια; - του Ιησού, του Στεφάνου και του Παύλου;
- Στις διηγήσεις για τα Πάθη του Χριστού έχουμε στους 4 Ευαγγελιστές πάρα πολλές συμφωνίες και συμπτώσεις αλλά και κάποιες διαφορές. Παρατηρούνται μεταξύ τους μετατοπίσεις υλικού, παραλείψεις, προσθήκες, αυξομειώσεις. Είναι αυτά θέματα πηγών ή ύφους και θεολογικών ευαισθησιών;
- Γιατί στις παραβολές και στους αντιρωητικούς λόγους του Ιησού συναντούμε περισσότερο από οπουδήποτε αλλού στα Ευαγγέλια την αμεσότερη "φωνή" του;
- Πώς μπορούμε να ξεχωρίσουμε τα συγκεκριμένα δεδομένα ζωής (κοινωνικά, θρησκευτικά, πολιτικά και πολιτιστικά), στα οποία χρονικά τοποθετούνται τα γεγονότα, από το πότε και πού αυτά παραδόθηκαν, καταγράφηκαν και τελικώς συντάχθηκαν και εκδόθηκαν;

2. Το Ευαγγέλιο ως νέο φιλολογικό είδος. Πώς από την αποσπασματική γραπτή προ-ευαγγελιακή παράδοση περί Χριστού και μετά τις επιστολές του απ. Παύλου φτάσαμε στα Ευαγγέλια; Πρόκειται για μια πορεία και ιστορία περίπλοκη, άκρως ενδιαφέρουσα, συναρπαστική.

α. Στην πιο πάνω παράδοση δεσπόζουν το αποκαλυπτικό πνεύμα για το τέλος του κόσμου, η αναμονή γρήγορα της Δευτέρας παρουσίας του Χριστού και η ενόψει του εγγύς τέλους επικέντρωση ζωής στο παρόν με έντονη την έκκληση για μετάνοια. Κέντρο του κηρύγματος του Παύλου είναι ο σταυρωθείς και αναστάς Ιησούς (βλ. Α Κορ 1, 23- 15, 3-5, 12-22). Για τον προ-πασχαλινό Ιησού δεν έχουμε στον Παύλο κανένα περιστατικό από τη ζωή του, καμιά διήγηση θαύματος, καμιά παραβολή και καμιά άλλη διδασκαλία του. Μιλάει μόνο για την ενανθρώπιση του [βλ. Γαλ 4, 4. Φιλ 2, 7 (2, 6-8)].

β. Η αναμονή της Δευτέρας παρουσίας βαθμιαία ατονεί και εγκαταλείπεται. Η χριστιανική υπόθεση προσ-γειώνεται στην ιστορία. Οι νέοι χριστιανοί της β' και γ' γενεάς καθοδηγούνται από συνεργάτες των Αποστόλων, οι οποίοι όμως δεν υπήρξαν αυτόπτες και αυτήκοοι μάρτυρες του Ιησού Χριστού. Εύλογη η επιθυμία τους να πληροφορηθούν γραπτώς και λεπτομερώς για όσα γνώριζαν περί αυτού και κήρυτταν οι προηγούμενοι. Και αυτό έγινε πιο επιτακτικό, διότι στο μεταξύ κυκλοφορούσαν περί Χριστού πολλά κείμενα με πληροφορίες που προκαλούσαν απορίες και σύγχυση. Επιπλέον καιροφυλακτούσαν και κίνδυνοι για απο-ιστορικοποίηση, μυθοποίηση και ιδεολογικοποίηση του Ιησού και της χριστιανικής υπόθεσης προερχόμενες από τον Πλατωνισμό, τη Γνώση και τον Δοκητισμό.

* Για πλήρη σχετική ενημέρωση βλ.: α. Σ. Αγουρίδη, *Ερμηνευτική των ιερών κειμένων...*, 2002, 234-376. Ιω. Καραβιδόπουλου, *Εισαγωγή στην Κ.Δ.*, 143-148 *Μελέτες Ερμηνείας...*, 13-17, 226-248. Π. Βασιλειάδη, *Ερμηνεία των Ευαγγελίων*, 15-96.

γ. Η πιο πάνω επιθυμία του απλού χριστιανικού λαού - κυρίως στους κόλπους των εξ Ιουδαίων χριστιανικών κοινοτήτων - να έχει περί Χριστού μια σαφή και εποπτική βιογραφική εικόνα (με στοιχεία μιας ζωντανής Χριστολογίας) οδήγησε σταδιακά στη *διαμόρφωση του φιλολογικού είδους "Ευαγγέλιο"* με την πρωτοποριακή ευαγγελική σύνθεση του Μάρκου. Έτσι με την αναδρομή στη συγκεκριμένη ιστορική αρχή και βάση η χριστιανική πίστη θα είχε μεγαλύτερη και αποτελεσματικότερη απήχηση. Αυτό το ζωηρό και άγρυπνο ενδιαφέρον για τη ζωή και δράση, για το κήρυγμα, για τον σταυρικό θάνατο και για την παράδοση σχετικά με την ανάσταση του Ιησού οδήγησε με το "Ευαγγέλιο" στην ταύτιση:

- του Χριστού του κηρύγματος με τον Ιησού της ιστορίας
- του Χριστού της λειτουργικής ομολογίας με τον Ιησού της βιογραφίας
- του αναστάσαντος και υψωθέντος Κυρίου με τον άντρα Ιησού από την Ναζαρέτ
- του Υιού του Θεού με τον εν Βηθλεέμ τεχθέντα και εν Ναζαρέτ ως ξυλουργό εργασθέντα, επί τριετιάν διδάξαντα και δράσαντα και πάνω στον Γολγοθά σταυρωθέντα και αποθανόντα, ταφέντα και αναστάνα Ιησού τον Ναζωραίο
- Πρόκειται για μια προσπάθεια ρωμαλέα και σωστική υπέρ της πληρότητας, ακεραιότητας, γνησιότητας και δυναμικότητας της πρωταρχικής παράδοσης για τη ζωή, το έργο και τη σημασία του Ιησού Χριστού και του Ευαγγελίου του για χάρη της ζωής των ανθρώπων στο εκάστοτε παρόν και το μέλλον.

3. Ο άθλος του κατά Μάρκον ευαγγελίου. Πολλοί δεν έχουμε συνειδητοποιήσει αρκετά το τι οφείλουμε όλοι στον Ευαγγελιστή **Ιωάννη-Μάρκο**. Οι ειδικοί ομιλούν για το "Ευαγγέλιο" του ως "μοναδικό" και "πρωτοποριακό έργο" και "συγγραφικό κατόρθωμα". Και τονίζεται η απέραντη τιμή και ευγνωμοσύνη προς το πρόσωπο και το έργο του. Όμως τι ακριβώς έκανε ο Μάρκος;

α. Από την "Πηγή των Λογίων" συνειδητοποιούμε τις μονομέρειες, τα κενά και τις ασυμμετρίες της ευαγγελιακής παράδοσης περί Χριστού. Η προ-μάρκεια παράδοση ήταν **παράδοση "περικοπών"**, δηλ. επιμέρους σκηνών και επιμέρους λόγων του Ιησού, που στο μεγαλύτερο μέρος τους δεν είχαν σταθερή χρονολογική και τοπική οριοθέτηση. Εξαίρεση αποτελούσε σε κάποιο βαθμό η ιστορία των Παθών. Ο Μάρκος συνήψε το υλικό των λόγων (και των παραβολών) του Ιησού με τις διηγήσεις θαυμάτων του και, πέραν αυτού, με τις αφηγήσεις των Παθών συνοδευμένες με το θεολογικό κήρυγμα για το βαθύτερο νόημά τους, που θυμίζει το κήρυγμα του Σταυρού του αποστόλου Παύλου (Α Κορ 1, 17-31).

β. *Ιδιαίτερα για την έκθεση των Παθών του Χριστού.* Τα Ευαγγέλια στην πραγματικότητα είναι "Ιστορία των Παθών με μια εκτεταμένη εισαγωγή" (Martin Kähler). Ο χαρακτηρισμός έγινε με αφορμή το κατά Μάρκον Ευαγγέλιο. Πράγματι ο Μάρκος προσπάθησε να ταξινομήσει το χρονικά και γεωγραφικά ασύνδετο υλικό περί Ιησού που είχε στη διάθεσή του, με στόχο να συντείνουν όλα προς το Πάθος του. Προέταξε **τριπλή πρόρρηση** γι' αυτό (Μκ 8, 31· 9, 31· 10, 33-34). Με αυτή τη βάση ταξινόμησε το προηγούμενο υλικό και όξυνε τη ματιά προς τον Σταυρό. Οι τρεις προρρήσεις είχαν ένα "μαγνητικό σημείο", προς το οποίο συνέκλιναν τα πάντα και έδιναν - μαζί με τα ιστορικά στοιχεία - και τους θεολογικούς και κηρυγματικούς τόνους. Κεντρικός στόχος του "Ευαγγελίου" του είναι το **Μκ 10, 45** σε σύνδεση με το **14, 24**. Εύστοχα παρατηρήθηκε ότι ο Ευαγγελιστής Μάρκος βρίσκεται "ως θεολόγος - με την εντελώς δική του φυσιογνωμία - μεταξύ του Παύλου και της ανώνυμης (περί Χριστού ευαγγελιακής) παράδοσης αφενός και των μετέπειτα Ευαγγελιστών αφετέρου" (Willi Marxen).

γ. Η πιο πάνω σύνθεση του κατά Μκ ευαγγελίου μοιάζει με *ψηφίδες της αρχαϊκής περι Χριστού παράδοσης, που τοποθετήθηκαν σε ένα εντυπωσιακό ψηφιδωτό έργο*. Το αποτέλεσμα βέβαια δεν είναι κάποια βιογραφία περί Ιησού. Ο ιερός Ευαγγελιστής δεν ήταν απλώς ένας σοβαρός συλλέκτης πληροφοριών, ιστοριών και κηρυγμάτων περί Ιησού. Ούτε ένας ιστορικός συνθέτης, που απέσπασε από τη λήθη ιστορίες περί Χριστού και τις ταξινόμησε σε ένα ιστορικό πλαίσιο για τους μεταγενεστέρους. Ήταν, μαζί με τα πιο πάνω, κυρίως ένας **"Ευαγγελιστής"**: κήρυκας της ζωής και του μηνύματος του Χριστού με θεολογικές βάσεις και ευαισθησίες στην υπηρεσία της κοινότητας των εξ εθνικών χριστιανών. Με τη νέα σύνθεση του Μκ - που συνέχισαν και οι τρεις άλλοι Ευαγγελιστές - ζωή, διδασκαλία, Πάθη και Ανάσταση του Χριστού με τη σημασία

τους προσ-γειώθηκαν στην πραγματικότητα της ιστορίας, και με την προσ-γείωση αυτή εναρμονίστηκε το παρόν σε σχέση με το παρελθόν και το μέλλον. Με αυτόν τον τρόπο το γεγονός του Χριστού σηματοδοτεί όχι το τέλος αλλά **το κέντρο της ιστορίας**.

δ. Το εγχείρημα του Μκ δεν ήταν εύκολο. Συνάρμοσε το ποικίλο υλικό του χωρίς ρητορείες, εξεζητημένες φιλολογικές τάσεις και δογματικές εξάρσεις. Διατήρησε την πρώιμη μορφή κατανόησης του Χριστού. Τον ενδιέφερε πρώτιστα η ουσία της υπόθεσης, που με το έργο του θα υπηρετούσε. Και αυτή την ουσία κατέθεσε με μια μοναδική **προωταρχικότητα**. Τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά στοιχεία του Ιησού διατηρήθηκαν στο έργο του όσο σε κανένα από τα άλλα Ευαγγέλια (βλ. λ.χ. 1, 41, 3, 5, 6, 9, 16 και 33, 10, 14, 14, 33, 3, 21, 6, 5 εξ. 13, 32, 6, 3). Είναι ένας τυπικός (αλλά σύντομος!) Ιουδαίο-ανατολίτης αφηγητής. Εξιστορεί με συντομία, φυσικότητα, ζωηρότητα και λαϊκότητα, αλλά και επίσης με εποπτικότητα, γραφικότητα και πλαστικότητα. Αφηγείται συνήθως σε ιστορικό ενεστώτα. Αποφεύγει τον πλάγιο λόγο. Καλλολογικά δομημένες προτάσεις δεν υπάρχουν στο κείμενό του. Συνδέει τα μέρη του κειμένου του συνήθως με ένα "και". Όμως ο προωταρχικός, ο αυθεντικός Ιησούς, όπως τον παρουσιάζει ο Μάρκος, συνεχίζει να αγγίζει πάντοτε βαθιά τους αναγνώστες και ερευνητές του Ευαγγελίου του.

4. Η Πηγή των Λογίων (Q). Από την έρευνα του "συνοπτικού ζητήματος" επισημάνθηκαν περ. 240 στίχοι στους Mt και Lk ταυτόσημοι περιεχομένου και πολύ συχνά κατά λέξη. Οι περισσότεροι είναι λόγια/διδασκαλίες του Ιησού με κατακλείδα σχετική με το τέλος του κόσμου. Το ιστορικό υλικό είναι ελάχιστο (δράση του Βαπτιστή, ερώτησή του αν ο Ιησούς είναι ο Αναμενόμενος, απάντηση του Ιησού, πειρασμοί, θεραπεία του δούλου του εκατόνταρχου στη Ναζαρέτ). Κατά πολλούς ερευνητές, η πρώτη καταγραφή και κυκλοφορία τους τοποθετείται πριν από το 50 μ.Χ. Σε επεξεργασμένη μορφή μετά το 50 μ.Χ. Τόπος σύνταξής της η Γαλιλαία, μάλιστα βόρεια της λίμνης Γενησαρέτ. Αρχική γλώσσα της η αραμαϊκή. Μετάφρασή της στα ελληνικά, πρώτιστα για ελληνιστικο-ιουδαϊκές κοινότητες της Συρίας. Το κείμενο αυτό δεν βρέθηκε. Διατυπώθηκε η υπόθεση ότι συνειδητά παραμερίστηκε, ίσως διότι το ιστορικό στοιχείο ήταν καχεκτικό και η αναφορά στο τέλος του Ιησού παντελώς απύουσα, ενώ το αποκαλυπτικό/εσχατολογικό κυρίαρχο. Καινοδιαθηκολόγοι ερευνητές εκπόνησαν συγκεκριμένο διάγραμμα του περιεχομένου της Πηγής των Λογίων με παραπομπές στους Mt και Lk. (Εντυπωσιακό ότι η επί του Όρους ομιλία περιέχεται σχεδόν ολόκληρη)*.

5. Χρονολόγηση των βιβλίων της Κ. Διαθήκης

α. Στο βιβλίο, από όπου ο παρατιθέμενος πίνακας χρονολόγησης, τονίζεται - και επαναλαμβάνεται εδώ - ότι για το ζήτημα δεν υπάρχει ομοφωνία. Καμιά χρονολόγηση δεν στηρίζεται απόλυτα. Στη συγκεκριμένη πρόταση συγκλίνουν τα πορίσματα των περισσότερων σοβαρών ερευνητών. Παρατίθεται με επιφύλαξη. Ισχύει κατά προσέγγιση**.

β. "Δευτεροπαύλειες" επιστολές. Και των 7 αμφισβητείται ή σαφώς απορρίπτεται η γνησιότητα. Πού αναζητούνται οι λόγοι της αμφισβήτησης ή απόρριψης; Μερικοί μπορούν να συναχθούν από τις απαντήσεις σε ερωτήματα όπως τα παρακάτω:

- *Είχαμε στην αρχαία Εκκλησία αμφισβήτηση ή άρνηση γνησιότητας κάποιου βιβλίου της Κ. Διαθήκης, και με επίκληση ποιων λόγων;*
- *Έννοιες, γλώσσα και δομή προτάσεων μοιάζουν ή διαφέρουν με αυτές των γνήσιων;*
- *Συγγενεύει ή είναι διαφορετική η θεολογία τους, σε σύγκριση με τις γνήσιες;*
- *Η θεολογική και λοιπή ορολογία ταυτίζεται ή αποκλίνει;*

* Αυτό το διάγραμμα περιεχομένου της Πηγής των Λογίων παραθέτουν οι καινοδιαθηκολόγοι καθηγητές: Σάβ. Αγουρίδης, *Εισαγωγή...*, 106-108, περιληπτικώς Πέτρος Βασιλειάδης, *Ερμηνεία των Ευαγγελίων*, 177-178. Για την Πηγή των Λογίων, αντίθετα, 125-220 (βλ. και σχετική του διδασκ. διατριβή) Ιω. Καραβιδόπουλος, *Εισαγωγή...*, 217-219. Το 2.000 εκδόθηκε και σύνθεση του κειμένου της Πηγής των Λογίων (βλ. στη Βιβλιογραφία Hoffmann P. - C. Heil).

** Πρβλ. A. Läpple 3, ²1982, 118-119. Μέχρι πρόσφατα δεν άλλαξαν οι παραπάνω χρονολογικές εκτιμήσεις βλ. H. Conzelmann - Andr. Lindemann, *Arbeitsbuch zum N. Testament*, ¹³2000. (Εδώ δεν υπάρχει πίνακας τα στοιχεία εγκατασπαρμένα όπου ο λόγος για τον χρόνο συγγραφής των επιμέρους βιβλίων της Κ.Δ.). Πρβλ. αποκλίνουσα σημαντικά πρόταση στο Ιω. Καραβιδόπουλο, *Εισαγωγή στην Κ.Δ.*, ²2001, 482).

- Η αυτοσυνειδησία του Παύλου είναι η ίδια ή διαφέρει;
- Η εκκλησιολογία τους μοιάζει ή διαφέρει; Και πόσο, πού και πώς;
- Ποια είναι η εικόνα των εκκλησιαστικών αξιωμάτων: σε αρχικό στάδιο ή καθιερωμένο και σε προχωρημένο οργανωτικό σχήμα;
- Γίνεται λόγος για αιρέσεις; Και για ποιες; κ.ά.

γ. **"Καθολικές" επιστολές.** Γι' αυτές - με εξαίρεση τις Α, Β, Γ Ιω - δεν έχουμε σύγκριση με γνήσιά τους κείμενα. Σχεδόν όλοι οι παραπάνω λόγοι ισχύουν και εδώ. Τα δεδομένα χριστιανικής ζωής και δράσης σε αυτές είναι μεταγενέστερά τους. Για παράδειγμα, η επιστολή Ιακώβου δεν μπορεί να είναι ούτε του αποστόλου Ιακώβου ούτε Ιακώβου του "αδελφοθέου": διότι ο πρώτος είχε αποκεφαλιστεί από τον Ηρώδη Αντίπα το 42 μ.Χ. (βλ. Πραξ 12, 1-2), ενώ ο δεύτερος είχε λιθοβοληθεί το 62 μ.Χ. (βλ. Ιωσήπου, *Αρχαιολ.* xx, 9, 197-203). Στην επιστολή όμως ανιχνεύονται καταστάσεις ζωής του τέλους του α' ή των αρχών του β' αιώνα.

δ. **Και η θεοπνευστία τους;** Το γνήσιο ή μη των πιο πάνω επιστολών δεν είναι θέμα πίστης αλλά **ζητήμα φιλολογικό.** Εκείνο που μέτροσε και μετράει πάντοτε είναι η **αλήθεια και αυθεντικότητα του περιεχομένου.** Αυτό ποτέ και ουδόλως αμφισβητήθηκε. Άρα η θεοπνευστία και σε αυτές τις επιστολές είναι δεδομένη και δεν θίγεται. Όποιοι κι αν ήταν οι συντάκτες των επιστολών, φωτισμένοι από το Άγιο Πνεύμα τις έγραψαν, την αληθινή πίστη και ζωή εξέφρασαν και αυτήν υπηρέτησαν τότε και για πάντα.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Και στα δύο μαθήματα οι μαθήτριες/τές:

- α. Να γνωρίσουν ότι για τον Ιησού Χριστό και για τη Βασιλεία του Θεού πρώτη και αυθεντικότερη πηγή πληροφόρησης και μελέτης είναι η Κ. Διαθήκη, ιδιαίτερα τα 4 Ευαγγέλια.
- β. Να ενημερωθούν και να κατανοήσουν στοιχειωδώς μερικά θέματα εισαγωγικά στα Ευαγγέλια και τα λοιπά βιβλία της Καινής Διαθήκης και τι σημαίνουν μερικοί όροι που χρησιμοποιούνται από όλους για την Αγία Γραφή (Βίβλο) γενικά, ειδικά για την Κ. Διαθήκη και ειδικότερα για τα Ευαγγέλια.
- γ. Να ενημερωθούν πώς χρησιμοποιούνται τα καινοδιαθηκικά βιβλία ως βιβλικά αναγνώσματα στην εκκλησιαστική λατρεία.
- δ. Να αρχίσουν (με σχετικές ασκήσεις) να εξοικειώνονται με τις συντηήσεις των βιβλίων της Κ. Διαθήκης, πώς να χρησιμοποιούν τα καινοδιαθηκικά κείμενα, πώς να παραπέμπουν σε αυτά.
- ε. Να λάβουν το ερεθίσμα, στο οποίο θα επανέλθουν και σε άλλα μαθήματα, για να εκτιμήσουν και να αιτιολογήσουν γιατί στο πρόγραμμα ζωής των χριστιανών η μελέτη του Ευαγγελίου κατέχει κορυφαία θέση.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

α. Οι μαθητές/τριες στο σύνολό τους **για πρώτη φορά θα συναντηθούν με το Ευαγγέλιο.** Οι περισσότερες όμως πληροφορίες του μαθήματος γι' αυτό δεν εμπίπτουν στα ενδιαφέροντά τους. Αλλά τρία τουλάχιστον θέματα γενικά έχουν ξεχωριστή σημασία: Πώς γράφτηκαν τα Ευαγγέλια και τι προσέφεραν στη Χριστιανοσύνη και στον κόσμο· τι οφείλουν οι χριστιανοί στον ευαγγελιστή Μάρκο· τι είναι οι επιστολές του Παύλου. Τα άλλα θέματα λίγο ή πολύ πλαισιώνουν αυτά τα τρία. Τι θα μπορούσε να γίνει;

β. Θα βοηθούσε πολύ αν έχουν και στα δύο μαθήματα *το Ευαγγέλιο στα χέρια τους*^{*}. Ζητούμε στο τέλος του μαθ. 2 να φέρουν όσοι/σες μπορούν (για το μάθ. 3) μια Κ. Διαθήκη στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση - συνιστούμε αυτήν την "Ελληνικής Βιβλικής Εταιρίας". Όσοι δεν το μπορέσουν, θα εξυπηρετηθούν από αυτούς που θα φέρουν. Είναι ανάγκη, τα παιδιά να πιάσουν το Ευαγγέλιο στα χέρια τους, να το ξεφυλλίσουν και να ασκηθούν σε αυτό πώς να βρίσκουν χωρία και πώς να παραπέμπουν. Με το Ευαγγέλιο στα χέρια των παιδιών σίγουρα θα υπάρξει δημιουργική κινητικότητα στην τάξη.

^{*} Από αρχές της 10ετίας του '80 εκκρεμεί στο ΥΠΕΠΘ το αίτημα να διανέμεται στη Β' Γυμνασίου η Κ. Διαθήκη (στο πρωτότυπο και μετάφραση). Σύλλογοι Γονέων ή Ενοριακά Εκκλ. Συμβούλια έχουν δωρίσει σε Βιβλιοθήκες Γυμνασίων αρκετά αντίτυπα. Αυτό θα μπορούσε να επεκταθεί, όσο γίνεται περισσότερο.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Ξεφυλλίζουν την Κ. Διαθήκη και κάνουν κάποια σχόλια - αν έχουν.

β. Εισαγωγή με βάση τα εισαγωγικά στο μάθημα και ανάγνωση των βιβλίων της Κ. Διαθήκης.

γ. Δεν είναι απόλυτη ανάγκη να τα μάθουν όλα απέξω. Ζητούμε να θυμούνται τα 4 Ευαγγέλια, τις Πράξεις και λίγες Επιστολές: Ρωμ, Α και Β Κορ, Α και Β Θεσ. επίσης και τις Α και Β Τιμ (στην Κρήτη), Επιστολές: Ιακώβου, Πέτρου, Ιωάννη.

δ. Δίνουμε έμφαση στο πώς φτάσαμε στα Ευαγγέλια, τι έκανε πρωτοποριακά ο Μκ και ότι σε αυτά **δεν έχουμε ρεπορτάζ ή ημερολόγια ή πλήρεις βιογραφίες του Χριστού.**

ε. Για τη χρονολόγηση διαβάζουμε τον σχετικό πίνακα με την υποσημείωση (που την ενισχύουμε - αν χρειαστεί - με το Πληροφ.- θεολ. 5α-δ).

στ. Ερωτήσεις μαθ. 3:

Ερώτ. 1 (στην τάξη). Να βρουν το "Πάτερ ημών" στο κεφ. 6 του Μτ και να σημειώσουν ακριβώς την παραπομπή. Προηγουμένως όμως διαβάζεται η Ερωταπόκρ. 6 του μαθ. 4.

Ερώτ. 2. Εργασία για το σπίτι σε 5 ομάδες (3μελείς). Ζητούμενα: ονομασία των βιβλίων και επιγραμματικά το περιεχόμενό τους. Φέρνουν φωτοτυπίες για τους άλλους.

Ερώτ. 3. Την ετοιμάζουν στο σπίτι οι υπόλοιπες ομάδες και φέρνουν φωτοτυπίες.

η. Ερωτήσεις μαθ. 4:

Ερώτ. 1. Αναζητούν τα χωρία στην Κ. Διαθήκη τους ή στις φωτοτυπίες.

Ερώτ. 2 (στην τάξη ή στο σπίτι). Για το α' σκέλος της Ερώτ. δίνουμε την πληροφορία: *Ο Φιλήμων ήταν πλούσιος χριστιανός στην πόλη Κολοσσές ΝΔ της Μ. Ασίας. Τον είχε οδηγήσει στην πίστη ο απόστολος Παύλος. Ο Ονήσιμος ήταν δούλος του Φιλήμονα. Διέπραξε κάποιο αδίκημα, φοβήθηκε, δραπέτευσε και κατέφυγε στον φυλακισμένο (πιθανόν στην Έφεσο) απ. Παύλο. Τα ζητούμενα για το α' σκέλος: Ο Παύλος ζητεί από τον Φιλήμονα να συγχωρήσει τον Ονήσιμο και να τον δεχτεί πίσω ως χριστιανό αδελφό του. Αναμενόμενα για το β' σκέλος (συναίσθημα Παύλου στην Επιστολή):*

• εγκαρδιότητα	• εμπιστοσύνη
• αδελφικότητα	• ευγένεια
• πνεύμα αγάπης	• λεπτότητα
και χριστ. ισότητας	• υπευθυνότητα

θ. Αξιολόγηση. Μάθ. 3: Ερωταποκρίσεις 3 και 4. **Μάθ. 4:** Ερωταποκρίσεις 1, 2, 3 και 8.

Α. Ο Ιησούς Χριστός έρχεται και εγκαινιάζει τον καινούριο κόσμο του Θεού

Εισαγωγή

1. Επισημάνσεις και σηματοδοτήσεις

- Θα είναι Μεσσίας-ελευθερωτής για όλους τους ανθρώπους
- Θα γίνει "σημείον αντιλεγόμενον" για πολλούς
- Δοσμένος στον Θεό Πατέρα, Υιός του Θεού αγαπητός, μελετητής και γνώστης της πραγματικότητας της ανθρώπινης ζωής
- Προβάλλει όραμα και πρόγραμμα ζωής υπέρ όλων, πρώτιστα υπέρ αδυνάτων: διαφωτιστικό, απελευθερωτικό, θεραπευτικό, πληρωτικό ζωής
- Η καινούρια ανθρωπότητα που ενσαρκώνει και φέρνει: χάραξε, ξεκίνησε, κινείται, γίνεται έμπρακτα και απτά παρούσα, υπόσχεται
- Η ζωή του και αυτός ο νέος κόσμος απειλούνται από την πρώτη στιγμή σοβαρά και συνεχώς. Προφητείες και προμηνύματα δείχνουν ότι το νέο και η έκκληση συμπλέκονται με το σταυραναστάσιμο, και ομού σφραγίζουν τα πάντα στην πορεία του.

2. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Οι μαθητές/τριες:

- α. Να πληροφορηθούν από τα ευαγγελικά κείμενα για τις συνθήκες και τα γεγονότα που συνέβησαν με τον ερχομό του Ιησού Χριστού μέχρι την έναρξη του έργου του δημόσια.
- β. Να εμβαθύνουν στο περιεχόμενό τους και να συνδέσουν τα μηνύματα ζωής, που απορρέουν από αυτά, με τη ζωή των ανθρώπων (τη δική τους και των άλλων) τότε και τώρα.
- γ. Να αρχίσουν να παρακολουθούν τη ζωή και τη μορφή του Χριστού και τα πρώτα ίχνη της φανέρωσης και πορείας της Βασιλείας του Θεού στον κόσμο.

3. Διδακτικά

Η μορφή του Χριστού, η φανέρωση και πορεία της Βασιλείας του Θεού και η συσχέτισή τους με τη σύγχρονή μας πραγματικότητα αποτελούν τους **κύριους άξονες** αυτού του κεφ. και ολόκληρου του βιβλίου. Κύρια έγνοια των συναδέλφων οφείλει να είναι η **επισήμανση και καταγραφή** των στοιχείων που σχετίζονται με τους πιο πάνω άξονες, όπως αυτά θα προκύπτουν από την Επεξεργασία των κειμένων. Στο **μάθ. αρ. 5** αρχίζει τέτοια προσπάθεια, με σχετική υπόδειξη (**Ερώτ. 5**).

5. Ο ευαγγελισμός της Μαρίας για τη γέννηση του Μεσσία

Γαβριήλ και Μαριάμ: κορυφαία συνάντηση μιας ουράνιας ύπαρξης με ένα γήινο πλάσμα. Η αναγγελία του ερχομού του Μεσσία/ελευθερωτή δρομολογείται. Ταυτόχρονα σηματοδοτείται η προσ-γείωση του Θεού της αγάπης στον κόσμο, ανάμεσά μας. "Εὐαγγελίζου, γῆ, χαρὰν μεγάλην!" αναφωνεί ο υμνωδός.

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. Γαβριήλ (Λκ 1, 26). Για τους Ισραηλίτες τότε ήταν αδιανόητο και ανήκουστο να αποστέλλεται άγγελος σε γυναίκα, να της απευθύνει χαιρετισμό και να συνομιλεί μαζί της· αφού, εκείνη την εποχή, οι θρησκευτικοί τους διδάσκαλοι (ραββίνοι) ευχαρίστως ούτε χαιρετούσαν τις γυναίκες ούτε συνομιλούσαν με αυτές.

2. Ναζαρέτ (ή Ναζαρέθ) της Γαλιλαίας (Λκ 1, 26). Άσημη και περιφρονημένη (βλ. Ιω 1, 46). Αλλά και ολόκληρη η Γαλιλαία ήταν από τους Ιουδαίους μια περιφρονημένη επαρχία (βλ. λεπτομέρειες στο μάθ. 2: βιβλ. Μαθ., 4αβγ· Καθηγ., Πληροφ. - θεολ. 2).

3. Ιωσήφ (Λκ 1, 27). Ένας άνθρωπος άγιος· θεοσεβούμενος, απλός, αγαθός, δίκαιος και σιωπηλός. Τόσο ο ίδιος όσο και η Μαρία ήταν απόγονοι του βασιλιά Δαβίδ. Κατά την προφητεία (Μιχαίας 5, 1-2), ο Μεσσίας θα προερχόταν από τη γενιά του Δαβίδ. Το επάγγελμά του Ιωσήφ ήταν "τέκτων" (βλ. βιβλίο μαθ., Ερμ. 5). Το ίδιο ασκούσε κοντά του και ο Ιησούς ως τις παραμονές ανάληψης της δημόσιας αποστολής του. Καθώς επικοινωνούσαν με πολύν κόσμο, τόσο στον τόπο κατοικίας τους όσο και όπου αλλού μετέβαιναν ασκώντας το επάγγελμά τους, οι "τέκτονες" μάθαιναν και ήξεραν πολλά. Τους θεωρούσαν ως πεπειραμένους ανθρώπους. Μάλιστα, όταν παρέες συζητούσαν για κάποιο σοβαρό θέμα, συνήθιζαν να ρωτούν: "Υπάρχει εδώ κάποιος τέκτονας ή γιος τέκτονα"; (για να τους πει τη γνώμη του).

4. "ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου..." (Λκ 1, 38). Η έκφραση δηλώνει την ελεύθερη και απόλυτη συγκατάθεση και αποδοχή από τη Μαριάμ του θείκου θελήματος, καθώς και τη βαθιά εμπιστοσύνη της στον Θεό, την ταπείνωση και την απλότητά της.

5. διώχνοντάς την κρυφά (Μτ 1, 19). Δηλ. χωρίς τη νόμιμη διαδικασία. Ακριβέστερα: Να τη διώξει μυστικά ή με έγγραφο διαζυγίου, στο οποίο να μην αναφερόταν ο λόγος του χωρισμού. (Η νόμιμη διαδικασία προέβλεπε: φανερή αποπομπή με ρητή αναφορά στο έγγραφο διαζυγίου - που συντασσόταν ενώπιον δύο μαρτύρων - του λόγου για αυτή την ενέργεια. Αυτό σήμαινε δημόσιο διασυρμό προς παραδειγματισμόν άλλων. Στη φριχτότερη περίπτωση μπορούσε να ζητήσει την επιβολή της ποινής του λιθοβολισμού, σύμφωνα με το Λευϊτικό 20, 10).

6. "Μαρία τη γυναίκα σου" (Μτ 1, 24). Πάντοτε βέβαια νομοτυπικά, και όχι ουσιαστικά και πραγματικά, η έννοια του "γυναίκα σου".

7. Το νόημα του Ευαγγελισμού εκφράζεται ικανοποιητικά στο απολυτίκιο της γιορτής:

Σήμεραν τῆς σωτηρίας

ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ

(Σημ. "τῆς σωτηρίας... το κεφάλαιον":

ἡμῶν τὸ κεφάλαιον

Υἱὸς τῆς Παρθένου γίνεται

το κορυφαίο και πρώτο γεγονός, η

καὶ τοῦ ἀπ' αἰῶνος

καὶ Γαβριὴλ τὴν χάριν

αφετηρία τῆς σωτηρίας. "τὴν χάριν

μυστηρίου ἢ φανερώσῃς

εὐαγγελίζεται...

Ευαγγελίζεται": φέρνει το μήνυμα τῆς

δωρεάς)

8. Το γεγονός του Ευαγγελισμού είναι, για τους χριστιανούς, το σημείο και ο σταθμός της αποφασιστικής καμπής στην ανθρώπινη ιστορία: αποτελεί την αφετηρία εκκίνησης της εποχής εκπλήρωσης των επαγγελιών του Θεού για έναν αλλιώτικο κόσμο. Το μήνυμα της **Ενανθρώπισης** "ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου" σηματοδοτεῖ ὅτι ἔχουμε αναδημιουργία/ανάπλαση ἄμωμη και τέλεια τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Είναι η πανηγυρική διακήρυξη ἑνάρξης τῆς **Νέας Διαθήκης** και η **απαρχή τῆς νέας ἀνθρωπότητας**. Η Παρθένος ἀρχίζει να κυοφορεῖ στα σπλάχνα τῆς τῆς νέα και μεγάλη ἐλπίδα, τον λυτρωτή/ἀπελευθερωτή των ἀνθρώπων και δωρητὴ τῆς νέας, ἀλλιώτικης και πλήρους ζωῆς για ὅλους. Το γεγονός γιορτάζεται ἀπὸ τους πιστοὺς με χαρὰ και βαθιὰ ευγνωμοσύνη προς τον Θεὸ για τῆς μεγάλη δωρεά του- με ευγνωμοσύνη και τιμὴ και προς τὴν ἄξια Μητέρα του Ἰησοῦ.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

- Να πληροφορηθοῦν οἱ μαθητὴς/τές ἀπὸ τα κείμενα των ευαγγελικῶν διηγήσεων ἀκριβῶς τα σχετικά με τον Ευαγγελισμό και να προσέξουν τον τρόπο με τον ὁποῖον ο Θεὸς συνεργάστηκε με τον ἄνθρωπο στο πρόσωπο τῆς Παναγίας.
- Να κατανοήσουν το γεγονός του Ευαγγελισμού ὡς αφετηρία του καινούριου κόσμου του Θεοῦ για χάρη ὅλων των ἀνθρώπων.
- Να γνωρίσουν ἀπὸ δείγματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰκονογραφίας και ὑμνολογίας πῶς και πόσο οἱ χριστιανοὶ ἀγαποῦν και τιμοῦν τὴν Θεοτόκο Μαρία.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

Ο Ευαγγελισμὸς γενικά δεν είναι θέμα ἐλκυστικό για παιδιά Β' Γυμνασίου. Δεν προσφέρει ἀμεσότητα ζωῆς, πλοκή και συναρπαστικά στοιχεία. Εκτιμοῦμε ὅτι: α) το ἀσυνήθιστο τῆς συνάντησης μίας ουράνιας ὑπαρξης με μίαν γήινη, και μάλιστα γυναικεία, β) ἡ ἀνθρωπιά του Ἰωσήφ και γ) ἡ διάχυτη ἀγάπη και τρυφερότητα του λαοῦ προς το πρόσωπο τῆς Παναγίας, είναι θετικά στοιχεία που δίνουν ἐρεθίσματα στην περιέργεια και σε κάποιο - ἔστω μικρὸ - ἐνδιαφέρον. Το ἐνδιαφέρον ἀναμένεται να γίνει ζωηρότερο, καθὼς στα Θρησκευτικά τῆς τάξης τους για πρώτη φορά - ἀπὸ τις πολλές στη συνέχεια - θα διαβάσουν και θα ἐπεξεργαστοῦν ευαγγελικό κείμενο. Ἐπιπρόσθετα ἡ "ἀνάγνωση" τῆς εἰκόνας του Ευαγγελισμού ἴσως συντελέσει στο να δημιουργηθεῖ στην πορεία ἀτμόσφαιρα ἀποδοχῆς.

3. Διδακτικοὶ χειρισμοί

α. Οἱ μαθ. χρειάζεται να μνηθοῦν ἀπὸ αὐτὸ το μάθημα στο πῶς να ἐρευνοῦν και να ἐπεξεργάζονται κείμενα ὡς πηγές. Οἱ **Ερωτ. 1, 3 και 4** υπηρετοῦν αὐτὸν τον σκοπὸ (βλ. Ὁδηγίες στην Εισαγωγή του βιβλίου). Παράδειγμα ἡ **Ερωτ. 4**: Για να χαρακτηρίσουμε τον Ἰωσήφ στηριζόμεσθε σε συγκεκριμένα χωρία:

- ἦταν ευσεβής, δεν ἠθέλε να τὴν ἐκθέσει (Μτ 1, 19)
- ἔκανε ὅπως τον πρόσταξε ο ἄγγελος (Μτ 1, 24)
- πήρε στο σπίτι του τὴν Μαρία (Μτ 1, 24)

Ερωτ. 5. Για ἀπάντηση ἐδὼ και ὅπου ἐπαναλαμβάνεται βλ. το Παράρτημα, στο τέλος του βιβλίου

β. Εργασία α. Η εικόνα του Ευαγγελισμού. Ζητούμενα: Τι εκφράζουν οι δύο μορφές και πώς συνδέονται τα στοιχεία της έκφρασής τους με στίχους του κειμένου (αυτοί σε παρένθεση):

Γαβριήλ

Μαριάμ

• σοβαρότητα και επισημότητα (28, 30, 32-33, 35β)	• δέος (30)	• θετική ανταπόκριση (38)
• σεβασμός και τιμή προς την Μαριάμ (28, 30)	• ταραχή (29)	• συγκρατημένη χαρά και συγκίνηση (36)
• συγκρατημένη χαρά (28, 36)	• απορία (29, 34)	
	• σκεπτική (29)	
	• σεμνότητα	
- γ. Εργασία β: Π.χ.:
(Νταλί)
- Συνάντηση και επικοινωνία ουρανού και γης
  - Κάτι νέο και χαρμόσυνο προμηνύεται
  - Έκπληξη και δέος κ.ά.

Αυτή η Εργασία δίνει στον μαθητή τη δυνατότητα να εκφραστεί εντελώς ελεύθερα. Ανεξάρτητα από το πόσο εύστοχος ή μη θα είναι οι απαντήσεις, θα βοηθήσουν τον/την συνάδελφο να ανακαλύψει ευαισθησίες και ικανότητες των παιδιών, πολύτιμες για την περαιτέρω δημιουργική συνεργασία μαζί τους.

δ. Εργασία γ:

("Παναγία, η Μητέρα του Χριστού"):

α) Σχέση της με τον Θεό

- μεσολάβησε για τον ερχομό του Θεού στη γη
- παρακαλεί τον Πλάστη για τους πιστούς

β) Σχέση της με τους πιστούς

- βοηθά τους πιστούς με τις δεήσεις της προς τον Θεό γι' αυτούς
- οι πιστοί την εμπιστεύονται
- είναι οδηγήτρια των ανθρώπων προς τον Θεό

ε. Εργασία δ: Μπορεί να γίνει αφορμή για **διαθεματική εργασία** με θέμα: "Ιστορία, αρχιτεκτονική και ζωγραφική ενός ναού αφιερωμένου στην Παναγία". Γι' αυτήν θα χρειαστεί συνεργασία με συναδέλφους της Ιστορίας και των Καλλιτεχνικών μαθημάτων.

Σημ. Είναι σαφές ότι με τις ερωτήσεις Επεξεργασίας υπηρετούνται οι δύο πρώτες Επιδιώξεις διδασκαλίας. Το παράρτημα: "Παναγία, Μητέρα του Χριστού" υπηρετεί την Επιδίωξη γ'.

στ. Αξιολόγηση: Ερωτ. 1, 4, 6, 7. Ερωτ. 1, 2, 3, 4.

6. Η γέννηση του Ιησού Χριστού: Γενέθλια της νέας ανθρωπότητας

Ο αναμενόμενος Μεσσίας-ελευθερωτής γεννιέται μέσα σε στάβλο. Περιφρονημένοι βοσκοί μαθαίνουν πρώτοι το μεγάλο νέο. Άγγελοι δοξολογούν. Σοφοί Ανατολίτες τον υποδέχονται, τον προσκυνούν και του προσφέρουν δώρα. Με τη γέννηση του Ιησού **ξεκινάει** η νέα ανθρωπότητα, ένας νέος και αλλιώςτικός κόσμος. Η Ενανθρώπηση του Θεού για τον εξανθρωπισμό του ανθρώπου. Μόνον που το τίμημα γι' αυτόν προμηνύεται βαρύ. Ο σταυρός ρίχνει ήδη τη σκιά του στον Νεογέννητο.

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. Οι ευαγγελικές διηγήσεις για τη γέννηση και τα παιδικά χρόνια του Χριστού. Τις έχουμε μόνον στα ευαγγέλια του Ματθαίου και του Λουκά (κυρίως στον δεύτερο). Και οι δύο θέλουν να δείξουν: ποιος είναι ο Ιησούς, από πού προέρχεται, ποια θέση παίρνει απέναντί του ο λαός, τι σημαίνει γι' αυτόν ο Ιησούς, τι έχει κάνει με Αυτόν για τους ανθρώπους ο Θεός. Αυτές λοιπόν οι διηγήσεις δεν είναι ρεπορτάζ ούτε καθαρή ιστορία. Είναι ιστορικές ειδήσεις ανάμικτες με στοιχεία κηρυκτικά. Για τη Γέννηση περισσότερες λεπτομέρειες έχουμε στον Λουκά. Και στους δύο τίποτε το ρομαντικό και ειδυλλιακό δεν συναντούμε για το μεγάλο γεγονός. Αντίθετα, ιδιαίτερα στον Ματθαίο, τα χαρμόσυνα στοιχεία συμπλέκονται άρρηκτα και έντονα με τα δραματικά.

2. να απογραφεί όλη η οικουμένη (Λκ 2, 1). Δήλωση της κτηματικής περιουσίας παντού στην αυτοκρατορία - με έμφαση στις τελευταίες κτηματικές μεταβολές. Σκοποί της: αντικειμενική φορολόγηση, πάταξη φοροδιαφυγής, αύξηση φόρων. Με την υποδούλωση και κατοχή των χωρών όλα τα κτήματα περιέρχονταν στην ιδιοκτησία της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

3. Βηθλεέμ (της Ιουδαίας) (Λκ 2, 4). 9 χλμ. νότια της Ιερουσαλήμ. Χτισμένη και οχυρωμένη σε δύο λόφους, δέσποζε στον δημόσιο δρόμο προς Αίγυπτο. Το 333 ο Μ. Κων/νος με τη μητέρα του Ελένη έχτισαν στη Βηθλεέμ μεγαλοπρεπή ναό της Γέννησης, που - παρά τις πολλές κατά καιρούς περιπέτειές του - σώζεται ως σήμερα.

4. Μαριάμ ... γέννησε τον γιο της... (Λκ 2, 7). Οι ευαγγελιστές Μτ και Λκ δεν αναφέρουν ημερομηνία και ώρα γέννησης του Ιησού. Η 25η Μαρτίου θεωρούνταν στα παλιά χριστιανικά χρόνια ως η μέρα της δημιουργίας του κόσμου. Αυτή επικράτησε κάποτε να θεωρείται και ως η μέρα του Ευαγγελισμού. Έτσι η 25η Δεκ. (9 μήνες μετά) ορίστηκε ως η μέρα της Γέννησης. Το 525 ο σκυθικής καταγωγής μοναχός Διονύσιος ο Μικρός (Exiguus) πρότεινε στη Ρώμη (όπου η χρονολογική μέτρηση άρχιζε από την κτίση της πόλης) την καθιέρωση χριστιανικής χρονολόγησης (από τη Γέννηση και εξής). Αυτή επικράτησε στη Δύση τον 8ον αι., ενώ στην Ανατολή τον 16ον - 17ον αι. Όμως από μη ακριβή υπολογισμό όρισε τη γέννηση του Χριστού 5-6 χρόνια αργότερα από τη σωστή χρονολογία. (Δηλ. ο Ιησούς γεννήθηκε 5-6 χρόνια νωρίτερα από την ισχύουσα σήμερα χρονολογία). Όταν επισημάνθηκε το σφάλμα, εκτιμήθηκε ότι *η ουσία του γεγονότος της Γέννησης δεν μειώνεται*. Και κρίθηκε ότι, για πρακτικούς λόγους (αλλιώς έπρεπε να διορθωθούν αναριθμητές χρονολογίες), ήταν προτιμότερο να μείνει η χρονολογία ως έχει.

5. φάτνη (= παχνί) (Λκ 2, 7 και 16). Σύμφωνα με τα εκεί δεδομένα τότε, αυτή ήταν ένα κοίλωμα γερά πατημένο και στεγνό στο δάπεδο ή στον τοίχο του στάβλου. Κάποτε μπορεί να ήταν και λαξευμένο σε βράχο. Ή μια ξυλοκατασκευή σαν κάσα ανοιχτή από πάνω. Αυτού μέσα έβαζαν την τροφή για τα ζωντανά.

6. δεν βρήκαν μέρος στο πανδοχείο (Λκ 2, 7). Ο στάβλος ήταν δίπλα στο πανδοχείο. Κατά μία διήγηση του 2ου αι., αυτός ήταν σπηλιά σε βράχια. Το πανδοχείο είχε πολύ κόσμο. Στον ταπεινό στάβλο η Μαρία μπορούσε να γεννήσει υποφερτά, μακριά από τα μάτια και τα αφτιά περιέργων του πανδοχείου.

7. βοσκοί στο ύπαιθρο (Λκ 2, 8-20). Η μνεία των ποιμένων στον Λκ έχει θεολογικό υπόβαθρο (βλ. σχετικά El. Beck - G. Miller III, 72-73, και W. Langer, *Die Erzählung von der Geburt des Messias*, στο: Miller G. - Fr. W. Niehl, *Vom Babel...*, 244):

- Ο Δαβίδ βοσκούσε πρόβατα κοντά στη Βηθλεέμ. Εκεί κλήθηκε στον βασιλικό θρόνο.
- Η Μισνά (ιουδαϊκή παράδοση) γνωρίζει ότι στους ποιμένες (που έβοσκαν τα κοπάδια προβάτων του Ναού της Ιερουσαλήμ, από τα οποία τα αρνιά προωθούνταν εκεί για τις θυσίες) πρώτα θα δινόταν η είδηση για τον ερχομό του Μεσσία.
- Στη διήγηση του Λκ έργο των ποιμένων είναι να πιστοποιήσουν τη μεσσιανικότητα του Ιησού (βλ. Μιχ 4, 8).
- Οι ποιμένες είναι εκπρόσωποι του απλού λαού, στον οποίον πρώτα αγγέλλεται η εκπλήρωση των επαγγελιών.

Η τότε "καθωσπρέπει" κοινωνία, με επικεφαλής τη θρησκευτική ηγεσία, υποπτευόταν τους ποιμένες ως κλέφτες και ληστές, δεν τους δεχόταν ως αξιόπιστους μάρτυρες στα δικαστήρια, τους περιφρονούσε και τους απέκλειε. Και όμως στο Ευαγγέλιο αυτοί γίνονται οι πρώτοι μάρτυρες του μεγάλου γεγονότος· σε αυτούς αναγγέλλεται η χαρμόσυνη είδηση αυτοί την ανέμεναν, σε αυτούς πρώτιστα αφορούσε και όχι στην Ιερουσαλήμ ούτε στον Ναό μήτε στο παλάτι του Ηρώδη.

8. "Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ..." (Λκ 2, 14). Ο χριστουγεννιάτικος ύμνος των αγγέλων σε ένα εκφραστικό τρίπτυχο (σε αναπτυγμένη απόδοση):

- δόξα (= δέος, τιμή, ευγνωμοσύνη) στον Θεό στους ουρανοὺς ψηλά
- ειρήνη Θεοῦ αληθινή πάνω στη γη παντού
- εὐνοία, χάρη, ἀγάπη και ἔλεος Θεοῦ για τους ανθρώπους

9. Ηρώδης (Μτ 2, 3-8, 12). Στη δ.ε. 2 δόθηκαν αρκετές πληροφορίες για τον Ηρώδη. Προσθέτουμε ακόμα δύο: α) Προσπαθούσε να συμπεριφέρεται ως ασυτηρός Ιουδαίος. Χωρίς να πληγώνει βάνουσα τον λαό, μερμνούσε για πολιτιστικά ζητήματα με βάση τα ελληνορωμαϊκά πρότυπα. β) Μερικές από τις θηριωδίες που διέπραξε: Με διαταγή του εκτελέστηκαν όλοι οι αντίπαλοί του με τα γυναικόπαιδά τους, πολλοί Φαρισαίοι και Νομοδιδάσκαλοι, δεκάδες μέλη του Μεγάλου Συνεδρίου, εκατοντάδες αξιωματικοί, μέλη της οικογένειάς του (πεθερά του, μία από τις 10 γυναίκες του και τρεις γιοι του - τη σύζυγο και τους γιους εκτέλεσε ο ίδιος).

10. μάγοι (Μτ 2, 1 7 εξ.). Πέρα από την αστρονομία και αστρολογία, ασχολούνταν με το σύνολο των τότε επιστημών. Πιθανολογείται ότι ήταν περισσότεροι από τρεις και ασφαλώς θα είχαν και συνοδούς. Τα 3 δώρα τους ήταν η συνηθισμένη προσφορά προς βασιλείς. Οι ερμηνευτές στη διή-

γηση του Μτ για την προσκύνηση των "μάγων" ανιχνεύουν την πρόθεσή του να πει: Οι ηγέτες του ισραηλιτικού λαού απέρριψαν τον Ιησού· τη σωτηρία που έφερε εκείνος αρχίζουν να την αναζητούν οι αλλοεθνείς και αλλόθρησκοι το μήνυμά του κηρύσσεται σε αυτούς και γίνεται αποδεκτό.

11. "είδαμε να ανατέλλει το άστρο του" (Μτ 2, 2). Πολλές οι συζητήσεις γι' αυτό το άστρο. Καθαρὰ επιστημονική εξήγηση δεν υπάρχει. Πέρα από τις όποιες υποθέσεις, ας σημειωθεί μια απλή εξήγηση: Πρόκειται για ένα φαινόμενο αστρονομικό και συνάμα μεταφυσικό. Οι σοφοί της Ανατολής ("μάγοι") από τη μελέτη των τότε αστρονομικών φαινομένων συμπεράναν ότι στη χώρα των Ισραηλιτών είχε γεννηθεί ένας μεγάλος ηγέτης. Η θεία πρόνοια τους οδήγησε - με κάποιον τρόπο που ταίριαζε σε αστρονόμους και αστρολόγους - να τον βρουν και να τον προσκυνήσουν στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας.

12. αρχιερείς και γραμματείς (Μτ 2, 4). Οι *αρχιερείς* αποτελούσαν την ομάδα όσων είχαν διατελέσει παλαιότερα φορείς αυτού του αξιώματος με επικεφαλής τον τότε εν ενεργεία. Ο αρχιερέας ήταν κορυφαίος του ιερατείου και πρόεδρος του Μεγάλου Συνεδρίου. Προσέφερε πρωί και βράδυ κάθε μέρα θυσία στον Ναό. Έχριζε τους βασιλείς. Όφειλε να είναι άψογος στη ζωή του, ακόμη και στο ειδικό ντύσιμό του. 6-10 επίσημοι συνεργάτες ήταν στη διάθεσή του. Για τους *Γραμματείς* βλ. μάθ. 2 (Πληροφ. - θεολ. 3α).

13. "Σήκω ... φύγε στην Αίγυπτο" (Μτ 2, 13). Η Αίγυπτος συχνά αποτελούσε καταφύγιο για διωκόμενους Ισραηλίτες. Γι' αυτό από παλιά πάντοτε υπήρχαν εκεί συμπατριώτες. Οι τρεις έμειναν στην Αίγυπτο μάλλον για μικρό μόνον διάστημα - ίσως μερικούς μόνον μήνες. Για τον ακριβή τόπο της εκεί διαμονής τους δεν υπάρχουν πληροφορίες. Πάντως η απειλή κατά της ζωής του Ιησού, η εξ' αφορμής της ύπαρξής του φονική βία (σφαγή των νηπίων από τον Ηρώδη) και η προσφυγιά καταγράφονται στο βιογραφικό του ήδη από την αρχή της ζωής του.

14. σκότωσαν ... όλα τα αγόρια ... (Μτ 2, 16). Για τα αδικοσφαγμένα νήπια κάποιος θρύλος - που πέρασε και σε κάλαντα - μιλάει για αριθμό 14.000! Όπως ξέρουμε, στους Ισραηλίτες οι αριθμοί 3, 7, 14, 40 κ.ά. (μαζί με τα πολλαπλάσιά τους) όχι σπάνια έχουν και συμβολική σημασία. Εν προκειμένω σημαίνει: "Σφάχτηκαν όλα, δεν γλίτωσε κανένα". Στη λατρεία μας τα μνημονεύουμε (μαζί με τη φυγή στην Αίγυπτο) στις 26 Δεκεμβρίου.

15. ο Ιωσήφ... φοβήθηκε... Ήρθε... στη Ναζαρέτ... Ναζωραίος (Μτ 2, 22-23). Ο γιος του Ηρώδη Αρχέλαος ("εθνάρχης" Ιουδαίας και Σαμάρειας) ήταν βίαιος, όπως ο πατέρας του. (Αργότερα υπέπεσε στη δυσμένεια των Ρωμαίων, καθαιρέθηκε και εξορίστηκε). Λοιπόν προέκυψε νέα απειλή για τη ζωή του μικρού Ιησού. Αυτό φόβισε τον Ιωσήφ, ο οποίος ούτε απλώς να περάσει δεν τόλμησε από τη Βηθλεέμ. Κατευθύνθηκε στην Ναζαρέτ, από όπου είχε ξεκινήσει περίπου δύο χρόνια πριν για τη Βηθλεέμ. - Με βάση το "*Ναζωραίος*" οι χριστιανοί αρχικά αποκαλούνταν περιφρονητικά "*Ναζωραίοι*" ή "*Ναζηραίοι*", αλλά και "*Γαλιλαίοι*". Γι' αυτό άλλαξαν την επωνυμία τους σε "*Ναζαρηνοί*". Ως γνωστόν, το όνομα "*Χριστιανοί*" το έλαβαν αργότερα στην Αντιόχεια (βλ. Πραξ 11, 26).

16. Αλλιώτικος και συναρπαστικός ο ερχομός του Μεσσία Ιησού. Η υποδοχή του στον κόσμο αντιφατική: Από τη μια μεριά ύμνοι, σέβας και προσκύνηση από την άλλη απειλή και ανατροπές. Χαρά και αγωνία γι' αυτόν α ξεχώριστα από την αρχή. Κάτι νέο και εκρηκτικό χαράζει στον ορίζοντα και αρχίζει να κινείται μαζί του. Προμηνύονται ασυνήθιστα και απρόοπτα. Ο ίδιος θα είναι ασυνήθιστος. Ανατροπές; Αρχέτυπο ζωής; Ελευθερωτής; Για ποιους από τι; πώς; γιατί; για πόσο; Πώς θα πορευθεί στη ζωή του; Τι θα αντιμετωπίσει; Τι ίχνη και τι κόσμο θα αφήσει πίσω του; Και με ποιο κόστος;

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

α. Να πληροφορηθούν οι μαθητές/τριες λεπτομερώς από τις αφηγήσεις των Ευαγγελίων τα σχετικά με τη γέννηση του Χριστού γεγονότα.   β. Να εμβαθύνουν, όσον είναι εφικτό, στη σημασία του γεγονότος της γέννησης του Χριστού.   γ. Να κατανοήσουν ότι μ' αυτό το γεγονός ξεκίνησε η Βασιλεία του Θεού στον κόσμο και ότι η μέρα που συνέβη ονομάστηκε "γενέθλιος ήμερα τής ανθρωπότητας" (Μ. Βασίλειος), κάτι που δικαιολογημένα αποτέλεσε αφορμή μεγάλης χαράς και ελπίδων για όλους.   δ. Να διαπιστώσουν ότι τα χαρμόσυνα στοιχεία των σχετικών με τη Γέννηση ευαγγελικών κειμένων είναι συνυφασμένα με δραματικά.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

Τα περισσότερα παιδιά έχουν μέσα τους - από το σπίτι κι από το Δημοτικό - μιαν ελλιπή και μάλλον παραμυθένια εικόνα για τα σχετικά με τη γέννηση του Χριστού γεγονότα. Για πρώτη φορά θα πληροφορηθούν σφαιρικά από τις ευαγγελικές πηγές γι' αυτά.

Θα ανακαλύψουν σε αυτά:

- πλοκή, εκπλήξεις και σοβαρότητα
  - γεγονότα ασυνήθιστα και πολυσήμαντα
  - στοιχεία χαρμόσυνα αλλά και δραματικά, άρρηκτα δεμένα και συνυφασμένα. Έτσι:
    - θα αναθεωρήσουν και θα διορθώσουν την ελλιπή εικόνα τους για τη Γέννηση
    - θα αποκομίσουν γι' αυτήν μια νέα, ωριμότερη, σοβαρότερη και ουσιαστικότερη ματιά
    - ίσως θα ευαισθητοποιηθούν για σκέψεις και στάση ζωής σύμφωνες με το γεγονός
- Το ενδιαφέρον και η προσοχή τους αναμένονται ζωηρά, η συμμετοχή τους δημιουργική.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Ο στίχ. Λκ 2, 16 (στο πρωτότυπο) και αποσπάσματα των **στίχ. 10** και **11**, καλλιτεχνικά γραμμένα από μαθητές/τριες σε χαρτόνι, προτείνεται να είναι αναρτημένοι πάνω από τον πίνακα ή σε εμφανές σημείο του τοίχου, σε 3 και 2 σειρές αντίστοιχα, ως εξής:

*"Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ
καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη,
ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία"*

*"Σας φέρνω χαρμόσυνο ἀγγέλιμα:
Σήμερα γεννήθηκε για χάρη σας σωτήρας"*

β. Ερωτ. 1: Στόχος της: Να προσέξουν οι μαθητές/τριες τις διηγήσεις (που είναι μεγάλες) και να εντοπίσουν πανοραμικά όλα τα γεγονότα που περιγράφουν. Το κείμενο α' απαιτεί κάπως σύνθετο τίτλο:

"Η γέννηση του Χριστού στη Βηθλεέμ και συνοδευτικά γεγονότα (Μήνυμα αγγέλου προς βοσκούς - Ὕμνος αγγέλων - Επίσκεψη βοσκών στον Νεογέννητο)"

γ. Ερωτ. 2: Αναμενόμενα: στ. 10: - κοιμιστής χαράς μεγάλης στον κόσμο
στ. 11: - σωτήρας/ελευθερωτής των ανθρώπων
στ. 14: • δόξα Θεού στα ουράνια
• ειρήνη αληθινή πάνω στη γη
• εὐνοια, αγάπη, απελευθέρωση (και πλήρης ζωή) για τους ανθρώπους

(Σημ.: Για τα 3 σημεία του στ. 14 βλ. και απόδοση πιο πάνω Ερμ. - θεολ. 8)

δ. Ερωτ. 3: Έχουμε κριτική της θρησκευτικής και κοινωνικής προνομιστικής νοοτροπίας και αξιολόγησης των τότε κρατούντων με ταυτόχρονη έμπρακτη σχετική ανατροπή:

- άσημοι και περιφρονημένοι είναι στο περιθώριο
- ξένοι και αλλόπιστοι δεν είναι πλησίον

Στη νέα ανθρωπότητα που ξεκίνησε με τη γέννηση του Χριστού:

- οι έσχατοι γίνονται πρώτοι
- ανοίγει ο δρόμος για όλους και καλούνται όλοι
- τιμούνται όσοι μονίμως υποτιμού-
νταν
- στον καινούριο κόσμο υπάρχει θέση για όλους που θέλουν, αναζητούν και ανταποκρίνονται

ε. Ερωτ. 4: Τα προβλήματα είναι:

- φιλοξενία
- απειλή θανάτωσης
- μακρές οδοιπορίες
- ταλαιπωρίες
- διωγμός
- προσφυγιά
- κακουχίες
- αλλαγή κατοικίας

Τα παραπάνω και άλλα πολλά (με τρισχειρότερο τη Σταύρωση) θα τον συνοδεύουν μέχρι και την ταφή του.

στ. Εργασία α: Επιχειρείται **διαθεματική προσέγγιση της Γέννησης**. Προτείνεται - όπου είναι δυνατόν - συνδιδασκαλία με τον Φιλολόγο της τάξης για φιλολογική και θρησκευτική/θεολογική προσέγγιση του λογοτεχνικού κειμένου που θα επιλεγεί.

ζ. Εργασία β. Με αυτήν αρχίζουν για τους μαθ. τα θετικά της **συνεργατικής μάθησης**. Αποτελεί και ένα είδος **αξιολόγησης του μαθήματος**, διότι θα φανερώσει πόσο έχει κατανοηθεί το ουσιαστικό περιεχόμενο των διηγήσεων για τη Γέννηση. Αναμένονται οι χαρακτηρισμοί: **δραματική, ενδιαφέρουσα, σοβαρή, χαρούμενη**. (Βλ. πιο πάνω εισαγωγή και Ερμ. - θεολ. 1, 5-7, 8, 13, 15).

η. Πρόσθετη πρόταση για **διαθεματική εργασία** με θέμα: «*Το χριστουγεννιάτικο δέντρο ως σύμβολο και ως στολίδι*». (Προέλευση και ιστορία του εθίμου, ποικιλία και πλούτος στολισμού, συμβολισμοί των δέντρων).

θ. **Αξιολόγηση:** Ερωτ. 4, 7 και 8. Ερωτ. 2, 3, 4.

7. Πώς γιορτάζουμε τα Χριστούγεννα;

Στη μικρή Βηθλεέμ πήρε σάρκα και οστά και φανερώθηκε το μέγα μυστήριο της ενανθρώπισης του Θεού. Ποιητές, ζωγράφοι, υμνωδοί και στοχαστές ύμνησαν, στόλισαν, λάτρευαν και χάραξαν βαθιά στη μνήμη των ανθρώπων το πελώριο γεγονός. Και πάντα, όταν το γιορτάζουν, το ξαναμελετούν και μετρούν το μπόι της ζωής με μέτρο τη ζωή και το φως που ξεχύθηκαν από την αξέχαστη Βηθλεέμ της Ιουδαίας.

Α. Γιορτή Χριστουγέννων: πληροφορίες, στοχασμοί, προβληματισμοί

1. **Επιγραμματικές ονομασίες της Γέννησης και της γιορτής των Χριστουγέννων** (από παλιούς και νεότερους θεολόγους και δασκάλους της πίστης σε Ανατολή και Δύση):

- "Γενέθλιος ημέρα της ανθρωπότητος"
- "Τομή της ιστορίας σε πριν και μετά"
- "Χαραυγή και ξεκίνημα του καινούριου κόσμου"
- "Εκρηξη της ελπίδας"
- "Αρχή της ανάπλασης και καινοποίησης της ανθρωπότητας"
- "Χειμωνιάτικη Πασχαλιά" (Th. Hopko)

Με βάση όλα τα παραπάνω τα Χριστούγεννα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως:

* **Γιορτή της χαράς, της αγάπης και της ανθρωπιάς**

* της **απελευθέρωσης, της συναδέλφωσης και της ειρήνης**

* της **δημιουργικότητας, της ευθύνης και των αγώνων στη ζωή** για ανθρωπινότερο κόσμο

2. **Πότε και πώς τα Χριστούγεννα καθιερώθηκαν ως γιορτή;** Τα Χριστούγεννα δεν ανήκουν στις πρωτοχριστιανικές γιορτές. Αρχικά οι χριστιανοί γιόρταζαν, ως γνωστόν, κυρίως το Πάσχα (Σταύρωση και Ανάσταση του Χριστού). Γύρω στο έτος 300 είχαν εισαχθεί για τις 6 Ιανουαρίου τα *Επιφάνια* ως γιορτή της εμφάνισης ή φανέρωσης ("επιφάνειες") της μεσσιανικότητας ή της θεότητας του Ιησού. Μάλλον πρωτοεπικράτησε στην Αλεξάνδρεια, όπου την ημέρα αυτή γιορτάζονταν με λαμπρότητα τα γενέθλια του πολιούχου θεού "Αιώνος" (= του αιώνιου χρόνου). Και αυτό έγινε για να απομακρυνθούν και να προφυλαχθούν οι χριστιανοί από τους "εθνικούς" (= ειδωλολάτρες). Παρά την αρχική ταλάντευση, αν κατ' αυτήν γιορτάζονταν η βάπτισή ή η γέννηση του Χριστού, τελικά επικράτησε να συνεορτάζονται και τα δύο γεγονότα. Στη Ρώμη όμως από το 336 άρχισε ο εορτασμός των Χριστουγέννων στις 25 Δεκεμβρίου, μέρα εκεί της γιορτής του "αήττητου ήλιου" (dies invicti solis). Από εκεί επεκτάθηκε στην υπόλοιπη Δύση. Στην Ανατολή η γιορτή των Χριστουγέννων πρωτοδιαδόθηκε στην Καισάρεια της Καππαδοκίας από τον Μ. Βασίλειο γύρω στα 376. Βαθμηδόν επεκτάθηκε: στην ΚΠολη (379), Αντιόχεια (386), Ιεροσόλυμα (431), Αλεξάνδρεια (433) κ.λπ. Επί Ιουστινιανού (527-565) επικράτησε παντού, πλην Αρμενίας, που επέμεινε στα *Επιφάνια*. – *Η νηστεία των Χριστουγέννων αρχικά ήταν 7ήμερος, αργότερα έγινε 40ήμερος.*

3. **Τα Χριστούγεννα στους χριστιανούς της Δύσης.** Από τον 4ο αι. μέχρι και σήμερα γιορτάζονται με λαμπρότητα - στους ναούς και εκτός, ιδίως στην οικογένεια. Ο στολισμός των πάντων είναι εντυπωσιακός. Οι 4 Κυριακές πριν τη γιορτή ονομάζονται "περίοδος αναμονής του ερχομού" (Advent). Στους ναούς, στους δρόμους και στα σπίτια υπάρχουν πολυέλαιοι ή στεφάνια με κλαδιά από έλατο με 4 λάμπες ή λαμπάδες. Την α' Κυριακή ανάβουν τη μία, την β' τη δεύτερη κ.ο.κ. – Ένα παράδειγμα για κάποιες προχριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις που γίνονται στη Γερμανία: Μεμονωμένες οικογένειες ή περισσότερες μαζί ή ομάδες πιστών σε ενοριακά ή άλλα κέντρα συλλόγων κάθονται γύρω γύρω, με το στεφάνι και τις 4 λαμπάδες στο κέντρο, με ροφήματα και γλυκίσματα χριστουγεννιάτικα, και τραγουδούν παλιά ή νέα χριστουγεννιάτικα τραγούδια από τα πάμπολλα που έχουν και ξέρουν. Αυτό γίνεται τις Κυριακές και καθημερινές. Φυσικά η θεία λειτουργία της γιορτής στις 25 Δεκεμβρίου παρουσιάζει ένα μοναδικό αποκορύφωμα. – Η εξέχουσα θέση της γιορτής των Χριστουγέννων στη Δύση συνδέεται με λόγους θεολογικούς, πολιτιστικούς, ιστορικούς και ψυχροσύνθεσης των δυτικών χριστιανών. Χωρίς να λείπει και εκεί όπως κι εδώ το

κοσμικό στοιχείο, που απειλεί την χριστουγεννιάτικη ουσιαστικότητα, οι εκδηλώσεις ανθρωπιάς, συμφιλώσης, πνευματικής ανάτασης και ανανέωσης κάνουν πολύ αισθητή την παρουσία τους στη ζωή και στις σχέσεις τους.

4. Στους χριστιανούς της Ανατολής. Εδώ τα Χριστούγεννα είναι πρώτα και κύρια εκκλησιαστικά. Παρουσιάζουν μιαν ιερή σοβαρότητα, σεμνή ιεροπρέπεια και χαρακτηριστική ανθρώπινη ζεστασιά. Η Σαρακοστή με το ασκητικό πρόγραμμα ζωής, ο μόνιμος ύμνος "Η Παρθένος σήμερα τὸν προαιώνιον Λόγον..." τις 4 Κυριακές πριν, η Κυριακή προ των Χριστουγέννων, η ακολουθία των Ωρών της Παραμονής και ο Εσπερινός και, τέλος, ο ωραίος Όρθρος της γιορτής, προετοιμάζουν εκκλησιαστικά τους πιστούς. Η γλώσσα της χριστουγεννιάτικης υμνολογίας είναι αρχαιοπρεπής και σεβάσιμα - και μακάρι να ήταν κατανοητή από πολλούς!... Η ποιητική πνοή και ο πλούτος της υψηλής στάθμης. Οι νηφάλιες μελωδίες συμπληρώνουν τη γλυκιά και κατανυκτική ατμόσφαιρα. Και κάτι το ξεχωριστό: Ο Όρθρος και η θ. Λειτουργία τελούνται τα χαράματα - μια παλιά παράδοση που συνεχίζεται ως σήμερα. - Χάρη στις νεότερες ερμηνευτικές προσπάθειες Ελλήνων καινοδιαθηκολόγων (σχετικά βλ. δημοσιεύματά τους στη Βιβλιογραφία) ένας ευρύτερος κύκλος ενδιαφερόμενων ενημερώθηκαν και βοηθήθηκαν, ώστε να προσεγγίσουν πιο συνειδητά την ουσία, το βάθος, την αξία και τα μηνύματα ζωής της μεγάλης γιορτής. Με αυτόν τον τρόπο ατόνησαν σε κάποιο βαθμό τα γλυκερά, ρομαντικά και ειδυλλιακά στοιχεία που σκέπαζαν τη χριστουγεννιάτικη σοβαρότητα και δυναμική. Πάντως και εδώ όπως και στη Δύση οι θετικές εκδηλώσεις την περίοδο πριν και μετά τη γιορτή είναι πολλές και ελπιδοφόρες.

5. Μερικά χαρακτηριστικά έθιμα και εκδηλώσεις τα Χριστούγεννα:

* Οι ξενιτεμένοι διασχίζουν γη, αιθέρες και θάλασσες, για να βρεθούν στο πατρικό τους τα Χριστούγεννα

* Στο τραπέζι της παραμονής ή ανήμερα της γιορτής αφήνουν κενή τη θέση εκείνων που δεν μπόρεσαν να έρθουν (από την ξενιτιά ή από δουλειές)

* Κάποιοι δεν σηκώνουν το βράδυ της παραμονής το τραπέζι με όσα περίσσεψαν. Με αυτή την κίνηση ο νους τους πηγαίνει στους πεινασμένους παντού στον κόσμο και ίσως τους ευαισθητοποιεί για έμπρακτες σχετικές κινητοποιήσεις

* Αρκετές οικογένειες προσκαλούν στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι ξένους, για να νιώσουν και αυτοί λίγο οικογενειακά (μακριά από τους δικούς τους στην πατρίδα τους)

* Οικογένειες, ομάδες ή μεμονωμένα πρόσωπα, μόνοι τους ή με διάφορους συλλόγους, επισκέπτονται και δίνουν δώρα και ευχές σε διάφορα ιδρύματα (γηροκομεία, νοσοκομεία, φυλακές, κέντρα αλλοδαπών κ.λπ.), ή σε μεμονωμένους ανθρώπους που βρίσκονται σε ανάγκη (μοναχικοί, ξένοι, άρρωστοι, άνεργοι, ανάπηροι κ.λπ.).

B. Διδακτικά

α. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Με την ερμηνεία της εικόνας της Γέννησης και με τη βοήθεια εκκλησιαστικών ύμνων και άλλου σχετικού με τη γιορτή υλικού, οι μαθητρίες/τές:

- α. Να προχωρήσουν βαθύτερα στις επιδιώξεις της δ. ε. 6 και να αντιληφθούν ότι τα Χριστούγεννα, εκτός από τη χαρμόσυνη, έχουν και τη δραματική και σταυρική διάστασή τους.
- β. Να προβληματιστούν πάνω στον τρόπο με τον οποίον γιορτάζονται συνήθως.
- γ. Να αρχίσουν σε αυτό το μάθημα (και να συνεχίσουν σε υπόλοιπα) να εισάγονται και να ασκούνται μελετημένα, ώστε βαθμιαία να μάθουν να προσεγγίζουν και να καρπώνονται την ομορφιά και τον πλούτο περιεχομένων των εκκλησιαστικών εικόνων και ύμνων που σχετίζονται με ευαγγελικά κείμενα.

β. Ψυχοπαιδαγωγικά

Έχουμε τρία δεδομένα που ευνοούν τη θετική διάθεση, την προσοχή και το ενδιαφέρον για αυτό το μάθημα:

- Όλα τα παιδιά, λίγο-πολύ φέρουν μέσα τους πολλές αναμνήσεις από τη γιορτή των Χριστουγέννων, όσο κι αν αυτές είναι επιφανειακές.

- Στο προηγούμενο μάθημα για πρώτη φορά πληροφορήθηκαν από τα ευαγγελικά κείμενα σφαιρικά για το γεγονός της Γέννησης και προσέγγισαν κάπως το βαθύτερο περιεχόμενό της σε σχέση με τη ζωή και την πραγματικότητα.
- Σε αυτό το μάθημα θα έχουν μιαν άγνωστη σε αυτά (αλλά και σε πολλούς) ερμηνευτική προσέγγιση της εικόνας της Γέννησης με το πλούσιο περιεχόμενό της. Επιπλέον θα ασχοληθούν και με δύο ευαίσθητα ποιήματα και ένα παρόμοιο σκίτσο.

γ. Διδακτικοί χειρισμοί

1. Εικόνα της Γέννησης. Καμιά άλλη εικόνα δεν περιέχει τόσα πολλά, ποικίλα και σπουδαία καλλιτεχνικά, ιστορικά και θεολογικά στοιχεία όσα η εικόνα της Γέννησης. Η ερμηνεία της ίσως αποτελέσει μιαν έκπληξη στη τάξη. Αυτό θα εξαρτηθεί όμως από τον τρόπο της διδακτικής προσέγγισης, από τον οποίο κατηγορηματικά πρέπει να αποκλειστεί εκ των προτέρων η μορφή της εισήγησης/διάλεξης. Σχετικά προτείνονται τα εξής:

- Η εικόνα του βιβλίου να είναι αναρτημένη σε έγχρωμη φωτοτυπία διαστάσεων αφίσας ή να προβάλλεται σε έγχρωμη διαφάνεια A4 με το γραφοσκόπιο (overhead projector). Αν αυτά είναι αδύνατο να γίνουν, τότε αρκούμαστε στην εικόνα του βιβλίου.
- Ο/η συνάδελφος διαβάζει στην τάξη (που παρακολουθεί από το βιβλίο) τις 3 αράδες του Α: "Πώς παρατηρούμε μια εικόνα", τονίζοντας ένα-ένα και αργά όλα τα σημεία.
- Στη συνέχεια διαβάζει ή απλώς λέει ελεύθερα το: "Κοιτάζοντας την εικόνα της Γέννησης προσέχουμε και παρατηρούμε • στο κέντρο: "τη στάση της Θεοτόκου... μέσα στο σπήλαιο".
- Οι μαθ. προσπαθούν μόνοι/ες τους, καθώς και με υποβοηθητικές ερωτήσεις, να ανακαλύψουν όσα στοιχεία μπορέσουν από τα (κατά σειράν) Β4, 2, 1 και 3. Ο/η καθ. συμπληρώνει ή δίνει εντολή να διαβάσει κάποιος/α όποιο/α δεν απαντήθηκαν πλήρως.
- Με τον ίδιο τρόπο θα συνεχιστεί η έρευνα και στα υπόλοιπα 6 σημεία.
- Κλείνοντας, κάποιος/α διαβάζει αργά και με έμφαση την τελευταία παράγραφο.
- Στο τέλος η τάξη καλείται να εκφράσει εντυπώσεις, συναισθήματα και εκτιμήσεις για και από αυτή την εικονο-ερμηνευτική εμπειρία.

Σημείωση: Αν υπάρξει ερώτημα για το είδος και το σχήμα της φάτνης, πληροφορούμε ότι πρόκειται για συμβολική λάρνακα (= τάφο λαξευμένον σε πέτρα). Στις περισσότερες εικόνες της Γέννησης οι εικονογράφοι συνεκφράζουν, με το χαρμόσυνο στοιχείο, και το δραματικό με λεπτομέρειες ειλημμένες από το τέλος της ζωής του Χριστού. Έτσι προσημειώνουν ότι τον Τεχθέντα περιμένουν σταυρός, θάνατος και τάφος. Συνδέουν φάτνη με τάφο. Άλλες εικόνες παρουσιάζουν τη Μητέρα του Βρέφους θλιμμένη και με βλέμμα μακρινό. Ζωγραφικά οι εικονογράφοι προεκφράζουν έτσι τον πόνο που θα βιώσει η Παναγία, σύμφωνα με την πρόρρηση του αγίου Συμεών (βλ. Λκ 2, 35· λεπτομέρειες στη δ.ε. 8). Όμως η Ανάστασή του θα ξανα φωτίσει τα πάντα. Γι' αυτό και η εικόνα στο πάνω μέρος έχει πολύ φως· επίσης ένα γλυκό φως είναι διάχυτο παντού. Τέλος, πληροφορούμε ότι υπάρχουν διάφορων τύπων συνθέσεις της εικόνας. Θα τις αναζητήσουν και θα τις παρουσιάσουν στην τάξη όσοι αναλάβουν την *Εργασία 4* (βλ. πιο κάτω).

2. Οικογενειακά Χριστούγεννα. Ενημερώνουμε την τάξη για μια καινοτομία, που τα τελευταία χρόνια εφαρμόζουν κάποιες οικογένειες σε σχέση με την εικόνα της Γέννησης και το χριστουγεννιάτικο δέντρο:

- Σε περίοπτη θέση του δέντρου τοποθετούν οπωσδήποτε μια παραδοσιακή Γέννηση.
- Το βράδυ της παραμονής των Χριστουγέννων πριν το δείπνο (ή και μετά) κάποιος διαβάζει την ιστορία της Γέννησης (κατά σειράν: Λκ 2, 1-20. Μτ 2, 1-23). Ψάλλουν τον ύμνο: "Η Γέννησίς Σου, Χριστέ ό Θεός ήμών...", ίσως και κάποιο χριστουγεννιάτικο τραγούδι, π.χ. "Άγια νύχτα..." κ.ά., και ανταλλάσσουν ευχές. Μερικοί διοργανώνουν αυτή τη σπιτική τελετή ανήμερα της γιορτής, πριν το μεσημεριανό γεύμα.
- Ρωτούμε πώς τους φαίνεται αυτή η ιδέα και αν εκτιμούν ότι αξίζει να την εφαρμόσουν στο σπίτι τους.

3. Εργασία για ομάδες

Εργασία 1. α. Ποίημα Ελ. Μάινα και γερμανικό στίχο. Δυνατές απαντήσεις:

- οι άνθρωποι προσπερνούν το γεγονός
- καταναλωτική νοοτροπία
- αδιαφορία για τον συνάνθρωπο
- ανύποπτοι για την ουσία και το βαθύτερο νόημα του γεγονότος και της γιορτής
- κοσμικότητα και επιφανειακότητα
- ετήσια γιορταστική ρουτίνα
- τυπικότητα και εξωστρέφεια
- ρηχή εθμικότητα

Και οι δύο: - επισημαίνουν κριτικά προβληματικές πλευρές του εορτασμού των Χριστουγέννων
- κατά βάθος κάνουν έκκληση για μια βαθύτερη ματιά στο τι έγινε τότε και τι πρέπει να γιορτάζουμε σήμερα και πάντοτε

β. Ποίημα από Αϊτή:

- να ζούμε με ελπίδα
- αποδοχή του ξένου και φροντίδα γι' αυτόν
- συμβολή στο να γίνεται το καλό
- συμπάρασταση και παρηγοριά σε αυτούς που υποφέρουν
- έμπρακτη αγάπη προς τους άλλους
- λιγότεμα της ανάγκης του άλλου
- καρδιές ευχαριστημένες και ευτυχημένες
- στροφή προς τον Θεό

Εργασία 3. Για τα Χριστουγεννιάτικα τραγούδια ζητείται η επισήμανση σε αυτά στοιχείων: α) από τα γεγονότα της Γέννησης, β) από την ουσία, το βάθος, την αξία και τα μηνύματά της, γ) από τον εορτασμό των Χριστουγέννων (εκκλησία, καμπάνες, λειτουργία, ανθρωπινότερες σχέσεις και εκδηλώσεις, οικουμενικές σκέψεις, κοινωνικές ευθύνες και δράσεις, ειρήνη κ.λπ.). Να απαντήσουν ποια και πόσα από αυτά τα στοιχεία υπάρχουν ή δεν υπάρχουν, και πώς.

Εργασία 4. Άλλες εικόνες της Γέννησης. Παρατηρητέα και διαπιστωτέα: α) Τι παραμένει σταθερό; Ποιες σκηνές είναι τοποθετημένες σε άλλο σημείο; β) Η θέση της Παναγίας και η έκφρασή της. γ) Πού και πόσοι είναι οι άγγελοι και οι βοσκοί; δ) Τα χρώματα (ποια, πόσα, έντονα, ανοιχτά, απαλά κ.λπ.). ε) Συνυπάρχουν αρμονικά ή μονομερώς τα χαρμόσυνα με τα δραματικά στοιχεία; (Να γίνει έκθεση των εικόνων στους τοίχους της τάξης).

Εργασία 5. Να τα αναζητήσουν στην οικογένειά τους, από συγγενείς, φίλους, γνωστούς, ειδήμονες και σχετικά βιβλία. Η αξιολόγηση να γίνει με βάση τη σχέση τους προς το πνεύμα, την ουσία, το βάθος, την αξία και τα μηνύματα της Γέννησης και της γιορτής των Χριστουγέννων. (βλ. και οδηγίες για την Εργασία 3).

Μεθόδευση για τις Εργασίες 1-5:

• Σχηματίζονται ομάδες από 4-5 μαθητές/τριες. Αν περισσεύουν κάποιον/ες, τότε το ίδιο θέμα αναλαμβάνουν 2 ομάδες. Υποχρέωση των ομάδων: να παραδώσουν αντίγραφο της δουλειάς τους στον/στην καθ. τουλάχιστον μία μέρα πριν από την παρουσίαση στην τάξη. Οι εργασίες να είναι σύντομες.

• Οι Εργασίες ποικίλλουν σε δυσκολία (λ.χ. οι 1 και 2 είναι ευκολότερες). Ο/η καθ. να φροντίσει, ώστε η ανάθεση να γίνει ανάλογα με τις ικανότητες των ομάδων.

Σημ. Όλες οι Εργασίες (1-5) έχουν **διαθεματικά στοιχεία** (ποίηση, ζωγραφική, λαογραφία, μουσική, πληροφορική).

Αξιολόγηση. Όλα τα σημεία του Β ("Πώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε την εικόνα...").

8. Τα παιδικά χρόνια του Ιησού

Την 8η μέρα της ζωής του Ιησού περιτομή και ονοματοδοσία του. Την 40ή μέρα καθαρμοί και αφιέρωσή του στον Θεό. Συμεών και Άννα προφητικά μαρτυρούν ποιος είναι, τι θα κάνει, πώς θα αντιμετωπιστεί, τι τον περιμένει. Από όσα πράττει και λέει στον Ναό κάτι από το θείο του μυστικό λάμπει. Η Ναζαρέτ θα φιλοξενήσει για ακόμη 18 χρόνια τον σιωπηλό επισκέπτη - ως τη μεγάλη έκρηξη στον Ιορδάνη...

Α. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. περιτομή (Λκ 2, 21). Κυκλοτερής εκτομή μέρους του δέρματος από το άκρο του γεννητικού οργάνου του αγοριού. Τη συναντούμε στους αρχαίους Αιγυπτίους και Αιθίοπες, καθώς και στους μεσανατολικούς λαούς (πλην Ασσυρίων και Βαβυλωνίων). Γινόταν για λόγους υγείας (πρόληψη

μολύνσεων) και, στην εφηβική ηλικία, ως προετοιμασία για τον γάμο ή για μύηση και επίσημη ένταξη σε κάποια φυλή ή έθνος. Στους Ισραηλίτες προσέλαβε και θρησκευτικό χαρακτήρα. Θεοπίστηκε επί Αβραάμ ως συμβολική πράξη σε σχέση με τη σύναψη διαθήκης ανάμεσα στον Θεό και τον Αβραάμ (βλ. Γέν 17, 9-14 και 23-27). Με την περιτομή το παιδί ανήκε πλέον στον Θεό της Διαθήκης και γινόταν μέλος του λαού του Θεού. Αυτή ξεχώριζε εμφανώς τον γνήσιο Ισραηλίτη από τον ξένο και αλλόπιστο. Μεταγενέστερα συνδέθηκε άμεσα και με την ταυτόχρονη ονοματοδοσία. – Η περιτομή του Χριστού μνημονεύεται στη λατρεία μας την *1η Ιανουαρίου*.

2. Υπαπαντή: α) για τον καθαρισμό τους (2, 22). Η "ακαθαρσία" της γυναίκας εξωτερικά είχε σχέση με τις εκκρίσεις της ύστερα από τον τοκετό και με τις τότε σχετικές με αυτές αντιλήψεις (υγειονομικές, θρησκευτικές και ηθικές). Ο καθαρισμός γινόταν από τον ιερέα στον Ναό με θυσία άψογου αρνιού ενός έτους και ενός περιστεριού, ή - αν ήταν φτωχοί - δύο μικρών περιστεριών ή τρυγονιών, και με δεήσεις υπέρ καθαρισμού και αφέσεως αμαρτιών. **β) έφεραν το παιδί... για να το αφιέρωσουν στον Θεό** (2, 22). Κάθε πρωτότοκο αγόρι θεωρούνταν ότι ανήκει στον Θεό, διότι Αυτός ελευθέρωσε τον Ισραήλ, "τον πρωτότοκό του γιο", από την αιγυπτιακή δουλεία (Εξ 13, 1-2). Η αφιέρωση του πρωτότοκου στον Θεόν είχε την έννοια της "εξαγοράς" του. Ο εξαγοραζόμενος πρωτότοκος θυμίζει, από τη στιγμή αυτή στον Ναό για πάντα, τη μεγάλη απελευθερωτική πράξη του Θεού, στην οποία ο λαός Ισραήλ χρωστούσε την ελευθερία και τη ζωή του. Ο πατέρας του αγοριού κατέβαλε για την "εξαγορά" του πρωτοτόκου του ένα συμβολικό μικροποσό στους ιερείς, που πήγαινε στο ειδικό ταμείο για τη συντήρησή τους. **γ) Γιορτή της Υπαπαντής** (2 Φεβρουαρίου). Ξεκίνησε από τη Δύση το β' μισό του 4ου αι. Σχετικά γρήγορα διαδόθηκε και στην Ανατολή. Επί Ιουστινιανού (525-565) επικράτησε παντού σε αυτήν. Στις 3 Φεβρουαρίου: "*Μνήμη του δικαίου Συμεών του Θεοδόχου και Άννης της προφήτιδος*".

3. Συμεών (2, 25). Μεγάλη μορφή ευσεβούς Ισραηλίτη. Δεν ήταν ιερέας. Η διήγηση του Λκ τον ανεβάζει στη θέση του πρώτου χριστιανού προφήτη. Στον μικρό Ιησού αναγνωρίζει τον Μεσσία και τον κηρύττει. Οι λόγοι του για τον Ιησού ως "*σημείον αντιλεγόμενον*" και προς τη μητέρα του: "*ο πόνος... θα διαπεράσει την καρδιά σου σαν δίκωπο μαχαίρι*" σαφέστατα υπαινίσσονται τα Πάθη του. – Ο Συμεών, που αξιώθηκε να δεχτεί στην αγκαλιά του τον αναμενόμενο Σωτήρα ως μικρό παιδί, ονομάστηκε "*Θεοδόχος*".

4. "σωτήρα... για όλους τους λαούς" (2, 32). Εδώ για πρώτη φορά στα Ευαγγέλια γίνεται λόγος για τη σημασία του Μεσσία πέρα από τον λαό του Ισραήλ: θα είναι ο *Σωτήρας όλων των λαών και εθνών* (παγκιοσμιότητα, οικουμενικότητα).

5. στίχ. 36-39. Δεν περιλήφθηκαν στο ευαγγελικό κείμενο του βιβλίου για τους μαθητές. Σε αυτούς γίνεται λόγος για την **προφήτιδα Άννα**: πρότυπο ευσεβούς Ισραηλίτισσας γυναίκας, τιμημένης χήρας 84 ετών. Βρισκόταν μέρα-νύχτα στον Ναό, λάτρευε, προσευχόταν, νήστευε. Στίχ. 38: "*Παρουσιάστηκε εκείνη την ώρα και δοξολογούσε τον Θεό και μιλούσε για το παιδί σε όλους όσοι στην Ιερουσαλήμ περίμεναν τη λύτρωση!*". Δεύτερη προφητική μαρτυρία για τη μεσσιανικότητα του Ιησού, και μάλιστα από γυναίκα (Σημ.: **νήστευε**. Οι Ισραηλίτες νήστευαν κανονικά Τρίτη και Πέμπτη. Προσωπικά και εθελοντικά όποτε ήθελαν. Νήστευαν και για μεγάλα γεγονότα της ζωής και ιστορίας του λαού).

6. Κάθε χρόνο... Πάσχα... στην Ιερουσαλήμ (2, 41). Το προσκύνημα ίσχυε επίσης και για τη γιορτή της Σκηνοπηγίας. Από την υποχρέωση εξαιρούνταν: οι ανήλικοι, άρρωστοι, γέροι, κουτσοί, κουφοί, πνευματικά ανάπηροι, τυφλοί και μερικοί άλλοι.

7. δώδεκα χρονών (2, 42). Όλα τα αγόρια των Ισραηλιτών έπρεπε να παρακολουθήσουν τουλάχιστον μία φορά τη γιορτή του Πάσχα στον Ναό, πριν γίνουν 13 χρονών. Από τα 13 του ο νεαρός Ισραηλίτης θεωρείτο ενήλικο μέλος της θρησκευτικής κοινότητας, "*γιος της εντολής*" υποχρεωμένος να απαγγέλλει το "*Άκουε, Ισραήλ...*", να τηρεί τις μέρες της νηστείας και ελεύθερος να εισέρχεται στο προαύλιο των ανδρών στον Ναό.

8. έκπληκτοι για τη νοημοσύνη του (2, 47). Εδώ δεν υπάρχει ίχνος έντασης μεταξύ Ιησού και Γραμματέων. Είναι κρίμα που δεν έχουμε πληροφορίες για τη διάρκεια της συζήτησης, ποια τα θέματά της και προπάντων ποιες οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις του Ιησού. (Σημ. Κατά το **απόκρυφο Ευαγγέλιο του Θωμά**, οι Γραμματείς και οι Φαρισαίοι είπαν στη μητέρα του Μαρία για τον γιο της «... τέτοια δόξα και τέτοια αρετή και σοφία ούτε είδαμε ούτε ακούσαμε ποτέ» (κεφ. 19, 4)

9. "Δεν ξέρατε ότι πρέπει να βρίσκομαι στο σπίτι του Πατέρα μου;" (2, 49). Ο λόγος αυτός εκφράζει την αποστολή του. Τον δείχνει να νιώθει ολότελα δοσμένος στον Θεό. Αυτό το "πρέπει" θα τον συνοδεύει σε όλη την επίγεια ζωή του. – Οι Ισραηλίτες αποκαλούσαν τον Θεό "Πατέρα μας", "Ουράνιε Πατέρα", σπάνια "Πατέρα μου". Ο 12ετής Ιησούς λέει: "στο σπίτι του Πατέρα μου". Έχει επίγνωση της μοναδικής σχέσης του με τον Θεό-Πατέρα. Τελικά υπακούει στον Ιωσήφ και τη Μαρία, όμως δίνει προτεραιότητα στον ουράνιο Πατέρα του.

10. Εκείνοι όμως δεν κατάλαβαν... (2, 50). Από τα ασυνήθη και θαυμαστά γεγονότα του Ευαγγελισμού και της Γέννησης, καθώς και από αυτή τη σκηνή και τα λόγια που τους είπε, κάτι εκδηλώθηκε από ό,τι σιωπηλά φώλιαζε μέσα του, από το μοναδικό προσωπικό μυστικό: **τη θεότητά του.**

11. Στους στίχους 40 και 52 έχουμε ένα είδος ρεφραίν/πορτρέτο του Δωδεκαετούς: οντότητα, ελευθερία, εξυπνάδα, σοφία, χάρη Θεού, ευάρεστος σε Θεό και ανθρώπους. Ο Δωδεκαετής, ως θρησκευτικά ενήλικος, αυτενεργεί: υπεύθυνα, ελεύθερα και αυτόβουλα παραμένει μόνος στην Ιερουσαλήμ. Στον Ναό θα σημειώσει την πρώτη του εντυπωσιακά επιτυχημένη εμφάνιση και παρουσία στους θεολογικούς κύκλους (Λκ 2, 46-47). Με την επιτυχία αυτή ξεχωρίζει. Στη διάκριση αυτή προστίθεται και η έκπληξη της δήλωσής του προς τους γονείς του (Λκ 2, 49). Στη διάκριση και την έκπληξη έρχονται και τα προμηνύματα για την αλλιώτικη αποστολή και πορεία του.

12. Προσθήκες στο κείμενο "Λιγιστές είναι οι πληροφορίες για τον Ιησού..." του βιβλίου για τον μαθητή. Για τη μορφή και το παρουσιαστικό του Ιησού έγιναν πάμπολλες συνθέσεις και προτάσεις. Μια από αυτές - που επηρέασε πολύ την εξεικόνισή του στη Δύση, και όχι μόνο - είναι του τάχα σύγχρονου του Ρωμαίου αξιωματούχου με το όνομα *Poplius Lentulus*. (Αποδείχθηκε νόθος και θεωρείται έργο λόγιου χριστιανού των αρχών του 12ου αι., πριν το 1100· βλ. ΘΗΕ 12, στ. 212-3). Μια απόπειρα σκιαγράφησης αρχές του β' μισού του 20ού αι., του *Ethelbert Stauffer* (υποθετική με στηρίγματα στα τότε φυσιολογικά των κατοίκων της χώρας των Ισραηλιτών και σε απηγήσεις από λόγους του Χριστού):

● Φυλετικά, φυσιολογικά, γλωσσικά και πολιτιστικά γνήσιος Ισραηλίτης ● Ανάστημα μάλλον μέτριο ● Χρώμα δέρματος ανοιχτό καφέ (σιταρένιο) ● Χρώμα ματιών μαύρο ή καφέ ● Μαλλιά σκούρα, μακριά με χωρίστρα στη μέση, αλειμμένα με ελαφρύ λάδι (βλ. Λκ 7, 46. Μτ 6, 17) ● Γενειάδα και μουστάκι ● Φωνή χαρακτηριστική και γνώριμη, κατά περιστάσεις δυνατή (βλ. Λκ 4, 22. Ιω 7,37-11, 43-20, 16) ● Γλώσσα καθημερινή τα αραμαϊκά (διάλεκτος της συριακής με γαλιλαϊκό τονισμό). Με τον Πιλάτο πρέπει να μιλούσε ελληνιστικά. Με τους Ρωμαίους λεγεωνάριους συνεννοείτο με λατινικά	● Ντύσιμο: όχι εντυπωσιακό, όχι πολυτελές, όχι φτωχικό (βλ. Λκ 7, 25. Ιω 19, 23). Εσωτερικά: - Χιτώνας μακρύς χωρίς μανίκια με ζώνη στη μέση (βλ. Μκ 6, 8. Ιω 19, 23). Εξωτερικά: - Ιμάτιο (μακρύ πανωφόρι) με μανίκια (βλ. Λκ 8, 44). (Σημ. Ο χιτώνας που φορούσε πριν τη σταύρωση ήταν υφαντός από πάνω ως κάτω: Ιω 19, 23-24) - Κάλυμμα λευκό στο κεφάλι (δεμένο με κορδόνι και ριγμένο πίσω) ● Σανδάλια (βλ. Μκ 1, 7-6, 9) ● Ραβδί για τις οδοπορίες ● Μελετητής προσεχτικός και βαθύς της καθημερινής ζωής, καθώς και της φύσης - όπως φαίνεται από τις παραβολές, ομιλίες και συζητήσεις του (Σημ. Για τα παραπάνω βλ. Al. Lärple 3, I, 17-18)

● **Συνοπτικά.** Εξωτερικά μάλλον δεν παρουσίαζε τίποτε το ασυνήθιστο και αξιοπερίεργο. Ήταν ένας κανονικός και φυσιολογικός άνθρωπος ως παιδί, έφηβος, νέος και άνδρας. Τα προσόντα του που εκδηλώθηκαν στον Ναό, όταν ήταν 12ετής (Λκ 2, 40 και 52· βλ. Ερμ. - θεολ. 11), πρέπει να τον διέκριναν πάντοτε.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

α. Από τη διήγηση του ευαγγελιστή Λουκά οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν, να προσεγγίσουν και - κατά το δυνατόν - να νιώσουν τον Ιησού ως συνομήλικό τους.   β. Από τα περιστατικά της αφήγησης (λόγοι του Συμεών, λόγοι του Ιησού προς τη μητέρα του στον Ναό) να κατανοήσουν τη μεγάλη και αλλιώτικη αποστολή του Ιησού (σε σχέση και αντίθεση προς τις προσδοκίες των πολλών τότε).

- γ. Να έχουν ενημέρωση με πρόσθετα στοιχεία για τη μορφή, τη ζωή και τη πορεία του μέχρι τη δημόσια ανάληψη δράσης του.
- δ. Να συγκρατήσουν την προφητική πρόρρηση ότι θα είναι "σημείον αντιλεγόμενον" (για τότε και για πάντα). (Σημ. Από τα μαθήματα όλης της χρονιάς θα δοθεί απάντηση στο γιατί).

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

- Τόσο στο εκπαιδευτικό όσο και στο κηρυκτικό έργο η ανθρώπινη πλευρά του Ιησού δεν προβάλλεται δεόντως, γι' αυτό και είναι καχεκτική - σε μικρούς και μεγάλους.
- Η περιτομή και ο καθαρισμός είναι τώρα άγνωστα σε πολλούς. Η δε περίπτωση του Δωδεκαετούς στον Ναό αντιμετωπίζεται ως ανυπακοή προς τους γονείς του και ανταρσία!
- Η θεληματική πρωτοβουλία του να μείνει στην Ιερουσαλήμ και να συναντηθεί και να συζητήσει με θεολόγους αντιμετωπίζεται στο διδακτικό έργο με αρκετή αμηχανία.
- Η βαθύτερη ερμηνευτικο-θεολογική προσέγγιση που επιχειρήθηκε πιο πάνω στο Α (Ερμην. - θεολ.) ανοίγει έναν ορίζοντα που φέρνει στο προσκήνιο κάποιες ζωντανές και συναρπαστικές πτυχές, που ελπίζεται και αναμένεται να κερδίσουν το ενδιαφέρον και την προσοχή των παιδιών.
- Μάλιστα η Εργασία με βάση το κείμενο "Λιγοστές είναι οι πληροφορίες για τον Ιησού..." (συμπληρωμένο κι από τις προσθήκες των Ερμ. - θεολ. 12) μπορεί να εξελιχθεί σε κάποια έκπληξη με την ανακάλυψη νέων στοιχείων που αγνοούσαν.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Αν υπάρξει ερώτηση για το τι ήταν η περιτομή, η απάντηση αναζητήτα στα Ερμ. - θεολ. 1. Κάποια θυμηδία στην τάξη δεν αποκλείεται. Σοβαρά και χαλαρά γίνεται ενημέρωση. (Ισραηλίτες και Μουσουλμάνοι την τηρούν ακόμη και σήμερα).

β. Το Ερμ. - θεολ. 12. Από αυτό ο/η συνάδελφος - ανάλογα με το επίπεδο και το ενδιαφέρον της τάξης, καθώς και με τον διαθέσιμο διδακτικό χρόνο - ας δώσει τόσες και εκείνες τις πληροφορίες (που είναι ισχυρά υποθετικές), τις οποίες κρίνει ως απαραίτητες. Μπορεί να ριχτεί και η ιδέα να παρατηρούν πώς εξεικονίζεται ο Ιησούς (σε ναούς, τόμους με εικόνες κ.λπ.). Ίσως κάποια μορφή τους αρέσει και τους πείσει ως η αυθεντικότερη γι' αυτά προσωπικώς.

γ. Τα ευαγγελικά κείμενα α' και β' περιέχουν αντίστοιχα από μια κορυφαία σκηνή: 1) Συνάντηση με τον Συμεών στον Ναό και όσα διαδραματίστηκαν εκεί (στ. 25-35). 2) Διπλή συνάντησή του πάλι στον Ναό με τους νομοδιδασκάλους και τους γονείς του μαζί με όσα συνέβησαν και ειπώθηκαν (στ. 46-50). Οι Ερωτήσεις της Επεξεργασίας και η τελική Εργασία σε αυτές κατεξοχήν επικεντρώνουν το διδακτικό ενδιαφέρον και έργο υλοποιώντας και τις Επιδιώξεις του μαθήματος.

Ερώτ. 2. Αναμενόμενα στοιχεία της απάντησης:

* Αποκάλεσε τον Ιησού:	* Προείπε ότι θα είναι "σημείον αντιλεγόμενον":
• σωτήρα όλων των λαών	• πολλοί θα τον απορρίψουν και θα ζημιωθούν
• φωτιστή των εθνών	• πολλοί άλλοι θα τον αποδεχθούν
• δόξα του λαού του Θεού	και θα ωφεληθούν

Ερώτ. 3. Αναμενόμενη απάντηση:

- Τι θα πει "σημείον αντιλεγόμενον" βλ. μεσαίο "Βασικών στοιχείων του μαθήματος".
- Οι άγγελοι υμνούν, οι ποιμένες και οι μάγοι προσκυνούν τον Ενανθρωπήσαντα, ενώ ο Ηρώδης μελετά και επιδιώκει την εξόντωσή του, με αποτέλεσμα την προσφυγιά στην Αίγυπτο.

Ερώτ. 4. Πλαίσιο απάντησης:

Όπως στη Γέννηση έτσι και εδώ το συγκινητικό και το ευχάριστο συνδέονται και παραπέμπουν στα δυσάρεστα και δραματικά: τα Πάθη και τη Σταύρωση, όπου η μάνα θα δει τον γιο της καρφωμένο στον σταυρό.

Ερώτ. 5. Για την απάντηση βλ. Ερμ. - θεολ. 7-11. - Σημ. Περιγράφοντας τα συναισθήματα μιας σκηνής οι μαθ. αφενός κατανοούν καλύτερα τα γεγονότα και τις συνθήκες μέσα στις οποίες αυτά συμβαίνουν και αφετέρου προσεγγίζουν ευκολότερα τις αλήθειες που εκφράζουν. Όπου είναι δυνατόν, ας γίνονται τέτοιες ερωτήσεις.

- Ερώτ. 6.** Φανέρωσε ότι:
- είναι δοσμένος στον Θεό
  - ο Θεός έχει πρώτη προτεραιότητα στη ζωή του
  - είναι Υιός του Θεού

Εργασία. Ανάμεσα σε άλλα απαιτητήτως:

Συνοπτικά: Εργαζόταν, είχε πλατιά επικοινωνία με τους συνανθρώπους, μελετούσε την καθημερινή ζωή και τα προβλήματά της, βίωνε τη θρησκευτική ζωή του λαού. Με 5 λέξεις: *εργασία, επικοινωνία, ανθρωπογνωσία, καθημερινότητα, θρησκευτικότητα.* (Βλ. πιο πάνω Ερμ. - θεολ. 12 και μάθ. 2, Διδακτικοί χειρισμοί, Ερώτ. 4).

Σημείωση: Στόχος τέτοιων εργασιών είναι να ασκηθούν οι μαθ. στην αναπαράσταση των συνθηκών και του τρόπου ζωής μιας εποχής. Επιπλέον τους δίνεται η ευκαιρία να εκφραστεί με τον δικό του τρόπο ο καθένας για ιστορικά πρόσωπα συνθέτοντας πληροφορίες που έχουν στη διάθεσή τους: έτσι οι γνώσεις τους γίνονται πραγματική κατάκτηση. – Στην Εργασία αυτή κινούνται και **διαθεματικά:** γλωσσικό μάθημα (αφήγηση, περιγραφή, δημοσιογραφία).

Αξιολόγηση. Ερμ. 3 και 5. Ερωτ. 2, 3, 4, 6.

9. Ιωάννης ο Βαπτιστής:

Ο τελευταίος Προφήτης και Πρόδρομος του Χριστού

Ιωάννης: Θεό-δωρος ή Θεο-χάρις ή Θεό-δοτος. Θεό-κλητος, Θεο-κίνητος και Θεό-σταλτος αφυπνιστής και βαπτιστής. Συγγενής (ξάδελφος), φίλος και πρόδρομος του Χριστού, αγωνιστής και μάρτυρας. Η πιο εκλεκτή μορφή και η πιο δυνατή φωνή του παλαιού Ισραήλ στα σύνορα του νέου. Κινητοποίησε και έδωσε στον λαό ελπίδα· τον ετοίμασε για τον ήδη Ελθόντα και για την εγγύς Βασιλεία του Θεού. Μορφή και φωνή που δεν έσβησε και δεν φιμώθηκε, έστω και αν η τιμία κεφαλή του έγινε ανόσιο δώρο "ἐπὶ πίνακι"...

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. Ευαγγελικές πληροφορίες για τον Ιωάννη:

- α. Προαναγγελία της γέννησής του, εγκυμοσύνη της μητέρας του Ελισάβετ (Λκ 1, 5-25, 39-45, 56)
  - β. Γέννηση, περιτομή του και προφητική ωδή του πατέρα του Ζαχαρία (Λκ 1, 57-80)
  - γ. Κήρυγμα και έργο του στον Ιορδάνη (Λκ 3, 1-18. Παράλ.: Μτ 3, 1-12 και Μκ 1, 1-8)
  - δ. Ειδικά η μαρτυρία του για τον Ιησού (Ιω 1, 6-8 και 19-34)
  - ε. Ο Ιωάννης ρωτάει για τον Ιησού - Ο Ιησούς μιλάει για τον Ιωάννη (Μτ 11, 2-19. Λκ 7, 18-35)
  - στ. Σύλληψη, φυλάκιση και αποκεφάλισή του (Λκ 3, 19-20. Μκ 6, 14-29. Μτ 14, 1-12. Λκ 3, 19-20 και 9, 7-9)
- Σημ. Συμπληρωματικά βλ. και Βάπτιση του Ιησού (Μτ 3, 13-17. Μκ 1, 9-11. Λκ 3, 21-22)

2. Εμφανίστηκε στην έρημο της Ιουδαίας (Μτ 3, 1) (βλ. Ερμ. 1 στο βιβλίο για τον μαθητή). Από νέος και για πολλά χρόνια ζούσε στις ερημιές (βλ. Λκ 1, 80). Η έρημος είναι ο τόπος των μεγάλων εμπειριών σε σχέση με τον Θεό και της ετοιμασίας για μεγάλες αποστολές στον κόσμο· από αυτήν περίμεναν κάποιοι στις μέρες του τον ερχομό του Μεσσία. Σήμερα θεωρείται βέβαιο ότι στα χρόνια της ερημικής του ζωής γνώρισε τους Εσσαίους μοναχούς, ιδιαίτερα του Κουμράν, αλλά ως περαστικός. Δεν έμεινε στις κλειστές κοινότητές τους, αλλά έζησε ανοιχτά και κατά τον δικό του τρόπο. – Η πρώτη δημόσια εμφάνισή του στα 28 του χρόνια συνέπεσε με αυτήν του Ιησού· ξεκίνησε από θείο φωτισμό και πραγματοποιήθηκε στα περιχώρα του Ιορδάνη ποταμού (βλ. Λκ 3, 1-3). Παρουσιάστηκε ασκητικότερος και με ντύσιμο σαν του προφήτη Ηλία. Δεν είχε μόνιμο τοπικό σημείο δράσης. Λίγο πριν τη φυλάκισή του φαίνεται ότι είχε φτάσει αρκετά ψηλά στη Γαλιλαία. Πάντως τον πρώτο καιρό έδρασε νότια, στη δεξιά όχθη του Ιορδάνη, κοντά στην εκβολή του στη Νεκρή Θάλασσα, στην πολίχνη Βηθαβαρά - κατ' άλλη πληροφορία στη Βηθανία πέραν του Ιορδάνη (βλ. Ιω 1, 28). Εκεί τοποθετείται η διάβαση του Ιορδάνη από τον Ιησού του Ναυή και η βάπτιση του Χριστού. – Δεν πλησίασε ποτέ την Ιερουσαλήμ, διότι δεν συμπαθούσε το ιερατείο της, τους νομοδιδασκάλους της (ραββίνους, θεολόγους της εποχής) και όσα συνέβαιναν στον Ναό της.

3. Κήρυττε... "Μετανοείτε..." (Μτ 3, 2). α) Κήρυττε τον ερχομό της τελικής εποχής, καλούσε τον λαό να ετοιμαστεί για αυτήν με έμπρακτη μετάνοια εκδηλούμενη με έργα αγάπης και δικαιοσύνης και ολοκληρούμενης με βάπτισμα *"εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν"*. Προσέτρεχαν σε αυτόν, μεταξύ άλλων, και *στρατιώτες* (μη Ιουδαίοι μισθοφόροι του Ηρώδη Αντίπα), καθώς και *τελώνες* (για τους τελευταίους αντιμετώπιζε έντονη κριτική η πολεμική από ραββίνους, Φαρισαίους και Εσσαίους).

β) **"Μετανοείτε!"** Κατά τον Ιωάννη η μετάνοια δεν είναι πρόωστα συναίσθημα: στροφή στο παρελθόν, θλίψη για κακώς διαπραχθέντα, μεταμέλεια, συντριβή και δάκρυα, καθώς και καλές προθέσεις για διόρθωση. Αλλά πρώτιστα είναι ζήτημα του νου, του φρονήματος και της αποφασιστικής και ενεργού θέλησης για κατά Θεόν ζωή με στροφή προς τα εμπρός. Δηλ. δεν εννοεί μια απλώς ηθική μεταστροφή αλλά έντονη *επιζήτηση νέας σχέσης με τον Θεό* και, με βάση αυτήν, υπεύθυνη ζωή αγάπης και δικαιοσύνης.

4. Σε αυτόν... πήγαινε... όλος ο κόσμος (Μτ 3, 5). Τέσσερις αιώνες, μετά τον ξεχωριστό Μαλαχία, είχε να φανεί προφήτης στον Ισραήλ. Και η κατάσταση στη χώρα ήταν δύσκολη. Από τη μια μεριά η σοβαρή, αλλά και αυστηρή και συχνά υπερβολική ευσέβεια των Φαρισαίων. Από την άλλη η ρωμαϊκή κατοχή με όλες τις βαριές επιπτώσεις στην κοινωνική, οικονομική και θρησκευτική ζωή. Και οι δυο αυτές πραγματικότητες έκαναν τη ζωή αδιέξοδη. Ο ένθεος ζήλος του Ιωάννη, ο φλογερός του λόγος και η αναφορά του στον Ερχόμενο αναπτέρωσε τις κάθε φύσης επελευθερωτικές ελπίδες. Τέτοια προφητική παρουσία και δράση με τόση ανταπόκριση λαού είναι πρωτοφανή γεγονότα στα προφητικά χρονικά. Ο δε Ιωάννης ξεχώρισε ως ο κορυφαίος των μέχρι τότε Προφητών, κατά τον λόγο του Ιησού (βλ. Μτ 11, 9-11). Αυτό το κίνημα του Ιωάννη στο κατώφλι του νέου αιώνα, της Νέας Διαθήκης, του ερχομού του Μεσσία και της Βασιλείας του, είναι ένας από τους σημαντικότερους κομβικούς σταθμούς στην ιστορία των σχέσεων Θεού και ανθρώπων.

5. βάπτισμα μετάνοιας (Μτ 3, 11). Ο Ιωάννης ήταν βαθύς ψυχογνώστης των ανθρώπων. Έτσι, όσους άγγιζε βαθιά το κήρυγμά του της μετάνοιας τους καλούσε να *αποφασίσουν και να ενεργήσουν αμέσως*. Έμπαιναν μόνοι τους ολόσωμοι στο τρεχούμενο νερό του Ιορδάνη και εξομολογούνταν ενώπιόν του πρόσωπο προς πρόσωπο τα κριματά τους εκφράζοντας και σωματικά τη θέλησή τους για ουσιαστική μεταστροφή. Αυτό το βάπτισμα σφράγιζε τη θέλησή τους κατά τον πιο απτό και αξέχαστο τρόπο. Διότι ήταν: α) το πρώτο βήμα στον νέο δρόμο ζωής που διάλεγαν και β) το σύμβολο της εσωτερικής κάθαρσής τους, με το οποίο ο Θεός εξασφάλιζε σε όσους μετανόησαν τη συγχώρηση. Από αυτή τη στιγμή οι μετανιωμένοι και βαπτισμένοι, ως μια κοινότητα αναμενόντων, ενισχύονταν και ετοιμάζονταν αποφασιστικότερα για το νέο και το καλύτερο, που ερχόταν και ήταν κοντά.

6. "Αυτός όμως που έρχεται... είναι πιο ισχυρός από μένα..." (Μτ 3, 11). Παρά το μεγαλείο του ο Ιωάννης γνωρίζει και τονίζει τα όρια του: έχει τη συναίσθηση του ποιος είναι και τι μπορεί. Μπορεί μόνον να καλεί και να απαιτεί, όμως όχι και να χαρίζει την καινούρια ζωή. Αυτή η δωρεά είναι του Θεού, και θα την φέρει Αυτός του οποίου ο Ιωάννης ήταν πρόδρομος. Ο ίδιος ήταν μόνον δείκτης προς τον Χριστό. Τίποτε περισσότερο και τίποτε λιγότερο. Αυτό που ο ίδιος ήταν και τα όσα πέτυχε ήταν ό,τι πιο σημαντικό είχε συμβεί ως τότε. Και αυτά που πίστευε και κήρυττε ήταν πιο πέρα από όσα περιέμεναν οι τότε Ισραηλίτες.

7. Ηρώδης (Αντίπας), Ηρωδιάδα, αποκεφάλιση Ιωάννη (κειμ. β' βιβλίου μαθ.). Η θαρραλέα και αυστηρή κριτική του Ιωάννη για ανηθικότητα και διαφθορά του παλατιού του Ηρώδη προκάλεσε την έχθρα και το μίσος της Ηρωδιάδας. Σε αυτήν προστέθηκε η εχθρική στάση των Φαρισαίων για τα ανοίγματά του στον Ιορδάνη. Προσθετός σε αυτά και ο φόβος του Ηρώδη για θρησκευτικοπολιτική εξέγερση των πολυπληθών οπαδών του Ιωάννη (κατά πληροφορίες του Ιωσήπου, *Ιουδ. Αρχαιολογία* XVIII, 116-119). Για όλα αυτά συνελήφθη και εγκλείσθηκε στις φυλακές του φρουρίου της Μαχαιρούνας (ανατολικά της Νεκρής Θάλασσας). – Είναι φριχτό και τραγικό, όλα τα παραπάνω να προκαλέσουν το πιο άδικο και άδοξο τέλος του πιο δίκαιου και ένδοξου Προφήτη...

8. Οι μαθητές του Ιωάννη (Μτ 14, 12). Αποτελούσαν την αφοσιωμένη ομάδα ανθρώπων που άκουγαν το κήρυγμά του, το διέδιδαν και πίστευαν στην αποστολή του. Κάποιοι από αυτούς, ενθαρρυμένοι και από τον ίδιο, ακολούθησαν τον Ιησού (βλ. Ιω 1, 35-52: Ανδρέας, Πέτρος, Φίλιπ-

πος, Ναθαναήλ). Άλλοι έμειναν πιστοί στη μνήμη του για πολύ μετά το τραγικό του τέλος. Μέχρι και τα μέσα του 2ου αι. μ.Χ. συναντούμε στη χώρα των Ισραηλιτών και εκτός αυτής μια ξεχωριστή ομάδα οπαδών του.

9. Ο Ιωάννης στη μνήμη των χριστιανών. Κατέχει σε αυτήν εκλεκτή θέση:

- Ως ένας σπάνια χαρακτηριστικός άνθρωπος: μια προφητική μορφή ηχηρή, δυναμική, γενναία, συγκλονιστική και τραγική.
- Οι Προφήτες ήταν ήρωες και συχνά μάρτυρες. Ο Ιωάννης υπήρξε σε ύψιστο βαθμό και τα δύο.
- Το περιεχόμενο της μαρτυρίας και ομολογίας του αποτελεί θεμέλιο λίθο της χριστιανικής πίστης: ο Ιησούς είναι ο ενανθρωπήσας Υιός του Θεού "*ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*" (Ιω 1, 29).
- Σε ολόκληρη τη Χριστιανοσύνη, από τα πρωτοχριστιανικά χρόνια ως σήμερα και για πάντα, αμέτρητοι άνθρωποι (άνδρες και γυναίκες) έφεραν, φέρουν και θα φέρουν με συγκίνηση και αγάπη το τίμιο όνομά του.
- Μετά την Παναγία είναι ο πιο αγαπημένος και τιμημένος Άγιος.
- **Γιορτές μνήμης** "*τοῦ τιμίου, ἐνδόξου προφήτου, προδρομοῦ καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου*":
  - 23 Σεπτεμβρίου: Σύλληψις τιμίου Προδρόμου (στους κόλπους της μητέρας του)
  - 24 Ιουνίου: Γενέθλιον τιμίου Προδρόμου
  - 29 Αυγούστου: Αποτομή κεφαλῆς τιμίου Προδρόμου
  - 7 Ιανουαρίου: Σύναξις Ἰωάννου Προδρόμου (τιμητική μνήμη της προσωπικότητας και του έργου του, την επομένη των Θεοφανίων, ως συμπράξαντος στη Βάπτισις του Ἰησοῦ)

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Με βάση τις ευαγγελικές πηγές, οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τον Ἰωάννη ως τον μέγιστο προφήτη, πρόδρομο και βαπτιστή του Χριστού και ως μάρτυρα. Συγκεκριμένα:

- α. Να προσεγγίσουν την προφητική του ζωή και πιστότητα στην αποστολή του.
- β. *Να εγκύψουν στο περιεχόμενο και τη δυναμική του κηρύγματος και κινήματός του.*
- γ. Να παρακολουθήσουν τη μαζική θετική ανταπόκριση του λαού, τον οποίο με επιτυχία προετοίμασε για τον Μεσσία.
- δ. *Να εκτιμήσουν τη στάση του απέναντι στη συγκεκριμένη τότε πολιτική εξουσία και το μαρτυρικό του τέλος.*
- ε. *Να συνειδητοποιήσουν και να είναι σε θέση να εξηγήσουν γιατί είναι τόσο αξιαγάπητος και αξιομίμητος και γιατί τον τιμά τόσο πολύ σύνολη η Χριστιανοσύνη.*

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

Το μάθημα έχει πλοκή. Ασχολείται με τη ζωή, τους αγώνες και τη θυσία ενός μεγάλου θρησκευτικού και κοινωνικού ήρωα και πρωταγωνιστή:

- με δύναμη λόγου, με βίο λιτό, τίμιο και ανεπίληπτο, με απήχηση στον λαό
  - με αγώνες και συγκεκριμένες ενέργειες για χάρη του λαού
  - με συγκρούσεις με πρόσωπα και καταστάσεις προβληματικές έως απάνθρωπες
  - με όραμα πρωτοφανές, που το υπηρέτησε δυναμικά αλλά και ταπεινά
  - Η ιστορία του μαθήματος κλείνει με το τραγικό μαρτυρικό τέλος αυτής της μεγάλης μορφής.
- Όλα αυτά συναποτελούν στοιχεία που ενδιαφέρουν και τα αναζητούν νέα παιδιά αυτής της ηλικίας. Αναμένεται πολύ θετική διάθεση και δημιουργική δουλειά στην τάξη.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Τα ευαγγελικά κείμενα α' και β' του βιβλίου αρχίζουν από τη δράση του Ἰωάννη. Τα προηγούμενα της ζωής του έχουν εξαιρετικό ενδιαφέρον. Στα Ερμην. - θεολ. 1 (και διάσπαρτα στο 2) δίδονται οι παραπομπές για τη σύνολη (πριν και μετά) ζωή και το έργο του. Οι συνάδελφοι στην προετοιμασία τους χρειάζεται να τα μελετήσουν, ώστε να είναι σε θέση άνετα να εξηγήσουν ή να συμπληρώσουν ό,τι απαιτηθεί στο μάθημα.

β. Η εικόνα του Ἰωάννη που υπάρχει στο βιβλίο να είναι αναρτημένη σε μεγεθυμένη έγχρωμη φωτοτυπία ή

να προβληθεί διαφάνειά της με το γραφοσκόπιο, όταν θα διαβάζονται τα βιβλικά κείμενα καθώς και στο τέλος του μαθήματος (Εργασία). Αν αυτά δεν είναι δυνατά, τότε κατ' ανάγκην ακουόμαστε στην εικόνα του βιβλίου (που ζητούμε να την δουν αμέσως μετά την ανάγνωση του κειμένου και στο τέλος).

γ. Ερωτ. 1, 2, 3, 4. Είναι απλές και εύκολες. Στοχεύουν στο να συγκεντρωθούν και να προσεχτούν φαιρικά τα στοιχεία, πάνω στα οποία θα στηριχθεί η απάντηση στην Ερωτ. 5. (Αξίζει να εξασθεεί η φιλόανθρωπη στάση του προς τους τελώνες, τους Φαρισαίους και τους Σαδδουκαίους).

δ. Ερωτ. 5. Σημεία ιδιαίτερης προσοχής (αναμενόμενα):

- τρόπος ζωής (αφοσιωμένης, ασκητικής)
- αυστηρή και θαρραλέα κριτική κατά προβληματικών θρησκευτικών και πολιτικών προσώπων και καταστάσεων
- ιδιαίτερα ο αυστηρός έλεγχος κατά Ηρώδη και το άδικο τέλος του

ε. Ερωτ. 6. Οι κύριοι λόγοι για την τιμητική του διάκριση (μεταξύ άλλων):

- Ήταν προφήτης μέγας και ταπεινός
- Έδειξε τον Μεσσία, έστρεψε το ενδιαφέρον του λαού προς Αυτόν και τον προετοίμασε γι' Αυτόν
- Η ξεχωριστή του προφητική παρουσία και παρρησία
- Ο έπαινος της μεγαλοσύνης του από τον Ιησού (Λκ 7, 28)
- Το τραγικό του μαρτύριο

στ. Ερωτ. 7. Στοχεύει στην καλλιέργεια της υπεύθυνης θρησκευτικής φαντασίας. Αποτελεί άσκηση/ερέθισμα για *προσωπική δημιουργική έκφραση*. Βοηθεί στη βιοματική προσέγγιση γεγονότων και προσώπων. (Παρόμοια άσκηση στη δ.ε. 8 με την Εργασία).

ζ. Εργασία. Στοχεύει στην ανακεφαλαίωση του μαθήματος και την αξιολόγηση της διδακτικής προσπάθειας.

η. **Αξιολόγηση:** Προφορική ή γραπτή απάντηση στην Εργασία.

10. Ο Ιησούς βαπτίζεται στον Ιορδάνη:

Ο καινούριος κόσμος εγκαινιάζεται

"Σήμερον τὰ ἄνω τοῖς κάτω συνεορτάζει καὶ τὰ κάτω τοῖς ἄνω συνομιλεῖ"

Ο Βαπτιστής: "Χαίρει τῆ ψυχῇ καὶ τρέμει τῆ χειρὶ"

"Χαρά βαθιά σ' εσένα, Ιορδάνη ποταμέ! Γιατί σ' εσένα έρχεται των πάντων ο Δημιουργός θέλοντας να δεχτεί, ως σπλαχνικός, το βάπτισμα	από ένα πλάσμα του. Αδάμ και Εύα, χαρείτε και χορέψτε! Γιατί κατέβηκε σε μας ο Λυτρωτής των πάντων, ο υπεράγαθος Θεός".
--	--

"Ἠλθες, ἐφάνης,
τὸ φῶς τὸ ἀπρόσιτον".*

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. έρχεται ο Ιησούς να βαπτιστεί (Μτ 3, 13). Το βάπτισμα του Ιωάννη στον Ιορδάνη ήταν "έξ ούρανοῦ" (Μκ 11, 30-33). Το να περάσει ο Ιησούς από το βάπτισμα του Ιωάννη ήταν μια πράξη μεσσιανική. Εκεί ο Ιωάννης θα δείξει τον Ιησού. Ο Ιησούς βγαίνει από την αφάνεια και αρχίζει το δημόσιο έργο του. Ως τότε ήταν άγνωστος. Η βάπτισις ήταν και η πρώτη πράξη φιλοανθρωπίας του Ιησού. Μερικές σχετικές διατυπώσεις ερμηνευτών, σε ελεύθερη απόδοση (Σ. Αγουριδίη, Ιω. Καραβιδόπουλου, Βασ. Στογιάννου):

- Βαπτίστηκε φιλόανθρωπα και ταπεινά.
- Ο Ιησούς πουθενά δεν προβάλλει αξίωση να εξαιρεθεί από κάτι. Μπαίνει στη σειρά και ζητεί από τον Ιωάννη να βαπτιστεί. Καμιά εξαίρεση για τον εαυτό του. Υποτάσσεται σε αυτό που ορίστηκε για όλους "έξ ούρανοῦ".
- Συμμεριζεται την κατάσταση των προστρεχόντων στον Ιορδάνη. Είναι κοντά τους για χάρη τους. Παίρνει θέση στο πλευρό των ανθρώπων, όποιοι και ό,τι κι αν είναι αυτοί.

* Πηγές κατά σειράν ευχής: του Μεγάλου Αγασμού των Θεοφανίων, Εσπερινός της γιορτής, κάθισμα από τον Όρθρο της γιορτής, κοντάκιο της γιορτής.

- Με τη βάπτισή του ο Ιησούς μπήκε ανάμεσα στους ανθρώπους, αμαρτωλούς και δικαίους. Έδειξε ψηλαφητά ότι είναι ο Εμμανουήλ: μαζί τους, ανάμεσά τους, στο πλευρό τους βοηθός. Δεν θέλει να αφήσει μόνους τους αμαρτωλούς.
- Τιμά τους μη τιμώμενους και χαρίζει σε αυτούς ένα νέο ξεκίνημα ζωής.
- Άνοιγμα και στροφή του προς τους αμαρτωλούς: πράξη συνειδητή συμπάθειας και αλληλεγγύης προς αυτούς.

2. "Αυτός είναι ο αμνός του Θεού..." (Ιω 1, 29). Ο "πάσχων δούλος" του Θεού. Το σταυρικό στοιχείο πανταχού παρόν από την αρχή της ζωής του ως τον Γολγοθά.

3. άνοιξαν γι' αυτόν οι ουρανοί (Μτ 3, 16). Γνωστή βιβλική παραστατική και συμβολική έκφραση (π.χ. "καὶ ἠνοιχθησαν οἱ οὐρανοὶ καὶ εἶδον ὀράσεις Θεοῦ", Ιεζεκιήλ 1, 1). Πέραν του τι και πώς συνέβη, όλα ήταν σημάδια ζωντανής εγγύτητας και παρουσίας του Θεού. Και όπως ξέρουμε, αυτή η παρουσία ενδιέφερε τον βιβλικό άνθρωπο και όχι η ουσία του Θεού. Σε αυτή την επικοινωνία του ουρανίου με τον επίγειο κόσμο φανερώθηκε η Αγία Τριάδα.

4. το Πνεύμα του Θεού σαν περιστέρι (Μτ 3, 16). Δεν ήταν ένα πραγματικό περιστέρι, αλλά κάτι που έμοιαζε σαν περιστέρι. Αυτό το πετούμενο είναι (πέραν όσων σημειώνονται στα Ερμηνευτικά του βιβλίου) και σύμβολο της πραότητας και άμαχο. Έχει σχέση και ομοιότητα και με τη περιστέρα στην κιβωτό του Νώε. Όπως εκεί έτσι και εδώ μηνύει ότι κάτι επικίνδυνο και αρνητικό τελειώνει και ένα νέο ξεκίνημα, μια νέα αρχή για τους ανθρώπους δρομολογείται. – Οι ερμηνευτές επιμένουν ότι από τη στιγμή εκείνη το Άγιο Πνεύμα δόθηκε μόνιμα στην ανθρωπότητα ως χαρακτηριστικό γνώρισμα της καινούργιας εποχής και ως δώρο των έσχατων χρόνων για πάντα. Αυτό το Πνεύμα έρχισε στον Ιορδάνη τον Ιησού ως ηγέτη της νέας ανθρωπότητας.

5. φωνή από τα επουράνια (Μτ 3, 17). Τα λόγια αυτής της φωνής αποτελούν το αποκορύφωμα των γεγονότων της βάπτισης του Ιησού. Εκφράζουν τη χαρά και την ευαρέσκεια του Θεού-Πατέρα γι' αυτόν. Αναγνωρίζουν, φανερώνουν και διακηρύσσουν ότι είναι Υιός του αγαπητός και Μεσσίας/ελευθερωτής ταπεινός. Επικυρώνουν την ορθότητα της πορείας του και τον ενισχύουν σε αυτήν, γιατί τον περιμένουν μεγάλοι αγώνες. Τέλος, τον ενθρονίζουν ως Μεσσία, που αναλαμβάνει το οδυνηρό έργο του "πάσχοντος δούλου" του Θεού (βλ. Ησ 42, 1 εξ. 52, 13 - 53, 12).

6. Το βάπτισμα του Ιωάννη και το βάπτισμα των χριστιανών. Του Ιωάννη ήταν προσωρινό και κρατούσε τους βαπτιζόμενους σε κατάσταση μετάνοιας και αναμονής. Των χριστιανών θεοπίστηκε μετά την ολοκλήρωση του έργου του Χριστού, συνδέει τον βαπτιζόμενο παντοτινά με τον Τριαδικό Θεό και τον κάνει τέκνο του και μέλος της Εκκλησίας του. Ο κάθε βαπτιζόμενος χριστιανός ξέρει πώς ξεκίνησε και πώς πρέπει να είναι η ζωή του στη νέα ανθρωπότητα – που εγκαινιάστηκε τότε στον Ιορδάνη. Στον βαπτιζόμενο πάντοτε ο ουρανός είναι ανοιχτός γι' αυτόν και η αγάπη του Θεού στραμμένη προς αυτόν.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

α. Να πληροφορηθούν οι μαθ. για τα γεγονότα σχετικά με τη βάπτιση του Χριστού και να είναι σε θέση να εξηγήσουν γιατί ο εορτασμός της ονομάστηκε Θεοφάνια.   β. Να επισημάνουν όσα κατ' αυτήν φανερώθηκαν για τον Ίδιο και για τη Βασιλεία του Θεού και να εμβαθύνουν όσο μπορούν σε αυτά.   γ. Να συνειδητοποιήσουν ότι: 1) (για τους χριστιανούς) την ημέρα αυτή εγκαινιάστηκε η νέα ανθρωπότητα 2) ο Ιησούς Χριστός ως αρχηγός της αναλαμβάνει δημόσια το έργο του 3) όλοι οι πιστοί (και οι ίδιοι προσωπικά) με το βάπτισμά τους έχουν ενταχθεί στην πιο πάνω νέα ανθρωπότητα (για όλες τις δωρεές της αλλά και τις ευθύνες τους).   δ. Να πληροφορηθούν για τα έθιμα των Θεοφανίων (Φώτων) και να ανταλλάξουν πληροφορίες, εμπειρίες και σχόλια για τον εντυπωσιακό εορτασμό τους.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

α. Οι μαθ. από τα πολύ μικρά τους χρόνια έχουν πολλές και πλούσιες (άμεσες ή/και έμμεσες) εμπειρίες από τη γιορτή των Θεοφανίων. Οι λεπτομέρειες όμως και οι σημασίες όλων των πτυχών του γεγονότος της βάπτισης του Χριστού είναι πενιχρές ή απουσιάζουν. Αυτό συμβαίνει και με τους ηλικιακά μεγαλύτερους.

β. Φαίνεται ότι ο *Αγιασμός* ανήμερα ή την παραμονή της γιορτής έχει επικαλύψει σοβαρά - ίσως

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

α. Οι μαθ. από τα πολύ μικρά τους χρόνια έχουν πολλές και πλούσιες (άμεσες ή/και έμμεσες) εμπειρίες από τη γιορτή των Θεοφανίων. Οι λεπτομέρειες όμως και οι σημασίες όλων των πτυχών του γεγονότος της βάπτισης του Χριστού είναι πενιχρές ή απουσιάζουν. Αυτό συμβαίνει και με τους ηλικιακά μεγαλύτερους.

β. Φαίνεται ότι ο *Αγιασμός* ανήμερα ή την παραμονή της γιορτής έχει επικαλύψει σοβαρά - ίσως και να έχει "θάψει" - το γεγονός της Βάπτισης.

γ. Οι *ονομασίες Θεοφάνια* και *Φώτα* (κυρίως η δεύτερη) δεν αποδίδουν όλον τον ουσιαστικό πυρήνα του ασυνήθιστου και πολυσήμαντου γεγονότος.

δ. Η σύνθεση των ευαγγελικών κειμένων για τη Βάπτιση στο βιβλίο των μαθ. είναι μεν σύντομη, πάντως στοιχειωδώς επαρκής. Τα Ερμηνευτικά, τα Βασικά στοιχεία και ένα σημείωμα για αξιολογία Έθιμα της γιορτής υπερκαλύπτουν την ουσιαστική πλευρά, όμως τα α και β των Επιδιώξεων είναι λίγο απαιτητικά για τη Β' τάξη.

ε. Πάντως τα παραπάνω εμπειριακά, πληροφοριακά και σημασιολογικά συναποτελούν μια ενότητα ενδιαφέρουσα για ευχάριστη και δημιουργική προσέγγιση.

στ. *Στοιχείο εκκίνησης για το μάθημα* ενδείκνυται να είναι η παραστατική και πολύ θεαματική κατάδυση του σταυρού (σε θάλασσες, λίμνες, ποτάμια και δεξαμενές) μαζί με όλες τις συνοδευτικές εκδηλώσεις πριν, κατά και μετά από αυτήν (βλ. σχετικό σημείωμα για τα έθιμα στο βιβλίο). Ακολουθούν τα πρώτα ερωτήματα: *"Γιατί όλα αυτά; Τι ακριβώς συνέβη τότε; Και αυτό που συνέβη τι άραγε σήμαινε για τότε και ύστερα; Σήμερα σημαίνει τίποτε για μας;"* Έπεται η ανάγνωση του βιβλικού κειμένου.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Ήδη ένας αφετηριακός χειρισμός προτάθηκε αμέσως πιο πάνω (στ' των Ψυχοπαιδαγωγικών).

β. Οι Ερωτ. Επεξεργασίας εύκολα θα απαντηθούν από την εικόνα, το ευαγγελικό κείμενο και το σημείωμα για τα Έθιμα της γιορτής.

γ. Από την Επεξεργασία μένει ακάλυπτη (παρά το Ερμ. 2) η *σκηνή του διαλόγου ανάμεσα σε Ιωάννη και Ιησού* (βλ. Μτ. 3, 14-15). Αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία για τη φιλόσοφη έκφραση του Ιησού ήδη στην πρώτη δημόσια εμφάνισή του (βλ. πιο πάνω Ερμ. - θεολ. 1).

δ. Για μια πιο εποπτική προσέγγιση του όλου γεγονότος της Βάπτισης προτείνεται η *τάξη να επισημάνει και να σημειωθούν στον πίνακα ποιες είναι όλες οι σκηνές:*

1. Υποδοχή του Ιησού από τον Ιωάννη με χειροτονισμό στον ίδιο και λόγια στα πλήθη γι' αυτόν (Μτ 3, 15 - Ιω 1, 31)

2. Συζήτηση Ιωάννη και Ιησού για τη Βάπτισή του. Τελικά βαπτίζεται (Μτ 3, 14-15)

3. Αμέσως μετά τη Βάπτιση: κάθοδος του Αγ. Πνεύματος, φωνή του Θεού-Πατέρα (Μτ 3, 16-17)

4. Μαρτυρία Ιωάννη για κάθοδο του Πνεύματος και για Ιησού ως Υιόν Θεού (Ιω 1, 32-34)

ε. Ερωτ. 3. Θα είναι αρχηγός: ταπεινός, κοντά και ανάμεσα στον λαό, θα θυσιαστεί για τους ανθρώπους, αγαπημένος Υιός του Θεού-Πατέρα και ταυτισμένος μαζί του.

στ. Εργασία. Αποτελεί άσκηση για *αυτοαξιολόγηση* και *ετεροαξιολόγηση ύστερα από ομαδική εργασία*. **Μεθόδευση:** Η τάξη χωρίζεται σε ομάδες περιττού αριθμού 3-5 μαθ. η καθεμιά. (Αν περισσεύουν μαθ., προστίθενται στις συγκεροτημένες ομάδες). Σχηματίζονται ζεύγη ομάδων (κατά προτίμηση, ύστερα από κλήρωση ή ορισμό από καθηγ.). Ερευνούν και καταγράφουν τις εργασίες (πολύ σύντομες: 2-3 σελ.). Η μία ομάδα κάθε ζεύγους δίνει στην άλλη την εργασία, την μελετούν και σημειώνουν τις κριτικές παρατηρήσεις τους. Αντίγραφα των εργασιών και κριτικών παρατηρήσεων δίνονται στον/στην καθ. το αργότερο μια μέρα πριν την παρουσίαση στην τάξη. **Κριτήρια για την αξιολόγηση:** Ευαγγελικό κείμενο, Ερμηνευτικά, Βασικά στοιχεία μαθήματος.

στ. Πρόσθετη πρόταση για **διαθεματική εργασία**. Θέμα: *"Το νερό ως στοιχείο ζωής και ως σύμβολο"*. Συνεργασία με: Φυσικό, Βιολόγο, Χημικό, Ιστορικό, Φιλόλογο.

ζ. Αξιολόγηση. Ερμ. 2, 3, 4, 5. Ερωτ. 2, 3.

11. Ο Ιησούς και οι μαθητές του

Η Δωδεκάδα των πιο καλότυχων ανθρώπων του κόσμου: μαθητές, φίλοι, αδελφοί, σύντροφοι, συνοδοιπόροι και συνεχιστές του έργου της πιο σημαντικής και συναρπαστικής μορφής της παγκόσμιας ιστορίας. Είδαν, άκουσαν, ψηλάφησαν, παρακολούθησαν από απόσταση αναπνοής και παρέδωσαν όσα ο Ιησούς Χριστός είπε, έπραξε, πάλεψε, έπαθε, κατέδειξε. Κάθε φορά που οι απανταχού γης χριστιανοί ομολογούν: "Είς μίαν, άγιαν, καθολικήν και **άποστολικήν** Έκκλησίαν..." στέλνουν στους Δώδεκα τον ασπασμό και την ευγνωμοσύνη τους..

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. Ευαγγελικές πληροφορίες για τους μαθητές του Χριστού (παραπομπές):

α. Γνωριμία των πρώτων μαθητών: Ανδρέα, Πέτρου, Φιλίππου, Ναθαναήλ (**Ιω 1, 35-52**)

β. Γνωριμία με τον Πέτρο (στο ψαροκάικο) και κλήση του μαζί με Ανδρέα, Ιάκωβο και Ιωάννη (**Λκ 5, 1-11**. Μκ 1, 16-20. Μτ 4, 18-22)

γ. Κλήση Ματθαίου/Λευί, συνεστίαση με τελώνες (**Μκ 2, 13-17**. Μτ 9, 9-13. Λκ 5, 27-32)

δ. Η επιλογή των Δώδεκα (**Μκ 3, 13-19**. Μτ 10, 1-4. Λκ 6, 12-16)

ε. Η αποστολή των Δώδεκα με οδηγίες (**Μτ 10, 5-28**. Μκ 10, 5β-13. Λκ 9, 1-6)

στ. Η αποστολή των 70 (72) μαθητών (**Λκ 10, 1-12**)

ζ. Η επιστροφή των 70 (72), απολογισμός, μεσσιανική αγαλλίαση Ιησού (**Λκ 10, 17-24**)

2. δώδεκα (Μκ 3, 14). Εκπροσωπώντας τις 12 φυλές του αρχαίου ισραηλιτικού λαού είναι οι πρωτοπόροι για τον "νέο Ισραήλ". ο πυρήνας της νέας κοινωνίας του Χριστού με προορισμό, να αγκαλιάσει ολόκληρη την ανθρωπότητα.

3. άρχισε να τους στέλνει δύο δύο (Μκ 6, 7). Εκπαιδευτική ιεραποστολή σε μέρη όπου θα πήγαινε μαζί τους αργότερα. Έργο τους να κηρύττουν τον ερχομό της Βασιλείας του Θεού και να ενεργούν όσα τους ικάνωσε: θεραπεία αρρώστων, δαιμονιζομένων και λεπρών, ανάσταση νεκρών κ.ά. (βλ. Μτ 10, 7-8 και παράλ.). Τις ίδιες εντολές έδωσε και στους 70 (72) (βλ. πιο πάνω 1στ).

4. πολλοί από τους μαθητές του ξεμάκρυναν (Ιω 6, 66). Ο Ιησούς μιλώντας συμβολικά για τη διδασκαλία και το έργο του και κάνοντας υπαινιγμό για και συσχέτιση με την προσφορά της ζωής του και το μελλοντικό μυστήριο της θείας Ευχαριστίας είπε: "Εγώ είμαι ο άρτος της ζωής που κατέβηκε από τον ουρανό και χαρίζει τη ζωή.. Εκείνος που τρώει τη σάρκα μου και πίνει το αίμα μου (= κοινωνεί) έχει ζωή παντοτινή" (Ιω 6, 51 και 54 για το όλον βλ. Ιω 6, 28-71). Δεν κατάλαβαν, τράχηκαν έντονα (σοκαρίστηκαν), τον εγκατέλειψαν, έφυγαν.

5. Τα ευαγγελικά κείμενα **δεν αποσιωπούν** τις όχι λίγες **αδυναμίες των μαθητών** με κορυφαίες: την άρνηση του Πέτρου, την προδοσία του Ιούδα (πάντοτε οι ευαίσθητοι χριστιανοί πονούν γι' αυτόν τον τραγικό μαθητή...) και τη δυσπιστία του Θωμά. Και όμως αυτός ο πυρήνας μαθητών, ύστερα από την Πεντηκοστή, θα παραδώσει υπεύθυνα, με μόχθο, με βάσανα, αλλά και με μαρτύριο, όσα έζησε κοντά στον Ιησού· αυτά που συναποτελούν τα θεμέλια της νέας εν Χριστώ ανθρωπότητας.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Με βάση ορισμένα περιστατικά και εκδηλώσεις από τη ζωή και τη δράση του Ιησού, σε σχέση με τους μαθητές του, οι μαθήτριες/τές:

α. Να πληροφορηθούν για τους μαθητές και τις μαθήτριες του Ιησού, ιδιαίτερα για τον κύκλο των Δώδεκα (πώς τους κάλεσε, ποιοι και τι ήταν, ποιες υπήρξαν οι μεταξύ αυτού και εκείνων σχέσεις).

β. Σύμφωνα με τα παραπάνω, να γνωρίσουν από πιο κοντά τη προσωπική ανθρώπινη πλευρά του Ιησού και την ποιότητα της επικοινωνίας του με τους ανθρώπους.

γ. Να επισημάνουν για ποια αποστολή τους επέλεξε και τους εκπάιδευσε και να εκτιμήσουν τη σημασία και τη σπουδαιότητά της για το μέλλον του έργου του.

δ. Να κατανοήσουν ότι, κατ' επέκταση, ο κάθε χριστιανός είναι μαθητής του Χριστού και μέλος του καινούριου κόσμου (της Βασιλείας του Θεού) με όλα όσα αυτή η ιδιότητα ως δωρεά και ευλογία, αλλά και ως ευθύνη, για τον καθένα συνεπάγεται.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

Η σύνθεση των ευαγγελικών μικροκειμένων του μαθήματος, με τα περιστατικά που περιγράφουν, υστερεί σε σχέση προς ένα λίγο ή πολύ εκτενές και ενιαίο κείμενο, που αφηγείται κάτι συγκεκριμένο. Ωστόσο κάποια, έστω και διάσπαρτα, στοιχεία τους για τους μαθητές του Χριστού έχουν ενδιαφέρον για τα παιδιά. Αυτά κυρίως είναι:

- Η τιμή που γίνεται σε μη προνομιούχους και καθημερινούς ανθρώπους, να γίνουν συνοδοιπόροι στη ζωή και συνεργάτες στο έργο του προφήτη και διδασκάλου Ιησού.
- Το γεγονός ότι αυτοί αφήνουν κυριολεκτικώς τα πάντα, για να ανταποκριθούν στην ξεχωριστή αυτή κλήση και αποστολή.
- Το άλλο γεγονός, πρωτοφανές για τότε και άγνωστο στους πολλούς ακόμη και σήμερα, ότι στον ευρόμο κύκλο των μαθητών του Χριστού ανήκαν και αξιόλογες γυναίκες/μαθήτριες, που με αφοσίωση και με τις οικονομίες τους ακολουθούσαν, συνόδευαν και στήριζαν στο έργο τους τον Διδάσκαλο με τους Δώδεκα, κάτι που θρησκευτικά και κοινωνικά ήταν τότε ανατρεπτικό.
- Το πρόσταγμα για ανιδιοτέλεια στο ιεροποστολικό τους έργο: "δωρεάν έλάβετε, δωρεάν δότε".
- Ο λόγος του Πέτρου: "Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ρήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις" (Ιω 6, 68). Αυτά βέβαια δεν είναι ορατά από πρώτη ματιά. Θα επισημανθούν όμως και θα εκτιμηθούν με την Επεξεργασία. Και αναμένεται να προσελκύσουν το ενδιαφέρον και τη διάθεση της τάξης, στοιχεία που θα ενισχυθούν με τις απτές εμπειρίες ενός αποστόλου/μαθητή (στο κείμενο Α Ιω 1, 1-4), καθώς και με τα Ερμηνευτικά και τα Βασικά στοιχεία του μαθήματος.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Οι συνάδελφοι είναι *απαραίτητο να μελετήσουν από τα Ευαγγέλια τις πληροφορίες που δίνονται με παραπομπές στα Ερμην. - θεολ. 1 για τους μαθητές του Χριστού*, ιδιαίτερα εκείνες που σημειώνονται με παχιά γραφή. Από αυτές, ανάλογα με τις προτιμήσεις τους και το κλίμα της τάξης, να διαβάσουν κατά την Επεξεργασία του κειμένου α: α) την εντυπωσιακή εξιστόρηση της γνωριμίας του Πέτρου με τον Ιησού στο ψαροκάικο (Λκ 5, 1-11) ή β) τη διήγηση για τη γνωριμία με τον Ιησού των Ανδρέα και Πέτρου, Φιλίππου και Ναθανάηλ (Ιω 1, 35-52). Χωρίς να γίνει λεπτομερής Επεξεργασία, απλώς να επισημανθεί από σύντομη συζήτηση ότι η γνωριμία που κατέληξε σε μαθητεία πέρασε από τις φάσεις: παραπομπή από τον Βαπτιστή, αναζήτηση, συνάντηση, προσωπική συζήτηση, ανακάλυψη και ομολογία. Το "έρχου και ἴδε" έμεινε έκτοτε κλασικό στη ιστορία των πιο μεγάλων συναντήσεων και αξιόλογων πνευματικών κινημάτων.

β. Οι Ερωτήσεις της Επεξεργασίας είναι εύκολο να απαντηθούν. Όλες υπηρετούν τις Επιδιώξεις διδασκαλίας της δ.ε. **Ειδικά για την Ερώτ. 5:** Αναμενόμενες απαντήσεις:

σκέλος α:

- Είναι δέκτες μιας εξαιρετικής τιμής. Σημαίνει ότι είναι κληρονόμοι, όπως και εκείνοι, των ίδιων δωρεών και ευλογιών του Χριστού και του καινούριου κόσμου του Θεού για χάρη όλης της ανθρωπότητας.

σκέλος β:

- Καλούνται, όπως και οι Απόστολοι, να αναλάβουν έμπρακτα τις ευθύνες της Βασιλείας του Θεού και να συνεχίσουν το έργο του Διδασκάλου τους με τη συγκεκριμένη διακονία τους για χάρη όλων των ανθρώπων (αλήθεια, ελευθερία, ανθρωπιά, δικαιοσύνη, ειρήνη κ.ά.).

γ. Ερώτ. 3 (κειμ. β). Να επισημάνουν ποιες δυνάμεις και ικανότητες τούς χάρισε, για να κάνουν πράγματα πέρα από τα συνηθισμένα ανθρώπινα όρια (βλ. Μτ 10, 8: να τα υπογραμμίσουν).

δ. Ερώτ. 4 (κειμ. γ). Να εξαρθεί - με συζήτηση - ότι η συγκεκριμένη προσωπική εμπειρία γίνεται *δύναμη υπέρβασης* κρίσιμων δυσκολιών στη συμβίωση και συμπόρευσή τους. Έτσι φανερώθηκε:

- Η ελεύθερη σχέση Διδασκάλου - μαθητών (στίχ. 67)
- Η αυθόρμητη ομολογία του Πέτρου για την μοναδική αξία του Δασκάλου τους βασιζόταν στη προσωπική εμπειρία τους (στίχ. 68-69)

ε. Εργασία. Την καλύτερη απάντηση δίνει το κείμενο **Α Ιω 1, 1-4:** Η συγκεκριμένη χειροπιαστή πίστη του κορυφαίου μαθητή Ιωάννη, που ριζωσε μέσα του ως βαθιά εμπειρία από τη συνάντηση, συμβίωση και συμπόρευση με τον Ιησού.

Πρόταση:

- οι μισοί μαθ. να υπογραμμίσουν τα αισθητικά ρήματα
- οι άλλοι μισοί τα συναφή ουσιαστικά

Το κείμενο θα γεμίσει γραμμές! Αυτά που ο ίδιος ο Ιωάννης και οι συμμαθητές και συναπόστολοι του ως *αυτόπτες, αυτήκοοι και αφάμενοι* μάρτυρες γνώρισαν και βίωσαν κοντά στον Ιησού, αυτά μεταδίδουν σε κάθε ενδιαφερόμενον υπεύθυνα για πάντα: *χειροπιαστές εμπειρίες και αλήθειες ζωής, και όχι θεωρίες*. Έτσι έφτασε ως εμάς από τους κοντινότερους ανθρώπους του Ιησού ό,τι πιο αυθεντικό για τη ζωή, τη διδασκαλία και το όλο του έργο. Με απλά λόγια: *Η χριστιανική κληρονομιά από "πρώτο χέρι"*.

στ. Αξιολόγηση. Ερωτ. 2, 4, 5. Ερωτ. 2, 3, 5. Εργασία.

12. Ένα κήρυγμα του Χριστού στη Ναζαρέτ με ξεχωριστή σημασία

Κατά κανόνα οι συμπατριώτες καμαρώνουν και τιμούν τους δικούς τους που ξεχώρισαν. Εδώ δεν συνέβη το ίδιο. Αν το καλοσκεφτείς, δεν ήταν και μικρό το τόλμημα, να δεχτούν ότι ο συμπατριώτης τους ήταν ο αναμενόμενος Μεσσίας. Όμως ποια τιμή θα μπορούσε να είναι και γι' αυτούς πιο μεγάλη, αν το δέχονταν;... Η όλη επίσκεψη, που ξεκίνησε με χαρές, συγκίνηση και αναγνώριση, κατέληξε σε απροσδόκητη, πρόωρη και επικίνδυνη πρόβα πορείας του προς το Πάθος...

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. ήρθε στη Ναζαρέτ (Λκ 4, 16). Κατά τον Μκ (6, 1): *"Οι μαθητές του τον ακολουθούσαν"* στην επίσκεψή του αυτή. Τη Ναζαρέτ γνωρίσαμε στο μάθημα 5. Βρισκόταν γύρω στα 30 χλμ. δυτικά και πιο κάτω από τη λίμνη Γενησαρέτ, δυτικά του όρους Θαβώρ και χαμένη μέσα στην κοιλάδα του. Απομονωμένοι οι κάτοικοί της από τον υπόλοιπο κόσμο ήταν διστακτικοί και δύσπιστοι, όπως θα επιβεβαιωθεί και σε αυτό το μάθημα.

2. σηκώθηκε να διαβάσει... προφήτη Ησαΐα (Λκ 4, 16-17). Η λατρεία στη συναγωγή το Σάββατο περιελάμβανε: το *"Άκουε, Ίσραήλ..."*, προσευχή των 18 αιτημάτων, δύο αναγνώσματα: από τον Νόμο και τους Προφήτες με προσευχές, πριν και μετά, και ομιλία/ερμηνεία της περικοπής.

3. "μ' έστειλε ν' αναγγείλω... να θεραπεύσω" κ.λπ. (Λκ 4, 19). Από την περιγραφή των όσων θα επιτελέσει φαίνεται ότι η σωτηρία/απελευθέρωση από τον Θεό στοχεύει στο να θεραπεύσει όχι μόνον από πνευματικά βάσανα, αλλά κι από συγκεκριμένα δεινά, και να μεταβάλει την κατάσταση συγκεκριμένων κακών συνθηκών του κόσμου. – Σωτηρία και όχι κρίση φέρνει ο Ιησούς στους Ναζαρηνοίς και σε όλους. Οι Ναζαρηνοί δεν δέχτηκαν την προσφορά και απέρριψαν βίαια την ευκαιρία.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

α. Να πληροφορηθούν οι μαθ. για και να μελετήσουν αυτό το πολύ σημαντικό γεγονός (με επεισοδιακό τέλος) στη Ναζαρέτ.   β. Να αντιληφθούν τη διαφορετική εντελώς (σε σχέση με τις αντιλήψεις των συγχρόνων του Ισραηλιτών) <i>εικόνα περί Μεσσία που έδωσε ο Ιησούς για τον Εαυτόν του, καθώς και τον πυρήνα του κηρύγματός του για τη Βασιλεία του Θεού</i>.   γ. Να ερμηνεύσουν και να αξιολογήσουν τις αντιδράσεις των συμπατριωτών του Ναζαρηνών, συνδένοντάς τες με το σταυρικό στοιχείο της ζωής του.   δ. Να εκφράσουν εκτιμήσεις για τη σημερινή επικαιρότητα του εκεί κηρύγματός του.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

Το περιστατικό/γεγονός έχει πλοκή και ένταση με διακυμάνσεις: α) *Ανοδικές*: περιέργεια, προσδοκία, ενδιαφέρον, ικανοποίηση, επιδοκιμασία, θαυμασμός. β) *Καθοδικές*: διερώτηση, απορία, σκεπτικισμός, δυσπιστία, δυσαρέσκεια, αμφισβήτηση, θυμός, οργή, επιθετικότητα, βιαιότητα ως τα όρια της φονικής απειλής. Από την άλλη μεριά για πρώτη φορά ο Ιησούς δηλώνει έμμεσα διά της προφητείας τη μεσσιανική του ιδιότητα και εκδιπλώνει το προγραμματικό όραμα της Βασιλείας του Θεού στον κόσμο ερμηνεύοντας την προφητεία. Δηλ. έχουμε στο ευαγγελικό κείμενο ανατροπές καθιερωμένων νοοτροπιών και θέσεων με ταυτόχρονη προβολή νέων θέσεων/προτάσεων αλλιώςτικής ζωής. Γίνεται αντιληπτό ότι διδακτικό αγαθό/θέμα τέτοιας υφής και ποιότητας είναι πρόσφορο για ενδιαφέρουσα και παραγωγική δουλειά στην τάξη.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

α. Ερωτ. 2. Πίνακας σημερινών δεινών ζωής και δεινοπαθούντων ανθρώπων (σχεδιάσμα):

- **Φτωχοί:** υπανάπτυξη, έλλειψη τροφής, ένδυσης και φαρμάκων- απουσία εκπαίδευσης, κυριαρχία άγνοιας και προκαταλήψεων κ.ά.
- **Συντριμμένοι ψυχικά:** από αδικία, καταπίεση, παραγκωνισμό, κοινωνικό αποκλεισμό, ψυχοσθένειες κ.ά.
- **Αιχμάλωτοι:** από πολέμους, άδικα φυλακισμένοι, κυνηγημένοι και κατατρεγμένοι για τους κοινωνικούς αγώνες τους και τις ιδέες τους κ.ά.
- **Τυφλοί (και άρρωστοι κάθε λογής):** σωματικά βασανιζόμενοι, ιδεολογικά αλλοτριωμένοι, φανατικοί, κοινωνικά ξεκομμένοι, περιθωριακοί κ.ά.
- **Υποταγμένοι-τσακισμένοι:** υποδουλωμένοι εθνικά, πολιτικά, θρησκευτικά, κάθε μορφής εξαρτημένοι (από πρόσωπα, καθεστώτα, πάθη κ.λπ.)

Για όλους αυτούς και πολλούς άλλους τα προφητικά μηνύματα του μεσσιανικού κηρύγματος του Χριστού για τότε και για πάντα είναι κοντινά, λυτρωτικά/απελευθερωτικά και συμπαραστάσης για υπέρβαση.

β. Ερωτ. 3. στοιχεία για την ερμηνεία της συμπεριφοράς των Ναζαρηνών:

- Οι συμπατριώτες του άκουσαν τον Ιησού και τον έκριναν όχι σύμφωνα με όσα τους διάβασε, τους είπε και ήταν ο ίδιος, αλλά με βάση όσα ήξεραν γι' αυτόν οι ίδιοι από πριν.
- Οι Ναζαρηνοί δεν ήταν οι μόνοι που αντιμετώπισαν έτσι τον Ιησού. Δεν τολμούν πολλοί άνθρωποι κάθε εποχής τις ποιοτικές ανατροπές που χρειάζεται να γίνουν κατά Χριστόν.
- Εδώ έχουμε ξεκάθαρη επαλήθευση της προφητείας του αγίου Συμεών ότι ο Ιησούς θα είναι "σημείον αντιλεγόμενον". Η απειλή σε βάρος της ζωής του (το "σταυρικό" στοιχείο) έφτασε ως το χείλος του γκρεμού - κυριολεκτικά.

γ. Εργασία. Πρόκειται για **διαθεματική άσκηση** προωθημένη. Με την πιο πάνω απάντηση στην Ερωτ. 2 οι μαθ. έχουν κάποια σφαιρική εικόνα για τα σύγχρονα δεινά. Οι εκτιμήσεις τους για το ζητούμενο θα είναι διαφορετικές και ίσως με απόκλιση μεγάλη. Η ακριβής τοποθέτησή τους δεν είναι εύκολη σε αυτή την ηλικία, διότι τα περισσότερα παιδιά μάλλον δεν έχουν ακόμη βαθιά διεύδυση στα σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Στο Λύκειο θα κάνουν αντικειμενικότερες και δικαιότερες εκτιμήσεις. Εδώ θα γίνει μια πρώτη σοβαρή απόπειρά τους. – Δεν θα επιβάλουμε τη δική μας εκτίμηση. Βέβαια το "καθόλου" δεν μπορεί να ισχύει. Οι άλλοι χαρακτηρισμοί έχουν θέση, αλλού μικρότερη κι αλλού μεγαλύτερη, ανάλογα με τις κατά τόπους και λαούς πολιτικές, κοινωνικές, ιστορικές, θρησκευτικές, εθνικές κ.ά. συνθήκες.

δ. Αξιολόγηση. Ερμ. 1 (Βασιλεία Θεού). Ερωτ. 2, 3.

B. Ο Χριστός επικοινωνεί με τους ανθρώπους και με τη διδασκαλία του δείχνει τη Βασιλεία του Θεού

Εισαγωγή

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Οι μαθ. να μελετήσουν από κείμενα των Ευαγγελίων και να γνωρίσουν τον Ιησού ως διδάσκαλο και κήρυκα της Βασιλείας του Θεού: από τον τρόπο και το περιεχόμενο των διδασχών του, από το είδος της επικοινωνίας με τους ανθρώπους και από συναντήσεις μαζί τους. Με βάση αυτά να είναι σε θέση να κατανοήσουν και να εξηγήσουν:

- Γιατί ο Ιησούς διάλεξε για τις μεγάλες αλήθειες να μιλήσει με παραβολές
- Γιατί όσα έπραξε και είτε υπέρ των γυναικών και των παιδιών προσέχτηκαν ιδιαίτερα, γι' αυτό και μας παραδόθηκαν
- Γιατί από τις συναντήσεις του με δύο πλούσιους (τον ευσεβή και τον Ζακχαίο) προέκυψαν εντελώς αντίθετα αποτελέσματα

- Γιατί η προσευχή είναι αυτονόητη σε ανθρώπους που ζουν κατά το πνεύμα της Βασιλείας του Θεού
- Τέλος, πώς συνδέονται τα μηνύματα ζωής από τα παραπάνω με την πραγματικότητα σήμερα και στο μέλλον.

2. Διδακτικά

- α.** Τα θέματα και των 7 δ.ε. είναι, και ως ευαγγελικά κείμενα και ως περιεχόμενα, κεφαλαιώδους σημασίας για την προσέγγιση του Ιησού και της Βασιλείας του.
- β.** Το ενδιαφέρον και η προσοχή για όλα είναι μάλλον εξασφαλισμένα, όμως σε διάφορο βαθμό. Πάντως όλα έχουν και από κάποια έκπληξη, που προσφέρεται να αξιοποιηθεί ιδιαίτερος για αυξημένο ενδιαφέρον και προσοχή.
- γ.** Καθεμιά από τις παραβολές έχει την ιδιαιτερότητά της, που υπαγορεύει ειδικούς διδακτικούς χειρισμούς (λεπτομέρειες στις επιμέρους δ.ε.).
- δ.** Γενικά **η διδακτική των παραβολών** παραμένει ανοιχτό ζήτημα διεθνώς. Εδώ σε εμάς σημειώθηκε πρόσφατα κάποιο ξεκίνημα (βλ. Αρ. Ζευκλή και Γ. Τσανανά στη Βιβλιογραφία). Η βιβλιοερμηνευτική σχετική παραγωγή παρουσίασε ένα ολοκληρωμένο και πολύ αξιόλογο ξεκίνημα (καθηγ. Ιω. Καραβιδόπουλος, 1970- βλ. και το αξιοπρόσεκτο προηγούμενο: Σπυρ. Λαγοπάτης, 1951- και για τα δύο βλ. λεπτομέρειες στη Βιβλιογραφία). Δυστυχώς δεν υπήρξε συνέχεια.
- ε.** Στις δ.ε. 17 και 18 έχουμε συναντήσεις του Ιησού. Εδώ, και **όπου** αλλού μελετούμε στην τάξη **συναντήσεις**, προσφέρεται από άποψη διδακτική ό,τι πιο ζωντανό για διδακτικό έργο πλούσιο. (Κάπου στο μάθ. 18 δίνεται σύντομη εξήγηση στο γιατί).

13. Ο Ιησούς Χριστός ως διδάσκαλος -

Εισαγωγή στις παραβολές του

Διδάσκαλος πρωτότυπος και μοναδικός, προφητικός και μεσσιανικός. Δεν δίδασκε γνώσεις και σοφία, αλλά αλήθειες ζωής. Μορφή, τρόπος και περιεχόμενο των διδασκαλιών του φιλόσοφο αποκάλυπταν νέα, πρωτόγνωστα και πρωτοφανή πράγματα. Ζωηρή, παραστατική και συγκεκριμένη η διδασκαλία του, συνάραζε τα πλήθη, άγγιζε βαθιά, προβληματίζε και κέρδιζε υπέρβιες για μια καινούρια ζωή και ανθρωπότητα.

A. Ερμηνευτικά - θεολογικά

1. Από τα 6 περιστατικά σχετικά με τη διδασκαλία του, καθώς κι από τα πιο πάνω εισαγωγικά, ήδη έχουμε ενδιαφέροντα και ουσιαστικά στοιχεία για τον Ιησού ως δάσκαλο. Τεράστια είναι η βιβλιογραφία για το θέμα¹. Θα περιοριστούμε μόνον στις παραβολές².

2. Η εικόνα του Ιησού ως δασκάλου στις παραβολές του. Παραθέτουμε επιγραμματικά ορισμένα χαρακτηριστικά³ τους, που μιλούν εύγλωττα για τον αφηγητή τους:

- φυσικότητα και εποπτικότητα
  - σαφήνεια και χάρη
  - μεγάλη ποικιλία και πλούτος θεμάτων
  - γοητευτική πλοκή και ελκυστικότητα
  - λεπτότητα και παραστατικότητα
  - μοναδική διαύγεια και μεστότητα
  - περιεκτικότητα και επιγραμματικότητα
  - εκφραστικότητα και ζωντάνια
  - πρωτοτυπία και αυθεντικότητα
  - προσωπικό ύφος και συναρπαστικότητα
  - ζωηρότητα και δραστηριότητα
  - επικαιρότητα και ανατρεπτικότητα
- **δάσκαλος:** παραστατικός, ηγετικός, συναρπαστικός
  - **αφηγητής:** επιδέξιος, επιφανής και μοναδικός
  - **οι παραβολές του:** "εικονογραφημένο Ευαγγέλιο"

¹ Βλ. ενδεικτικά την έρευνα του Reiner Riesner, *Jesus als Lehrer...*, 1984, σσ. 615. (Στις σσ. 498-502 περίληψη πορισμάτων).

² Βλ. ό,τι πιο σύγχρονο και αξιόλογο γι' αυτές (από ερμην. και διδακτική σκοπιά) στο βιβλίο Peter Müller (κ.ά.), *Die Gleichnisse Jesu...*, 2002 (λεπτομ. βλ. στη Βιβλιογραφία).

³ Τα περισσότερα από τη σχετική διδακτορική διατριβή του Αρ. Ζευκλή (βλ. Βιβλιογραφία).

3. Στοιχειώδη και βασικά για τις παραβολές του Ιησού

α. Πουθενά αλλού στα ευαγγελικά κείμενα δεν αφουγκραζόμαστε την αυθεντική φωνή και γλώσσα του Ιησού τόσο ζωντανά όσο στις παραβολές.

β. Δομικά στοιχεία και υλικό των παραβολικών συνθέσεων. Εικόνα (λεκτική ή φραστική), *αφήγηση* (κατασκευασμένη ιστορία), *σύγκριση* και *νόημα/μήνυμα*. Το υλικό αντλημένο από τη συνολική ισραηλιτική πραγματικότητα και καθημερινή ζωή της χώρας των Ισραηλιτών (οικογενειακή, θρησκευτική, κοινωνική, αγροτική, οικονομική, αλιευτική, δικαστική, πολιτική, φυσική).

γ. Διαίρεση παραβολών

1) Σύντομες παραβολές (απλώς αναφέρονται):

εικόνα, μεταφορά, παρομοίωση, σύγκριση, αλληγορία, παραβολικό απόφθεγμα.

2. Παραβολικές ιστορίες: α) **Περιγραφή φαινομένου:** σπορά, κόκκος σινάπεως, ζύμη (Μτ 13, 3-9-31-32-33). Λέγονται και *απλές παραβολές*. Το γεγονός που περιγράφουν ή αφηγούνται συμβαίνει κατά κανόνα έτσι πάντοτε είναι συνηθισμένο. β) **Παραδειγματικές διηγήσεις.** Είναι ασυνήθιστες και μοναδικές. Συνολικά υπάρχουν μόνον 4, όλες στον Λκ: Καλός ή Σπλαχνικός Σαμαρείτης, Άφρων πλούσιος, Πλούσιος και ο φτωχός Λάζαρος, Τελώνης και Φαρισαίος (Λκ 10, 25-37· 12, 13-21· 16, 19-31· 18, 9-14). γ) **Οι κατ' εξοχήν παραβολές.** Είναι οι περισσότερες και σημαντικότερες. Το *συμβάν* της ιστορίας τους είναι *μοναδικό, ασυνήθιστο, παράξενο*. Π.χ.: θησαυρός κρυμμένος στον αγρό, πολύτιμος μαργαρίτης, άδικος σύνδουλος, εργάτες αμπελώνα, σπλαχνικός πατέρας (Μτ 13, 44-46· 18, 23-35· 21, 1-16· Λκ 15, 1-3, 11-32). **Σημείωση:** Οι α' και γ' παραβολές έχουν κάπου μια *κορύφωση*. Εκεί είναι το *κέντρο βάρους*, ενώ οι άλλες λεπτομέρειες έχουν δευτερεύουσα και διακοσμητική αξία. Αυτού γίνεται η *σύγκριση*, για να εξαχθεί το *νόημα/μήνυμά τους*. Στις β' δεν κάνουμε σύγκριση. Η ουσία (νόημα/μήνυμα), συνάγεται από το όλον της παραβολικής ιστορίας, όπου προβάλλεται κάτι για μίμηση ή αποφυγή ή το συναμφότερο.

δ. Οι παραβολές είναι *έμμεσος επικοινωνιακός λόγος*. Στόχος τους: όχι να προβάλουν κάποια ενδιαφέρονσα σοφία, αλλά να φανερώσουν *αλήθειες ζωής της Βασιλείας του Θεού* (καθεμιά τους και μια αλήθεια ή πτυχή ζωής της Βασιλείας). Η ζωή του Χριστού ήταν το ζωντανό υπόμνημα του κηρύγματος και του έργου του. Οι παραβολές του ήταν η αφηγηματική προσπάθεια ζωντανής επεξήγησης και προβολής - στην υπηρεσία της Βασιλείας του Θεού - της ζωής, της συμπεριφοράς, του κηρύγματος και του όλου έργου του για χάρη των ανθρώπων. Αληθινά "εικονογραφημένο Ευαγγέλιο", όπως σημειώθηκε πιο πάνω (Α2).

ε. Πώς λειτουργούσε και επιδρούσε ο παραβολικός λόγος;

- Αμφισβητούσε τις συμβατικές υπάρχουσες καταστάσεις και ξεσκέπαζε την προβληματικότητα και ανεπάρχειά τους.
- Έδειχνε δρόμους, τρόπους και δυνατότητες αλλιώτικης, νέας και πλήρους ζωής. Και αυτό το επιδίωκε με τα *πρωτάκουστα, πρωτοφανή, ασυνήθιστα, προκλητικά, συναρπαστικά και ανατρεπτικά στοιχεία* των παραβολικών ιστοριών του.

Η αριστοτεχνικότητα των παραβολών του έβαζε τον ακροατή μέσα στην ιστορία που διηγόταν. Οι παραβολές ήταν ένα κάλεσμα στον ακροατή:

- να αναγνωρίσει κάπου στην πλοκή της τον εαυτό του και
- να αφυπνιστεί, να σκεφτεί, να προβληματιστεί, να πάρει προσωπική θέση.

Φανερώνοντας το φιλόπνευτο πρόσωπο του Θεού **οι παραβολές:**

- *καλούσαν σε μετάνοια, υπόσχονταν, παρηγορούσαν, ενθάρρυναν, γεννούσαν εμπιστοσύνη, ελπίδα και ββαιότητα, αλλά και προειδοποιούσαν.*

Και αυτή η λειτουργία τους δεν έπαυσε διαχρονικά να είναι ενεργός, όπως μαρτυρούν οι μελετητές των παραβολών και οι ερευνητές των επενεργειών τους στην ιστορία.

στ. Τέλος, ας σημειωθεί ότι ο *παραβολικός λόγος* δεν είναι - όπως ο εννοιολογικός, ο εγκεφαλικός και ο αφηρημένος - προνομιακός για λίγους σοφούς και εξασκημένους. Είναι *λόγος φιλολαϊκός και φιλόπνευτος*. Αίρει τις διαφορές των ακροατών και μελετητών. Όλοι μπορούν να δουν, να αισθανθούν, να ζήσουν, να συγκρατήσουν και να θυμούνται πάντοτε αυτές τις παραβολικές ιστορίες με τα μηνύματα ζωής που εκπέμπουν και καλούν για βίωσή τους.

B. Διδακτικά

1. Επιδιώξεις διδασκαλίας

Με αφετηρία τη μελέτη κάποιων προσωπικών περιστατικών από τη ζωή του Χριστού ως διδασκάλου, όπως τα διηγούνται τα Ευαγγέλια, οι μαθητές/τριες:

- α. Να γνωρίσουν τον Ιησού ως υποδειγματικό παιδαγωγό και διδάσκαλο και να προσέξουν την θετική απήχησή του στον λαό.
- β. Να ενημερωθούν ειδικά για το τι είναι οι παραβολές του Χριστού και πώς και τι φανέρω-νε με αυτές για τον καινούριο κόσμο του Θεού.
- γ. Να ασκηθούν σε κάποιο βαθμό, ώστε να μάθουν να τις μελετούν ως παραβολές και όχι ως γεγονότα και να εξάγουν από αυτές τις αλήθειες και τα μηνύματα ζωής που περιέχουν.

2. Ψυχοπαιδαγωγικά

α. Το **ευαγγελικό κείμενο** είναι μία σύνθεση 6 περιστατικών. Δεν συναποτελούν ενιαία ιστορία. Έτσι το ενδιαφέρον - που έχουν τα ξεχωριστά μέρη - δεν μπορεί να είναι ενιαίο. Άρα από άποψη ενδιαφέροντος στην τάξη έχουμε μια αδυναμία. Όλα όμως τα ξεχωριστά περιστατικά παρουσιάζουν στο τέλος τους κάτι κοινό: ζωηρές εντυπώσεις των ακροατών και απήχηση της διδασκαλίας του Ιησού.

β. **Οι παραβολές δεν είναι εύκολα διδακτικά αγαθά.** Στους ασχολούμενους με τα διδακτικά δεν υπάρχει ομοφωνία για τα: *αν, από πότε, ποιες και πόσες παραβολές μπορεί και πρέπει να διδάσκονται.* Ο χώρος εδώ δεν επιτρέπει να παρουσιαστεί το ζήτημα. Θα αρκεστούμε μόνο στο ότι από το ΑΠΣ έχουν επιλεγεί 4 παραβολές, που για τη διδασκαλία τους δεν υπάρχουν αξεπέραστα προβλήματα. Επιγραμματικά όμως θα σημειώσουμε εδώ τα απολύτως σημαντικά για το διδακτικό έργο με θέματα παραβολές του Χριστού.

3. Διδακτικοί χειρισμοί

A. Στοιχειώδη για τη διδασκαλία των παραβολών του Ιησού

α. Η σοβαρότητα και η προσοχή που επιβάλλονται κατά τη διδασκαλία παραβολών στην τάξη είναι συνάρτηση της *ιδιαιτερότητας*, της *υφής*, της *ουσίας* και της *σημαντικής* τους. (Για όλα αυτά βλ. Ερμ. - θεολ. 3).

β. Για την προσέγγιση και κατανόηση κάποιων παραβολών είναι απαραίτητες κάποιες *πληροφορίες από τη ζωή και την κουλτούρα* του τότε ισραηλιτικού λαού στη χώρα του (π.χ. τελώνες, Σαμαρείτες, κληρονομικό δίκαιο, θρησκευτικές αντιλήψεις, προκαταλήψεις κ.λπ.).

γ. **Μεθοδολογικά βήματα** (πορεία διδασκαλίας):

1. *Πραγματολογική εξήγηση* του συμβάντος χωρίς αναφορά στο νόημά του
2. *Ερμηνεία και νοηματοδότηση* της παραβολής (επισήμανση συναφειών ζωής, όπου μέσα ειπώθηκε, εύρεση του "κορυφαίου σημείου" και εμμονή σε αυτό· *προσοχή: σύγκριση σχέσεων και συμπεριφορών, όχι προσώπων!*)
3. *Προσωπική συζήτηση* (μεταφορά του βασικού μηνύματος στη συγκεκριμένη ζωή των μαθητών και στην εποχή μας)

δ. Το νευραλγικότερο σημείο είναι η *ισόρροπη διδακτική κίνηση ανάμεσα στη διήγηση της παραβολής και το νόημα/μήνυμά της*. Κατά κανόνα οι μαθ. κολλούν στη διήγηση.

ε. **Ιδιαιτέρως προσεκτά:**

1. *Δεν διηγούμαστε την παραβολή, αλλά τη διαβάζουμε από το ευαγγελικό κείμενο*
2. *Ποτέ δεν εκτρεπόμαστε σε αλληγορικές ερμηνείες!* (βλ. μάθ. 15, Ερμ. - θεολ. 3)
3. *Όχι ιστορικοποίηση* των παραβολών (αυτές δεν είναι πραγματικά γεγονότα· μόνον για γεγονότα η φαντασία μπορεί να καλύψει τα κενά και να κάνει προεκτάσεις)
4. *Όχι ακατάσχετη ηθικολογία!* (αυτή αποτελεί την πιο συνηθισμένη κακοποίησή τους· οι παραβολές είναι κείμενα Θεο-λογικά, Χριστο-λογικά και αποκαλυπτικά της νέας πραγματικότητας ζωής κατά το πνεύμα της Βασιλείας του Θεού)
5. *Όχι αναζήτηση δογματικών αληθειών στις λεπτομέρειες της παραβολικής διαφήγησης* (π.χ. στα φύλλα, τα κλαδιά και τις φωλιές των πουλιών στο φυτό του σιναπιού· στον διάλογο μεταξύ αποθανόντος πλουσίου και Αβραάμ στον Άδη· στην παραβολή της τελικής κρίσης κ.λπ.· βλ. και πιο πάνω Ερμ. - θεολ. 2γ, σημείωση).